

AMINTIRI

DESPRE

EMINESCU

DE

TEODOR V. ȘTEFANELLI

MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE

Cu o ilustrație, facsimile și anexe.

V. C. Stefanelli

BUCUREȘTI

INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE C. SFETEA

62—64, Calea Moșilor, 62—64

1914

AMINTIRI

DESPRE

EMINESCU

DE

TEODOR V. ȘTEFANELLI
MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE

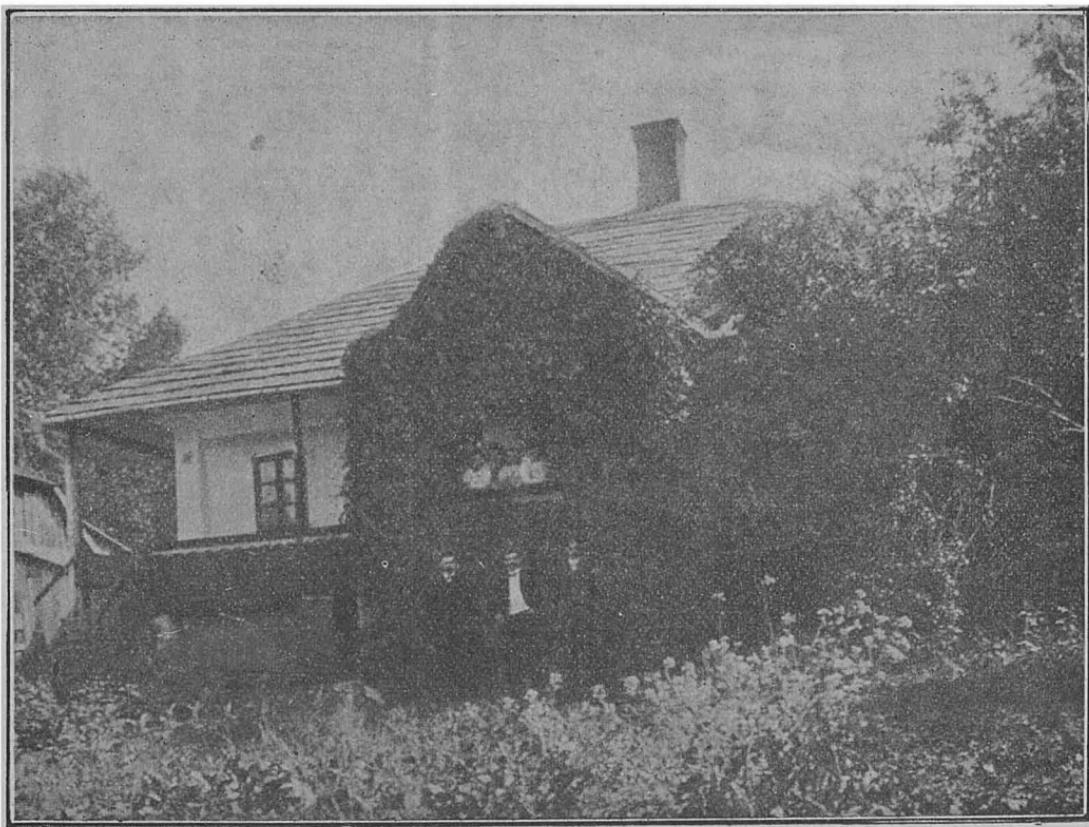
Cu o ilustrație, facsimile și anexe.

BUCUREȘTI

INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE C. SFETEA

62—64, Calea Moșilor, 62—64

1914

Casa Pumnul unde a locuit Eminescu în Cernăuți.

CĂTRE CETITORI.

Despre Eminescu s'a scris atât de mult ca nici despre unul din bărbații însemnați ai neamului românesc. Au scris cei ce l'au cunoscut în persoană, și alții cari nu l'au cunoscut decât după scrierile sale și din toate publicațiunile acestea s'au format apoi concluziuni asupra întregii individualități a lui Eminescu.

Nu se putează ca unele din aceste concluziuni să nu contrazică altora, pentru că quot capita, tot sensus, și în adevăr vedem cât de mult se adeverește acest proverb în criticile asupra personalității lui Eminescu.

Este sigur că dacă cei ce l'au cunoscut în persoană ar fi adunat toate faptele din viața lui Eminescu cunoscute lor, și le-ar fi publicat fără nici un comentar, ar fi fost mult mai ușor pentru admiratorii și criticii lui Eminescu ca, pe baza acestor fapte, să-și formeze o opinie clară și justă asupra lui. El a fi fost în stare să urmăreze ca și la hotărârile judecătoarești, adică să cumpănească întâi faptele și apoi să tragă din ele concluziunile și să pronunțe judecata.

Dar nu toate faptele și epizoadele din viața lui Eminescu sunt până acum cunoscute și multe nici nu vor ajunge la cunoștința noastră.

Eu dau acumă publicului amănunte de pe timpul când a petrecut Eminescu la școalele din Cernăuți și la Universitatea din Viena, precum și câteva epizoade din viața sa, dar ne lipsesc date precise asupra studiilor sale în Transilvania și asupra pribegiilor cu trupele de teatru în România, Banat și Transilvania. Privitor la studii ușor s'ar putea află date precise dacă s'ar cerceta registrele liceului din Blaj și poate și din alte orașe ardelene, dela anul 1866 până la 1869, dar amănunte pozitive asupra pribegiilor sale cu diferitele trupe de teatru, nu cred că ni le va mai putea da cineva în ziua de astăzi, și cât de bine ar fi dacă le-am cunoaște și pe acestea.

Amintirile de față nu le-aș fi scris și publicat dacă nu aș fi fost îndemnat spre aceasta de nenumărate ori și din foarte multe părți. Mi s'a zis, că eu care am fost prieten și coleg cu Eminescu în liceul din Cernăuți, care am petrecut cu dânsul cât timp a stat în Bucovina și apoi cât timp a urmat studiile la Universitatea din Viena, sunt dator să dau publicului românesc amintirile mele despre acest prieten al meu, amintiri cari vor interesă pe cunoșcuții, prietenii și admiratorii lui Eminescu. Și astfel m'am hotărât să urmez dorinții exprimate din atâtea părți. Dar, habent sua fata libelli, căci nu mi-a fost cu puțință să realizez această hotărîre până acumă și aceasta nu din cauză că adunarea la un loc a acestor

amintiri mi-ar fi făcut greutăți, căci între hârtiele mele aveam mulțime de însemnări din vîeața mea și a colegilor mei, între cari și despre Eminescu, pe când era la Viena și după acest timp, iar pentru timpul cât am petrecut cu dânsul tinerețele în Cernăuți, întâmplările de pe atunci sunt atât de viu întipărite în memoria mea ca și când s'ar fi petrecut astăzi. Știe doară oricine cât de ușor reproducem icoanele și întâmplările ce ni s-au întipărit în anii tinerețelor noastre. Cu scrierea acestor amintiri am întârziat numai din cauza că datorințele ce mi le impunea serviciul meu de magistrat, îmi absorbiau tot timpul, încât abia acumă, după ce m'am retras din serviciul public, am aflat timp și liniștea dorită să scriu aceste amintiri și să le aduc la cunoștința acelora cari se interesează mai de aproape de Eminescu.

Implinindu-mi această datorință aş avea cea mai mare mulțumire sufletească, dacă prin aceste amintiri aş fi putut contribui măcar cat de puțin la mai deplina cunoștință a individualității marelui nostru poet.

AUTORUL.

INTRODUCERE

Cine voiește să-și formeze o judecată dreaptă asupra lui Eminescu și să-l aprecieze după adevarata lui valoare, să-l înțeleagă pe deplin și să pătrundă în firea lui, în felul lui de a cugetă, de a lucra și de a se purta cu lumea în care a trăit, acela va trebui numai decât să țină seamă de împrejurările în care a trăit și de mediul în care s'a mișcat și care l-a înconjurat pe timpul când el a început să-și formeze mintea și inima și să-și adune cunoștințele trebuitoare pentru o creștere aleasă la care râvniau părinții săi și care ar fi avut să-l îndreptățească a ocupă un loc de cinstă și însemnat în societatea omenească. Imprejurările în care trăește un individ, mediul în care se mișcă și mijloacele educative pe care le folosește, au o desăvârșită înrâurire asupra desvoltării spirituale a individului, asupra vederilor sale și asupra formării caracterului său.

Ca să-l putem deci aprecia pe Eminescu în deplină cunoștință de cauză, vom trebui să cunoaștem toate fazele prin care a trecut el în viața sa,

căci numai pe baza acestor premise putem ajunge la concluziuni juste.

Spre a ajunge la aceste concluziuni vom trebui să avem în vedere că Eminescu părăsește, precum vom vedea, în cea mai fragedă vîrstă de 8 ani și 8—9 luni casa părintească și este dus în străinătate la Cernăuți, capitala Bucovinei, ca să învețe carte și să se procopească, întâi în școala primară apoi în cea *latinească*, precum numiau pe atunci Românii liceul din Cernăuți. Tatăl său, originar din Bucovina, avea mare încredere în învățătura ce se putea câștiga în *școalele nemțești* de peste hotare, și orașul Cernăuți nu era departe nici de Ipotești nici de Botoșani. Tata și mama îl puteau deci cercetă adese pe micul Mihai ca să-și astâmpere atât dorul lor, cât și dorul copilului, așezat în țară străină. În lip. a părinților avea să grijească de copil *gazda* la care locuia și această gazdă era și responsabilă față de autoritățile școlare și era însemnată în registrele oficiale¹⁾. Este ușor de înțeles că dela această gazdă atârnă foarte mult, căci ea avea să grijească de copil, să-l povățuească, n scurt să-i ţie în toate locul părinților. Întâiul mediu în care se mișcă și se desvoltă elevul era deci gazda și cei ce locuiau cu el împreună. Trebuie să presupunem că părinții lui Eminescu l-au așezat la început pe copil la un român în gazdă, pentru că la vîrstă când ajunse la Cernăuți, Mihai nu putea să cunoască altă limbă decât cea românească. Mai

1. In rubrica : verantwortlicher Aufseher.

pe urmă îl vor fi aşezat la nemți, ca să deprindă și limba germană. În școala primară se învăță și se conversă în limba română și în cea germană și așa cum era Eminescu, care atunci se scria Eminowicz, a putut să deprindă ușor limba germană. Pe lângă aceasta auziă limba aceasta în toate părțile, și chiar în familiile românești se vorbiă foarte mult această limbă. La anul 1858 când a venit Eminescu la Cernăuți, simțul național era încă foarte puțin deșteptat la Români din Bucovina. Nu există nici o societate culturală, nici o mișcare națională. Străduințele naționale ale lui Pumnul și ale fraților George, Alecu și Eudoxiu Hurmuzachi, începute încă de 9—10 ani, nu prinsese încă rădăcină. Limba oficială era cea nemțească. În școli, afară de cea primară greco-orientală, toate obiectele erau predăte numai în limba germană și în liceu numai o oră pe săptămână era rezervată pentru limba și literatura românească.

Aceasta era situația în Bucovina când a venit Eminescu în țară; acesta era mediul în care a început să se mișcă și să se desvoltă, și acest mediu numai puțin să a schimbat cât timp a petrecut Eminescu în Bucovina și această schimbare să a produs mai ales, prin reprezentările teatrale sub direcția d-nei Fani Tardini, apoi sub Pascali și Millo. În privința națională era deci acest mediu destul de detestabil, dar pe de altă parte avea el și avantajele sale, căci în școală se învăță foarte serios și temeinic. Legile școlare erau foarte se-

vere și profesorii țineau ca să fie strict observate de elevi. Cum intră în liceu, elevul nu mai avea voie să cerceteze cafenele, restaurante și alte localuri publice. Nu avea voie să fumeze sau să poarte betișoare sau bastoane pe stradă. Trebuia să fie cuviincios, modest și cu respect față de cei mai în vîrstă. În toate Dăminicele și sărbătorile trebuia să umble regulat la biserică, iar înainte de biserică trebuia să asculte în clasă o predică (exhortă) a catehetului. Contravențiuni în contra acestor regule se pedepsiau foarte aspru, chiar și cu excluderea din școală. Pentru purtarea elevului afară de școală era responsabilă și gazda, care adese trebuia să raporteze directorului sau ordinariului (ordinarius) adică principalului profesor din clasă.

In clasă elevii erau ținuți să se deprindă cu un studiu serios și temeinic al materiilor, să fie cuviincioși, astâmpărați, atenți și ascultători. Lipsa de creștere de acasă era suplinită în școală. Profesorii țineau să formeze caractere și în scopul acesta veneau cu sfaturi și exemple frumoase din istorie. Aceasta era metoda de instrucțiune și creștere germană în liceul din Cernăuți când a intrat Eminescu ca elev în acest liceu. Si profesorii erau atuncea bărbați aleși, serioși și cu cunoștințe aşă de frumoase că ar fi putut face și universităților cinstite. In mișcările din anul 1848 erau adecă implicați și mulți profesori foarte însemnați de prin Viena și din provinciile germane. După potolirea acestor mișcări, acești profesori au fost spulberați în toate părțile, și Bucovina cea mai depărtată provincie

a Austriei, eră considerată ca un loc de exil. Astfel liceul din Cernăuți căpătase profesori foarte valoroși. De astfel de profesori a avut Eminescu parte în liceu și de astfel de metodă în instrucțiunea ce a primit-o în școală. Dar și afară de școală se mișcă într'un mediu bun, căci colegi corupti, destrăbălați nu aveau. Strictele legi școlare și supraveghierea continuă, grijau pentru aceasta. Sămânța sădită în inima fragedă a Tânărului Eminescu era deci bună și putea să prindă rădăcină, să încolțească și să aducă mai târziu roade bune, căci ea cuprindeau în sine principii frumoase etice și morale. De ar fi rămas el numai timp mai îndelungat în acest liceu ! Dar eră ceva la acest băiat ce nu se putea încătușa și aceasta eră o pornire instinctivă pentru neatârnare, pentru o mișcare liberă, neforțată de împrejurări și eră apoi și lipsa de răbdare. Nu-i plăceau toate obiectele ce le cerea programă școlară și învăță numai cele ce îl interesau. Din cauza asta a rămas însă repetent în clasa a doua. El se silește și repetează această clasă și ca repetent sfârșește cu succes bun semestrul întâiu, dar la jumătatea semestrului al doilea, cu tot succesorul bun ce-l obținuse în semestrul precedent, părăsește cu totul școala (Aprilie 1863). Va fi contribuit poate la aceasta și lipsa de mijloace a părinților cari aveau să îngrijească de o familie numeroasă, desigur însă nu lenea, pentru că venind iarăși la Cernăuți, el studiaza mai departe singur, afară de școală, și vom vedea că e', ca autodidact, și-a câștigat mai frumoase cunoștințe decât mu'ți

alții pe baza programelor școlare și că a ajuns la înălțimi de cugetare care a stârnit admirăriunea întregului neam și l'a ridicat pe un piedestal la care atât profesorii cât și colegii și amicii săi nici măcar visară. Eminescu ne dă o doavadă mai mult, că geniul nu se lasă încătușat de programele școlare ; el rupe lanțurile cu care vor să-l lege, impulsiv depărtează el stavilele ce ar putea împiedecă liberul sbor al aripelor sale, și pe căi croite numai de dânsul, se înalță în sfere neatinse, nețărmuite, unde apoi planează *nemuritor și rece*, precum caracterizează el admirabilul său Luceafăr.

A petrecut câțiva timp și în anul 1864 în Cernăuți, apoi în anul 1865 și primăvara anului 1866. În această primăvară a dispărut cu totul din Bucovina. A pribegit apoi prin România, Transilvania și prin Banat până în toamna anului 1869 când apare în Viena și se înscrive la universitate.

Ar trebui de stabilit amănunțit cu ce s'a ocupat Eminescu în decursul acestor trei ani și jumătate (1866—1869), căci numai aşă vom putea avea o icoană fidelă a acestei vieți sbuciumate.

In Viena a urmat cursurile dela universitate din toamna anului 1869 până în vara anului 1872. Lunile de vară le-a petrecut probabil la părinți, iar în 18 Decembrie 1872 îl aflăm înscris la facultatea filosofică a universităței din Berlin¹⁾ unde petrece

1. Vezi : *Eminescu comemorativ*, album de Octav Minar, fără indicare de an, pag. 66 unde este reprodusă foaia de inscripție la universitatea din Berlin.

și anul 1873. Acesta a fost cel de pe urmă an de studii¹⁾, ceeace se vede din două scrisori ce le adresează el părinților din Berlin, dar pe cât știu, nu s'a supus unui examen. În scrisoarea sa din 22 Iunie 1873 adresată părinților din Berlin, roagă să i se trimită bani pe Iulie și August. În această scrisoare vorbește în mod cu totul vag și despre *doctorat*, dar acea ta, după părerea mea, nu pentru că ar fi avut în adevăr de gând să ia doctorațul, ci pentru a liniști pe părinți și a-i înduplică a aduce cele din urmă jertfe pentru dânsul²⁾. În anul 1874 s'a stabilit definitiv în Iași, și cu aceasta a încetat pribegie sa prin străinătate. Astfel îl vedem ajuns în țară în vîrstă de 24 de ani.

Și acuma avem înaintea ochilor noștri, măcar în parte, tabloul pribegiilor, sbuciumărilor și frământărilor sale printre străini, din cea mai fragedă

2. Vezi : două scrisori ale lui Eminescu adresate din Berlin părinților săi în 17 și 22 Iunie 1873 reproduse în *Almanah literar* pe anul 1903. Cernăuți 1903. Tipografia bucovineană. În scrisoarea din 17 Iunie scrie : *Pe lî finea lui August sau începutul lui Septembrie gândesc că mi-ois isprăvi examenele și m'oiu întoarce în țară. Aștept cu nerăbdare capătul vieții de student, care de sigur pentru mine numai plăcută n'a fost.*

3. Ibidem pag. 47. Scrisoarea aceasta glăsucște astfel... Afară de aceea mă văd constrâns și de împrejurări, ca să vă rog pentru ratele pe Iulie și August, și o fac aceasta cu inimă cu atât mai grea, pentru că nu știu dacă împrejurările, în care vă aflați acuma, nu vă fac penibilă realizarea sumei, pe care-mi veți trimite-o. Dar în curând vor încetă acestea toate. Întrucât vorbește *taxele de doctoral*, voi face tot ce-mi stă în putință ca să vă scutesc de răspunderea lor, și am din mai multe părți promisiuni de o pozitivitate oarecare. Afară de aceea cred că zilele astea va sosi și Rosetti, agentul nostru din Berlin și voi intră cu el în relațiunile în cari am stat odată

vârstă până ce, ca bărbat, se sălăsluește în sfârșit în patria sa.

Aproape 16 ani a petrecut el peste hotare, în Cernăuți, în Viena, Berlin, în Transilvania și Banat. Zic aproape 16 ani, pentru că dispărând în vremea aceasta dintr'un loc și din altul pe câtăva vremi, refugiul său era la părinți; după aceea plecă iarăși în străinătate.

In vîrstă de plină maturitate, cu cunoștințele culese cea mai mare parte în școli germane și din izvoare germane, și numai cea mai mică parte câștigate ca autodidact din cărți și din alte izvoare românești, intră el acumă într'un mediu nou, în mediul societăței românești și începe activitatea sa extraliterară în țară, prurmiând totodată și pe cea literară pe care o înagurase în străinătate.

Toate aceste împrejurări vor trebui să le aibă în vedere cei ce vor voi să-l înțeleagă pe Eminescu și să-l aprecieze în deplină cunoștință de cauză.

EMINESCU LA ȘCOALA PRIMARĂ DIN CERNĂUȚI

Când în anul 1860 am făcut cunoștința lui Eminescu la liceul din Cernăuți, mi-a spus că a cerceat în Cernăuți și două clase primare, și anume clasa a treia și a patra a școalei primare greco-orientale, care se numia pe atunci *Național-Hauptschule*. Asupra acestor doi ani ce i-a petrecut Eminescu în școala primară din Cernăuți nu pot da deslușiri din autopsie, fiindcă atuncea mă aflam la școala primară din Siret, unde îmi făceam învățătura. Totuși cred că nu vă fi de prisoș dacă voi reconstituī după datele oficiale ce-mi stau la îndămână, știrile privitoare la Eminescu pe timpul celor doi ani de învățătură la școala primară. Făcând aceasta mă bazez pe testimoniile din clasa a III-a și a IV-a scoase din registrele acestei școli și publicate de profesorul Dr. Radu I. Shiera în *Almanahul literar pe anul 1903*¹⁾. Nefiind acest Almanah accesibil tuturor cari se interesează de viața lui Eminescu, reproduc aici în anexă testi-

1. Vezi *Almanah literar pe anul 1903. Cernăuți. Societatea tipografică bucovineană.*

moniile lui Eminescu pe cele patru semestre din clasa a treia și a patra, adăogând în conformitate cu afirmațiunea d-lui profesor Dr. Radu I. Sbiera, că alte testimonii nu se află în registrele menționatei școli.

Din aceste testimonii vedem că micul Eminescu a intrat în luna Septembrie 1858 în clasa a II-a a școalei primare din Cernăuți, prin urmare trebuie să fi fost supus unui examen de primire ca să poată fi admis deodată în clasa II-a. Cum și unde a fost Eminescu instruit și pregătit pentru acest examen nu am putut află.

Ni se impune acum dela sine întrebarea ce vârstă a avut Eminescu când a început să cerceteze această școală?

In testimoniile menționate este notat că *Michail Eminowicz* s'a născut la 6 Decembrie 1850 în *Botoșani*.

Cu totul altă dată a nașterii lui Eminescu arată testimoniu său din liceu, căci, în testimoniu lui Eminescu din întâia clasă a liceului, liberat de direcțiune pe semestrul I al anului 1860—1861¹⁾ stă nota oficială că Eminescu s'a născut la 14 Decembrie 1849 în *Botoșani*, vra să zică cu un an înainte de cum este notat în testimoniile din școală primară. Nota din testimoniu liceal trebuie să fi fost conformă cu actul de naștere prezentat direcțiunii, pentrucă pe atuncea directorul liceului

1. Si testimoniu acesta este publicat de Dr. Radu I. Sbiera în Almanahul menționat.

Ştefan Wolf, cerea cu mare stricteţă actul de naştere şi nu-l introducea pe elev în registrele liceului, adecă nu-l primia în liceu până nu i se prezenta acest act. Elevul trebuia să se prezinte la primire însotit de părinţi, sau de tutor, şi aceştia trebuiau să înainteze directorului testimoniu prin care se documentă că elevul a absolvat cu bun succes şcoala primară şi pe lângă acest testimoniu şi actul de naştere. Aşa s'a întâmplat şi cu mine, când un an în urmă am intrat şi eu în acest liceu. Tatăl meu nu adusese cu sine actul de naştere, şi acelaş director, Ştefan Wolf, nu m'a primit în liceu, până ce nu i-a prezentat tatăl meu acest act pe care după o săptămână şi l'a procurat dela oficiul parohial din Siret, unde eram născut. Dacă a introdus deci directorul în registrul oficial al liceului că Eminescu s'a născut la 14 Decembrie 1849 în Botoşani, a trebuit s'o facă aceasta pe baza actului de naştere ce i s'a prezentat, căci aceasta este *întâia însemnare oficială* în registre, este prescrisă de lege şi o condiţiune pentru a fi primit în liceu. Fostă însă acest act de naştere exact? Iată o chestiune asupra căreia părerile încă nu sunt pe dep în lămurite. Mie însu-mi mi-a spus poetul atât în Cernăuţi cât şi în Viena că s'a născut la anul 1849, fără să-mi numească ziua şi locul naşterii. În un registru al societăţei literare „Junimea” din Iaşi a însemnat Eminescu singur că s'a născut la 20 Decembrie 1849 în satul Ipoteşti²⁾). Şi tatăl lui

2. Vezi : *Omagiu lui Mihail Eminescu*, edat de Comitetul comemorativ. Galaţi, pag. 41.

Eminescu a însemnat pe o psaltire veche că Mihai s'a născut la 20 Decembrie 1849, iar actul de naștere dela „*Adormirea Maicei Domnului*“ din Botoșani, copiat și publicat de d. Corneliu Botez ¹⁾ și autentificat de grefa tribunalului Botoșani, arată că *Mihail* fiul căminarului *Gheorghe Iminovici* și a soției sale *Ralu* s'a născut la 15 Ghenarie 1850.

Deosebirea între data nașterii din registrele liceului, apoi între data nașterii și precum a însemnat-o poetul în registrul *Junimii*, iar tatăl său pe psaltire, și între actul de naștere publicat de d. Corneliu Botez, nu este mare, numai o lună, și astă putem stabili cu siguranță că începând Eminescu să cerceteze clasa a treia a școalei primare din Cernăuți avea vîrstă de 8 ani și 8 sau 9 luni.

Din testimoniile ce le publicăm (vezi Anexa A), vedem că în școală primară Eminescu a învățat bine. Din purtare a avut tot notă *foarte bună*, asemenea și din sirguință, afară de semestrul al doilea din clasa III-a când a avut numai notă *bună* de sirguință. În limba germană a făcut progres foarte frumos, căci numai în semestrul întâiul al clasei a III-a a avut notă *bună*, pe când notele din toate celelalte semestre sunt *foarte bune*. La finele clasei a IV-a a fost clasificat cu eminență al 5-lea între 82 de elevi. Și vom vedea, că deși era încă un copil în clasele primare, totuși acesta a fost timpul când Eminescu a avut cea mai bună

1. Vezi : *Omagiu lui Mihail Eminescu*, edat de Comitetul comemorării, Galați, pag. 47.

purtare în școală și cele mai bune note din obiectele de învățătură. Timpul acesta este perioada de strălucire în *învățătura de școală* a lui Eminescu.

Unde a locuit el pe timpul cât a cercetat școala primară nu am putut află.

EMINESCU ÎN SCOALĂ LA LICEU

Eminescu a început să cerceteze liceul din Cernăuți în luna Septembrie a anului 1860. Astfel intrând eu în liceu în toamna anului 1861, l'am aflat în clasa a doua. Din cauza aceasta mă întâlniam cu dânsul numai Duminicile și sărbătorile la exercițiile religioase ce le ținea bătrânul nostru catehet Veniamin Iliuț cu toți elevii români, în o sală mare a liceului. Iliuț făcea întâi apelul nominal și constată cine lipsește, apoi ne făcea morală. El era un bărbat înalt și frumos, avea mare autoritate între profesorii liceului și ținea cu stricteță ca să învățăm obiectul său : religia. O notă rea din religie, avea urmarea că elevul trebuiă să repeteze clasa, iar absentările dela exercițiile religioase (exhortae) aducea cu sine notă rea din purtare.

Noi băieții îl numiam pe catehetul Iliuț numai *popa* și porecla aceasta i-a rămas cât a trăit, fără să fi putut fi exterminată.

Eminescu era diligent în cercetarea exhortelor și nu-mi aduc aminte să fi constatat cândva catehetul lipsa lui dela aceste exerciții, dar în clasa

întâia trebuie să fi lipsit adese, căci odată lipsind eu dela o exhortă, mi-a zis Eminescu :

— Ia seama și te ferește, căci pe mine m'a părlit popa în clasa întâia, și mi-a dat notă rea din purtare pentru că am codit de câteva ori exhortele.

La aceste exerciții am făcut, pe când eram eu în clasa întâia, iar Eminescu în clasa a doua, cunoștință cu dânsul, ne-am împrietenit și am rămas amici pentru totdeauna.

Pe atuncea purtă Eminescu numele *Eminoviciu*. Par că-l văd și astăzi mic și îndesat, cu părul negru pieptănat dela frunte spre ceafă, cu fruntea lată, față lungăreață, umerii obrajilor puțin ridicăți, ochii nu mari dar vii, colorul feței întunecat prin care străbatea însă rumeneala sănătoasă a obrajilor. Eră totdeauna curat îmbrăcat.

La finea semestrului al doilea anul 1862 Eminescu a avut notă rea din limba latină și din matematici și a rămas repetent în clasa a doua. Astfel i-am ajuns în anul 1862–1863 și am devenit colegi de clasă. Dar nici acumă nu eram la un loc, căci clasa având aproape 140 de elevi, eră despărțită în două clase paralele A și B și Eminescu după inițiala numelui său eră în despărțitura A, iar eu în despărțitura B. La obiectele religia și limbă românească eram însă toți elevii români ai clasei la un loc și acumă prietenia mea cu Eminescu din cauza deselor întâlniri căpătată legătură tot mai strânsă și mai temeinică.

Limba și literatura românească ne-o predă, când eră sănătos, profesorul Aron Pumnul, iar dacă se

bolnăvia, atuncea îl substituia profesorul Dr. Ion Sbiera, ulterior profesor la universitatea din Cernăuți. Acești doi profesori ne-au inițiat în gramatica și literatura românească și ne-au predat și puțină istorie națională, atâtă cât eră pe atuncea permis să ascultăm din istoria neamului no tru.

Profesorul Pumnul venia foarte neregulat în clasă, pentrucă eră mai mult bolnav, dar când venia eră o sărbătoare pentru noi, căci mult îl iub' am cu toții pe acest bărbat bun care ne instruia cu atâtă tragere de inimă, cu atâtă iubire părințească și cu atâtă liniște și răbdare. Noi elevii nu l-am văzut nici când râzând. Avea veșnic o înfățișare melancolică și dureroasă. Îl respectam cu toții și adese, când din cauza durerilor ce-i frământau trupul, eră silit să părăsească clasa, mulți din noi îl petreceam până la trăsură, și-i ajutam să se urce în ea, iar Eminescu pe care Pumnul îl iubiă foarte mult, îl petreceea până acasă.

In ipsa lui Pumnul venia, precum am zis, profesorul Sbiera, și el ne clasifică la finea fiecărui semestru.

Atât la Pumnul cât și la Sbiera eră Eminescu unul din cei mai buni elevi, pentrucă el cunoștea gramatica și literatura română mai bine decât noi toți, iar ce privește istoria națională, nici nu ne puteam asemănă cu dânsul, pentrucă el avea o deosebită predilecție pentru aceasta, și se vede că avea și din România cărți de istorie națională, pe când noi ceilalți, nu numai că nu aveam astfel de cărți, dar nici nu le puteam află undeva.

Eminescu ne vorbiă adese în clasă și noi îl ascultam cu placere, pentru că vorbiă românește mai corect decât noi, și se feria și de aşa numitele expresii pumnuliste care prinse să rădăcină între studenți. Pe lângă aceasta avea și un dar deosebit pentru a istorisi!

Poate că și împrejurarea că era din România, a fost una din cauzele că noi Bucovinenii țineam atât de mult la Eminescu și că Aron Pumnul îl trată cu deosebită bunăvoieță și-l luă ades la sine.

Odată l-am întrebat pe Eminescu ori deare cărti pentru istoria Românilor, și el îmi răspunse că nu are cărti de școală, dar are alte cărti vechi în care află ce-i trebuie.

Pe acea vreme noi elevii din liceu nu aveam o gramatică românească tipărită, ci învățam după dictatul profesorilor. Eminescu însă căpătase scriptele dela Pumnul și-și prescrise astfel gramatica. Colegii lui Eminescu împrumutau deci adese manuscrisul său ca să-și prescrie și ei gramatica, și el le împrumută fără greutate acest manuscris cu condiția să nu-i îndoie colțurile filelor, adeca să nu-i facă *Eselsohren*¹⁾ cum ziceam noi pe atuncea.

Pe lângă limba și istoria românească studia Eminescu cu mare placere și istoria antică și se ocupă cu predilecțiiune cu istoria Grecilor, Romanilor, Egipcenilor, Babilonienilor, Asirienilor, Persienilor și a Indiilor.

Opul din care studia el această istorie era *Welt-*

1. Urechi de măgar.

geschichte de Welter, carte scrisă într'un mod foarte atrăgător, care deșteptă interesul tinerilor mai cu seamă din cauză că cuprindeă pe larg toate miturile, poveștile și legendele nebuloase în care erau învăluite originile acestor popoare cu o cultură atât de veche și frumoasă. Această carte nu era impusă de legile școlare, dar cei mai mulți din colegi o aveau și Eminescu nu se putea despărții de dânsa, căci îl vedeam purtând-o cu sine chiar și la plimbări. Imi aduc aminte că predându-ne profesorul nostru în clasa a doua istoria Persienilor și venind vorba de tinerețele regelui Cyrus, ne zise mustrându-ne, că în despărțitura A a acestei clase este un elev Eminovici, care știe istoria mai bine decât noi.

Dela această plăcere a lui Eminescu pentru istoria antică și pentru faptele învăluite în nimburii mitice și misterioase ale regilor din cea mai deosebită antichitate, ne putem explică și faptul de ce Eminescu în poeziile sale scoate adesea în relief figuri luminoase din cronicile antice, pline de misticism și de poezie.

Eminescu vorbiă bine și limba germană, pentru că urmase în Cernăuți și două clase priinare și astfel avuse ocazie să învețe și această limbă.

Cele mai bune note le avea Eminescu din religie, din limba și literatura românească și din istoria universală. În celealte materii și mai cu seamă în matematici și latină era slab, iar cursul din limba greacă nici nu l'a urmat la liceul din Cernăuți, pentru că această limbă se învăță abia

În clasa a treia, iar Eminescu a părăsit școala în semestrul de vară din clasa a doua, adică în primăvara anului 1863 pe vremea paștelor (Aprilie) și nu a mai intrat ca elev public în acest liceu.

Pentru a avea deplină cunoștință despre mersul *întregului* studiu al lui Eminescu la liceul din Cernăuți, reproduc aici certificatele din *toate* semestrele cercetate de dânsul la acest liceu ¹⁾. (Anexa B. C. D.).

Din aceste certificate vedem notele ce le-a avut el la fiecare obiect de învățătură, dar mai bătător la ochi este faptul că la *atențiune* (Aufmerksamkeit) a avut neîntrerupt note rele, afară de semestrul I, din clasa II, când ca repetent, a avut o notă mediacă. Din *sirguină* (Fleiss) numai în semestrul I din clasa I și în semestrul I din clasa II (ca repetent) a avut note bune, iar în celelalte semestre note slabe. Din *conduită* (Sitten) a avut în semestrul II din clasa I notă rea fiindcă a lipsit dela exhorte, iar în semestrul II din clasa II notă rea din cauza că a fost limbut (wegen Gcschwätzigkeit). Mai vedem că în semestrul II din clasa II (1862) a lipsit 58 de ore dela școală, dar a justificat această absență.

Cât timp a urmat Eminescu liceul era vorbăreț și vioiu ca mai toți colegii săi, și avea un vecinic surâs pe buze, afară doar când nu știă lecția.

1. Și aceste testimonii sunt extrase din registrele liceului și publicate de profesorul D. Radu I. Sbiera în Almanahul literar pe anul 1903, menționat mai înainte.

Acest zâmbet prielnic i-a câștigat inima colegilor săi, ceeace nu împiedecă însă ca la certe ocazionale să se ghitonească între dânsii de-abinele, și în aceste cazuri de luptă tragicomică părul lung al lui Eminescu formă o mare atracțiune pentru a fi scâlțait de mâinile colegilor săi. Dar supărarea nu țineă mult și iarăși eram cu toții buni prietenii. Când avea să intre profesorul Pumnul în clasă era mare liniște și aceasta din cauza respectului și iubirii ce aveam toți pentru acest bărbat, dar față de alți profesori nu existau aceste considerațiuni și vuetu, jocurile și săriturile erau la ordinea zilei. Eminescu contribuia și el din toată inima și cu toată vioiciunea unui copil neastămpărat ca să ridicăm pulberea în aer, și se întrecea cu noi, cine va sări mai ușor peste bânci.

Eminescu era și bun de inimă, ceeace se poate vedea și din următoarea întâmplare. Odată după amiază, înainte de paștele anului 1863, când se finiseră orele de învățătură în clasa mea și colegii ieșiau din clasă, eu m'ânurcat pe catedră și am strigat cât mă țineă gura : petrecere bună domnilor. Dar nervosului de profesor Vyslouzil, care trecuse pragul ușii, se vede că nu-i plăcuse strigătul meu, se întoarse și-mi dictă pentru o oară *carcer* în clasa unde eram. Curând veni și servitorul școalei *Onufri* ca să încuiе ușa. Acest Onufri era foarte popular la noi, pentrucă ne împrumută și cu parale când flămânziam în școală și nu aveam bani să ne cumpărăm covrigi sau mere. Tocmai când voiă Onufri să încuiе ușa, trece și Eminescu prin

coridor, ducându-se acasă, și zărindu-mă, mă întreabă ce-i cu mine, iar eu îi povestesc cu mare suflare nenorocirea ce a dat peste mine. Nu puturăm vorbi mult pentrucă Onufri se grăbi să încuie ușa și eu rămăsei singur și foarte descurajat. Dar după vreo zece minute aud că scărție cheia la ușă și văd că intră Onufri și cu Eminescu în clasă. Eminescu avea toate buzunarele pline de covrigi. El împrumutase bani dela Onufri, cumpărase covrigi, și-l înduplecase să-l sloboază ca să stea cu mine până mă va liberă. Ce voios eram acuma și în profuziunea mulțumirii și zăpăcelii mele, i-am promis lui Eminescu că și eu voi sta cu dânsul când îl vor închide vreodată. Acu ne trecu timpul foarte repede, căci abia sfârșișem să mâncăm covrigii, și Onufri ne dete drumul, dar ne zise să nu spunem nimănuí nimica c'apoi vai de capul nostru, iar noi amândoi ne-am dus drept pe toloacă¹⁾ unde împreună cu alți colegi am jucat ningea până pe înserate.

Câteva zile după această întâmplare dispărù Eminescu din Cernăuți pe vremea paștelor în Aprilie 1863 și abià în primăvara anuui 1864 ne-am întâlnit iarăși, și atuncia mi-a spus că are de gând să intre ca elev public în iceu după ce va trece examenele restante. În acest timp mă întâlnam cu dânsul totdeauna la reprezentățiile de teatru pe care le da în această stagiu, dela 1/13 Martie 1864 până la 15/27 Maiu 1864, trupa doamnei

1. Loc viran în dosul grădinei publice, căruia îi ziceau și *la pulverturm*.

Fani Tardini în Cernăuți. Despre acest teatru vorbì mai în urmă.

Nu-mi mai pot aduce aminte cât timp a stat Eminescu în Cernăuți în anul 1864, dar în Octombrie 1864 îl găsim funcționar la tribunalul și la consiliul permanent din Botoșani unde stă până la 5 Martie 1865¹⁾. Dându-și aici demisiunea, vine iarăși la Cernăuți și anume pe vremea când trupa Fani Tardini sfârșiă a doua stagiuñe a reprezentăriilor de teatru. Această stagiuñe care începuñe la 2/14 Noemvrie 1864, s'a sfârșiþ cu reprezentarea din 9/21 Martie 1865.

Imprejurarea că Eminescu, după ce-și dete demisiunea în 5 Martie 1865, era aşà de grăbit să părăsească Botoşanii încât nu și-a ridicat nici salariul ci a rugat (7 Martie 1865) pe Prezident să-l dea în primirea fratelui său Șerban²⁾, ne îndreptăþteþte să presupunem că Eminescu voià cu orice preþ să fie înainte de sfârþitul stagiuñii în Cernăuți ca să se întâlnească cu trupa aceasta. Câteva zile după închiderea stagiuñii, trupa a plecat din Cernăuți și după plecarea ei a dispărut și Eminescu fără să știm încotro a apucat-o. Se vorbià că s'a luat după această trupă, dar în toamna aceluiaș an 1865 viñe el iarăși la Cernăuți și-mi spune că studiază mai departe ca *privatist*. A rămas aici toamna și iarna anului 1865 și începutul anului 1866 și apoi a dispărut cu totul din Bucovina și

1. Vezi Albumul : *Omagiu lui Eminescu*, Bucureþti 1909 pag. 58, 59.

2. Vezi : *Omagiu lui Eminescu* pag. 60.

se vorbià iarăși între colegi, că s'ar fi angajat la o trupă de teatru.

Insemnez aici faptul caracteristic că Eminescu cu privire la ceeace aveà de gând să facă, nici când nu mi s'a destăinuit, nici mie nici colegilor săi, și astfel pentru noi erà totdeauna o surpriză, când ne încredințam că nu mai este între noi.

EMINESCU AFARA DE ȘCOALA

Precum vedem din cele precedente, Eminescu ca elev public, a cercetat numai două clase ale liceului din Cernăuți și silit fiind să repeteze clasa a doua, a părăsit-o în semestrul al doilea pentru totdeauna și de atunci nu a mai intrat în liceu. Cauzele ce l-au silit pe Eminescu să purceadă astfel, erau cu bună seamă înainte de toate greutățile ce le întâmpină la studiul limbei latine și la matematici, iar cauzele ce l-au silit să dispară de atâtea ori din Cernăuți și să apară iarăși pentru a studia, ne-au rămas nouă colegilor necunoscute, și Eminescu în această privință nu era comunicativ și nici când nu ne vorbiă despre afacerile sale particulare, în deosebi despre cele familiare, care poate și ele au avut o înrâurire decizivă asupra acestei purtări a lui Eminescu.

Cu toate acestea Eminescu avea dorința să urmeze studiile ca elev public, doavadă că a studiat atâtă timp în Cernăuți ca *privatist* cu scopul de a trece examenele restante ca să fie primit în clasa în care se aflau colegii săi, doavadă mai departe

că și în Ardeal a încercat să urmeze studiile la liceul din Blaj¹⁾, ceeace aşisderea nu i-a succes, neputând corespunde din limba greacă.

Vedem deci că nu i-a succes ca student extern să depună vre un examen, iar ca să repeteze clasele, nu l'a lăsat ambiția, pentrucă ar fi rămas prea în urma colegilor săi cu care sta, cel puțin în Cernăuți, în neîntrerupt contact și eră acum aproape de șeaptesprezece ani, când în anul 1866 a părăsit cu totul orașul Cernăuți.

Dacă considerăm aceste împrejurări, ușor vom putea înțelege că studiile lui Eminescu nu puteau fi sistematice și că trebuiau să fie lipsite de acea temeinicie pe care și-o poate însuși cineva numai treptat și prin studii regulate și sistematice.

Cu toate acestea și studiul particular și fără controlă, pe care se puse Eminescu, avea pentru dânsul un avantaj, anume că putea dispune de timp cum voia, că se putea ocupa cu ce doră, și că se putea mărgini numai la acele materii, care-i plăcea mai mult și care se potrivau mai bine cu inclinațiunile sale. Si cunoștințele frumoase pe care le aflăm ulterior în scrierile lui Eminescu, dovedesc că el, ca autodidact, a întrebuințat foarte bine timpul și că s'a ocupat mult cu istoria și literatura națională, cu literaturile streine, cu sistemele filosofice, cu metafizica și chiar cu latina care în liceu îi făcea atâtea greutăți. Poetul Ho-

1. Vezi Anghel Demetrescu : *Literatura și arta română* pe luna Iulie, August și Septembrie 1903.

rațiu se vede că i-a plăcut cu deosebire, căci după ani de zile, când petreceam la studii în Viena, îmi recită adese ode ale acestui poet, între cari mai ales : *Beatus ille, qui procul negotiis . . . Eheu ! fugaces, Posthume, Posthume labuntur anni . . .* Versuri din Carmen saeculare și a. Se aprofundase chiar în metrul antic și cei cunoscători cetesc cu placere oda sa : *Nu credeam să'nvăț a muri vreodată,* scrisă în cel mai perfect metru sapphic.

Și acuma să reviu la viața și traiul ce-l purtă Eminescu în Cernăuți afară de școală.

Am spus că în școală era vioiu, vorbareț și neastâmpărat ca mai toți colegii săi. Așa era el și afară de școală. Se înțelege că înaintând în vîrstă, această vioiciune și neastâmpărare se tot domolii, se tot micșoră, dar nu în mod pripit, ci amăsurat evoluțiunii firești a pornirilor și a temperamentului, când trece omul dela copilărie la pubertate.

Eu am locuit mulți ani în strada *Cuciur-mare*, și înaintea locuinții mele se întindea aşă numita *toloacă* a orașului, unde studenții jucau adese în orele libere mingea. Și Eminescu era adese printre noi și jucă cu noi mingea.

Imi aduc aminte că într'o vreme se iscaseră mari ceartă între studenți și între ucenicii și calfele meseriașilor din oraș, fiindcă fiecare partid voiă să ocupe exclusiv pentru sine terenul de joc. Au urmat și bătălii serioase, în care însă studenții rămaseră învingători, căci erau mai mulți la număr și poliția era pe partea lor. Noi doi, adică eu și Eminescu,

fiind prea mici, nu luam parte activă la aceste lupte, dar nici pasivi nu eram, pentrucă la locuința mea se află sub streașină un depozit de bețe și nuiile, pregătite anume pentru acest scop.

Când lupta era signalizată, eu și Eminescu scoteam *arme* și trecând cu dânsela numai drumul, eram pe tolocă și le împrăștiam între studenți ca să învingă. Odată însă, în învălmășală, ne rătăciriăm între „dușmani” și numai o fugă sănătoasă ne-a scăpat de bătaia sdravănă ce ne amenința. Atunci venise Eminescu cu o carte împrumutată din biblioteca studenților și în această învălmășală unde amândoi căutam să ajungem cât se poate de repede sub adăpostul locuinții mele, Eminescu a scăpat cartea pe câmpul de luptă, iar dușmanii au făcut-o bucățele. Eminescu era nemângâiat, temându-se, că neînapoind această carte, nu va căpăta altele. Dar a căpătat și mai departe cărți din această bibliotecă, pentrucă bibliotecarul, un student — paremi-se Alexandru Pleșcă — a avut deosebită considerare pentru acest caz tragicomic de forță majoră.

Voiu da aici câteva amănuște asupra acestei biblioteci, care se află în casele lui Pumnul și care a avut o însemnatate atât de mare în desvoltarea studenților pe terenul limbii și literaturii române. Pumnul locuia în casele proprii, aproape de periferia orașului, în strada care astăzi poartă numele lui. El avea două case în aceeaș curte. Dacă intrai pe o porțiță de lemn în această curte, te aflai între amândouă casele. Cea din dreapta mai mare și

mai înaltă, cu cerdac dinainte, eră casa unde locuia Pumnul, iar cea din stânga, mai mică și mai joasă, eră menită pentru studenții ce-i găzduia Pumnul. În această căsuță se află și o mică bibliotecă a studenților români, ferită de ochii profesorilor străini, căci după legile școlare, studenții nu aveau voie să întrețină biblioteci și ar fi fost confiscată și această bibliotecă, dacă în ochii lumii nu ar fi trecut de proprietate a lui Pumnul. Biblioteca eră alcătuită din diferite cărți dăruite de Pumnul, de studenți și de alți bărbați, prieteni ai tineretului și ai culturii neamului nostru, cu scopul ca studenții să cunoască și literatura românească și să se îndeletnicească în limba neamului lor, pentru că în liceu toate obiectele se predau în limba germană, iar pentru limba și literatura românească, eră rezervată numai o oră pe săptămână, în care trebuia să fie pe furiș ghemuită și istoria națională, pentru că programa școlară nu permitea să se predeă studenților români istoria neamului lor. Nu eră o bibliotecă aleasă, ci cuprindea numai volumuri răsleite din poetii și scriitorii români, broșuri, foi volante, reviste mai vechi literare, calendare cu adaoș beletristic, câteva cărți privitoare la istoria Românilor și letopisețele lui Mihai Cogălniceanu. Aceasta eră unica bibliotecă unde studenții cu înlesnire puteau ceta și împrumută cărți românești. Bibliotecar eră totdeauna un student găzduit de Pumnul, care locuia în camera în care se află și biblioteca.

Aceasta a fost întâia bibliotecă consultată de

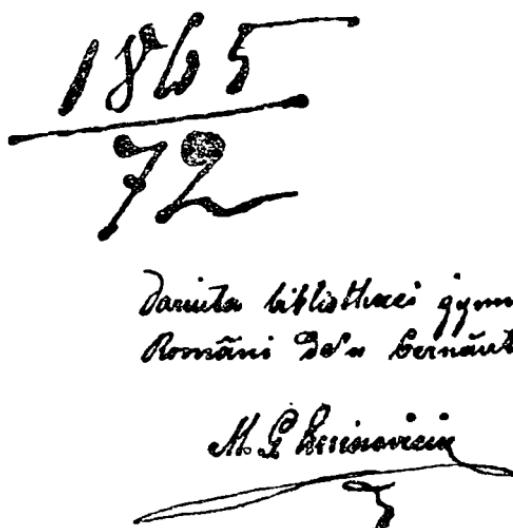
Eminescu. El o cercetă foarte sărguincios, cetià acolo și-și împrumută și acasă cărți. Când mergea la bibliotecă, trebuia să treacă pe lângă locuința mea și mă luă adese cu sine. El citià cu înlesnire slova veche cirilică și mai cu seamă cărți vechi ve-deam în mâna lui, iar letopisețele lui Cogălniceanu le luă acasă. Când a văzut să și eu cetesc slova veche, m'a întrebat unde am deprins această slovă, că doar în școală nu se învață. Spuindu-i că tatăl meu m'a învățat să cetesc slovele vechi după o psaltire și după o carte ce cuprindeă viața sfintilor, îmi zise, că și el tot acasă a deprins această slovă. Mai cu seamă în zile de dumineci și sărbători îl aflam pe Eminescu regulat în bibliotecă, răsfoind, cetind și luând acasă tot cele mai vechi cărți.

De aici ne putem explică cunoștința deplină a limbii cronicarilor pe care și-a însușit-o Eminescu și a frumoaselor forme ce le admirăm azi în scrierile sale. Dar Eminescu cetià și tot felul de cărți germane, care nu stau de fel în legătură cu materiile ce le învățam în clasă.

Odată a venit el la mine cu o carte intitulată *Mythologie für Nichtstudierende*¹⁾ și mi-a spus că după această carte învață mitologia Grecilor și a Romanilor. Când i-am făcut observarea că această carte nu e pentru studenți, mi-a răspuns că el, dacă are gust să învețe ceva temeinic, nu se ține

1. *Mythologie fur Nichtstudierende* von G. Reinbeck, Professor an der deutschen Hauptschule zu St. Petersburg. Mit 16. Abbildungen. Wien im Verlage bei R. Sammer. (Anul nu este indicat.)

de programa din școală. Această carte a dăruit-o apoi Eminescu în anul 1865 bibliotecii studenților și a iscălit actul de danie cu mâna sa proprie. Dau aici și un facsimile al acestui act, de oarece această iscălitură e unică ce o am de pe timpul când Eminescu se scria încă *Eminoviciu*.

Mulți ani în urmă, după ce s'a desfăcut biblioteca, mitologia aceasta a devenit proprietatea mea și o păstrez și astăzi întru amintirea lui Eminescu.

Această carte a fost cu bună seamă întâia mitologie scrisă pe larg din care și-a însușit Eminescu cunoștințele sale mitologice ce le vedem întrebuințate atât de des în poeziile sale.

Și acum voiu vorbi de o împrejurare care a avut o înrâurire foarte mare asupra vieții lui Eminescu și anume *Tea'rul*.

Când după disparițiunea din primăvara anului 1863 se ivă Eminescu iarăși în Cernăuți în primăvara anului 1864, el a avut ocazia să vadă trupa de teatru a D-nei *Fani Tardini*, care a dat reprezentații în sala hotelului de Moldavie¹⁾ din începutul lunei Martie până la 15/27 Maiu 1864, și apoi a fost angajată și pentru stagiunea din Noemvrie 1864 până la Martie 1865. Pe vremea stagiuinii de primăvară 1864 era și Eminescu în Cernăuți.

Trupa D-nei Fani Tardini a fost întâiul teatru românesc pe pământul Bucovinei și a avut o deosebit de mare înrăurire asupra desvoltării vieții și activității Românilor din Bucovina. Venia publicul din toate unghierile Bucovinei să asiste la reprezentații, iar studenții nu lipsiau niciodată dela dânsеле. Era tot una, ori de aveau parale sau ba, pentrucă cei ce puteau plăti prețul mic de intrare ce era stătorit pentru studenți, intrau cu bilete cumpărate de dânsii; la mulți le împărția comitetul teatral bilete prin profesorul Sbiera, iar restul formă un grup înaintea ușii de intrare și nu era seară să nu se afle câțiva bărbați cu dare de mâna, cari plătiau intrarea pentru grupul întreg de studenți ce asediau ușa teatrului. Astfel tot parterul teatrului era ocupat de studenți, și nici Eminescu, nici eu nu lipsiam dela aceste reprezentații.

Eminescu era foarte atent la cele ce se petreceau

pe scenă. El stă nemîşcat cu privirea atintită asupra actorilor ca și când ar fi voit să soarbă toată acțiunea și frumoasele melodii cântate de dânsii, și se supără grozav dacă carevă din colegi îl stin-gheriă prin întrebări sau observări. Îl supără mult și aplauzul sgomotos din teatru, pentrucă în aceste aplauze se pierdeau multe fraze și melodii ale artiștilor. Pe Eminescu nu l-am văzut aplaudând nici odată, dar acțiunea din piesa reprezentată, se oglindă în fața sa și în ochii săi scânteietori. Dacă eșiam între acte prin coridoarele teatrului, atunci Eminescu fredonă melodiile auzite pe scenă, sau repetă fraze din piesa reprezentată.

Imi aduc aminte că la o astfel de ocazie, după ce fredonase o melodie, se oprișe deodată drept înaintea unui student, cunoscut al său, și-i zise brusc în față fraza auzită în acea seară pe scenă : ah ! ești un laș și te voiu pălmui ! Studentul, căruiă se vede că-i scăpase această frază, era surprins de amenințarea lui Eminescu și se dete repede într'o parte. Noi ceilalți izbucnirăm într'un hohot de râs, iar Eminescu îi zise râzând și el : mă ! tu nici nu știi ce s'a jucat pe scenă.

Și asupra noastră a studenților, a avut acest teatru mare înrâurire. Vedeam piese patriotice naționale, auziam o limbă frumoasă și cântece bine executate, și astfel ne îndeletniciam și noi în declamațiuni și ne însuflețiam din piesele alcătuite din istoria trecutului nostru. Toată învățătura noastră în decursul celor opt ani de zile din liceu, n'a avut atâtă

influență asupra desvoltării noastre naționale, ca acest teatru.

Acuma să fi văzut biblioteca studenților cât era de căutată și cum piesele publicate de V. Alexandri, Constantin Negruzzi, Matei Milo și de alți autori, erau citite și recitite de studenți. Intrase o boală între noi a repetă cântece și fraze din teatru, a „face” poezii și a scris chiar piese de teatru pe care le arătam pe întrecute unul altuia. Poate că unii din colegi vor fi păstrând și astăzi aceste păcate comise atunci, ca o scumpă amintire din zilele pline de iluzii și de farmec din tinerețe. Și Eminescu ne spunea că scrie poezii și că a început și o piesă de teatru, dar nu ne-a arătat nici poezii nici piesă.

După ce a părăsit trupa Tardini, în Maiu 1864, apoi în primăvara anului 1865 Cernăuțul, a dispărut și Eminescu, dar spre toamna anului 1865 apare iarăși între noi și ne spune că se va supune unui examen pentru a fi primit ca elev public.

A cuma locuia el la Pumnul și îngrijia și de bibliotecă. Aici trebuie să se fi simțit el în elementul său, căci rânduise biblioteca și știu unde se află orice carte. Nu mai trebuia ca mai înainte, să scotocești tot dulapul, până ce dai de cartea ce-ți trebuie. Eminescu se ducea drept la dânsa și o scotea dintre celealte cărți, dându-ți-o cu un fel de satisfacție și dovedind astfel că cunoaște fiecare tom din această colecție.

Pe vremea aceasta profesorul Pumnul era greu bolnav și nu mai părăsia patul. Eminescu îmi spuse

că după vorbele medicilor, Pumnul nu va duce-o lung, și în adevăr Pumnul muri în ziua de 12/24 Ianuarie 1866. Doliul era mare în toată Bucovina și între studenți, iar Eminescu era neconsolat, pentrucă ținea mult la acest rar bărbat și îl iubiția ca pe un tată. Când am auzit despre moartea lui Pumnul, am alergat la locuința sa, ca să-l văd pe iubitul meu profesor cea din urmă oară. Am intrat întâi în camera lui Eminescu. El îmi povestise despre ultimele momente ale acestui mare apostol al Românilor din Bucovina și acumă îl văzui pe Eminescu întâiași dată vărsând lacrămi de durere. Seara m'am dus iarăși la Eminescu și l-am aflat scriind o poezie. El mai schimbă, mai adăogiă, mai netezișă, dar am observat, că nu i-a plăcut că l-am surprins. Pe urmă însă îmi arătă poezia și-mi spuse că mai mulți studenți vor scrie poezii la moartea lui Pumnul cari se vor tipări. Mi-a cedit apoi întreaga poezie. Este aceeași care împreună cu alte șase poezii a fost tipărită cu ocazia morții lui Pumnul sub titula : *Lăcrămioarele învățăceilor gimnaziaste din Cernăuți la moartea prea iubitului lor profesor Arune Pumnul.*

După cetire îmi spuse singur că începutul strofei a doua adevărtă *Metalica vibrândă a clopotelor jale*, nu-i place, dar nu mai are timp să prefacă poezia căci trebuie să o predeă profesorului Sbiera. Eminescu iscălește această poezie : *M. Eminoviciu, privatist*¹⁾.

1. Am broșura originală înaintea mea. Nu este exact că poetul și-ar fi schimbat cu această ocasiune numele în *Eminescu*, cum se spune aceasta în *Omagiu lui Eminescu* pag. 53.

Imprejurarea că își zice aici *privatist*, dovedește că Eminescu venise în adevăr cu gândul la Cernăuți ca să studieze pentru a se supune unui examen și a intră în liceu ca elev public, dar această dorință nu avea să se realizeze, căci după moartea lui Pumnul, Eminescu nu rămase mult timp în Cernăuți, ci părăsi Bucovina în primăvara anului 1866. N'a știut nimene din colegii când a plecat și încotro a apucat-o, dar în urmă se lăti vestea că se află în Transilvania.

Ce ajutor avea Eminescu de acasă cât timp a trăit în Cernăuți, nu știa nimeni din colegii săi și Eminescu era privitor la afacerile sale personale tăcut ca mormântul, și aşa a și rămas cât timp am trăit cu dânsul în Cernăuți și apoi în Viena. Eu știam în Cernăuți numai atâtă că acolo unde era el cu locuința, avea și mâncarea și toate îngrijirea, iar privitor la locuințele sale în Cernăuți, nu le-am cunoscut pe toate, pentrucă Eminescu avea obiceiul să le schimbe foarte adese. Eu am cunoscut numai două locuințe ale sale, și anume pe aceea ce o avea la Pumnul și despre care am vorbit mai sus iar alta ce o avea la un profesor de limba franceză *Victor Blanchin*. Această locuință se află în strada Domnească de jos¹⁾ și anume în casele care pe atuncea erau proprietatea lui Samuil Morariu, ulterior Mitropolit al Bucovinei. Blanchin ținea cu chirie o parte din aceste case și aici avea Eminescu o cameră pentru sine. Din vorbele sale am

1. Azi : strada losif.

înțeles că tatăl său îl pusese la Blanchin în gazdă ca să învețe și limba Franceză și ca să fie silit să conversă în această limbă, dar Eminescu nu era de fel mulțumit cu locuința, pentru că Blanchin era bețiv, veniat turmentat acasă, făcea numai gălăgie și se certă cu soția sa. Aici locuia Eminescu când era repetent în clasa II, iar din certificatele liceale ale lui Eminescu, publicate în scrierea de față, vedem că el a locuit în clasa I-a liceului și în clasa II-a când încă nu era repetent, la un Nikolaus Dzierzek, care avea întâi locuința pe Schulgasse Nr. 799, iar apoi pe Dreifaltigkeitsgasse Nr. 1309.

Nu pot să trec aici cu vederea o împrejurare care mi se pare că a avut un rol însemnat în viața lui Eminescu și care cred că l'a determinat să intre în trupele de teatru și să ducă mult timp traiul de actor nomad. Am spus că Eminescu a dispărut din Cernăuți după moartea lui Pumnul în primăvara anului 1866, iar când în luna Iulie 1869, directorul de teatru *Mihai Pascali* a dat 9 reprezentări în Cernăuți, mulți din colegi îmi spuneau că și Eminescu se află ca sulfleur în această trupă. Eu nu l-am văzut atunci, cu toate că mi-am dat multă silință să-l întâlnesc. Dar și el se vede că și-a dat totă silința să nu se întâlnească cu cunoșcuții săi. În această trupă se află o Tânără artistă *Eufrosina Popescu*, o copilă de o frumusețe rară, care fără voie atragea atenția publicului asupra ei. Această copilă, care putea să aibă atunci vîrstă de vreo 17 ani, deși nu era artistă de

mâna întâia, devenise în urma frumuseții și a gîngăsiei mișcărilor, favorita publicului din Cernăuți și mai cu seamă a studenților. Se zicea că stă sub deosebitul scut al lui Pascali și că toți actorii țineau la dânsa ca la un copil al trupei lor. Studenții carimi spusese că și Eminescu se află în această trupă, suțineau cu toată tăria că Eminescu este amorezat de dânsa și că din cauza ei s'a lăsat de școală și s'a angajat la teatru, însotind trupa prin Transilvania și Banat. Nu am dat multă însemnatate acestor bănuielii, și după plecarea lui Pascali, încetără și vorbele despre Eufrosina și Eminescu. Dar în toamna anului 1870, când mă aflam în Viena, petrecusem odată până târziu noaptea în societatea lui Eminescu și a altor colegi în restaurantul Bischof din Wipplingerstrasse, și când să ne întoarcem acasă — toți locuiam în strada Diana — am făcut trista constatare că toți la un loc nu avem zece creițari, taxa portarului, ca să ne deschiză poarta. Hotărî ăm deci să ne plimbăm pe stradă până la 6 ore dimineața, când trebuia să se deschiză poarta. Eminescu eră atuncea foarte bine dispus, mă ținea de braț și cântă, declamă și istorisia multe. Apoi deveni sentimental, și-l auzii exclamând : O ! Eufrosina, Eufrosina !

Cunoscând slăbiciunea lui Eminescu pentru figurile mitologice, credeam că vorbește despre una din cele trei grății, și-l întrebai prin ce asociere de idei a ajuns deodată dela cântare și declamațiune la o figură mitologică ?

— Vezi că n'a fost figură mitologică, răspunse

Eminescu, ci chip aieve Eufrosina mea, Eufrosina Popescu.

Acuma îmi adusei aminte de acest nume uitat de mult și-l întrebai de nu cumva această Eufrosină a fost artista din trupa lui Pascali în Cernăuți?

— Cum, o cunoști?

— Imi aduc foarte bine amin e de dânsa, eră foarte frumușică.

— Da, răspunse el oftând, eră foarte frumușel acest dracușor împelițat. Am fost amorezat cuc de dânsa și nu o pot uită. I-am făcut și poezii.

Voiam să aflu mai de aproape despre soarta acestui amor, dar atunci se deschise poarta și ne despărțirăm, pentrucă Eminescu locuia cu o casă mai departe în Dianagasse.

— Vom vorbi despre aceasta altă dată, îmi zise el depărtându-se, dar de câte ori am luat în urmă vorba despre Eufrosina Popescu, nu a mai voit să vorbească de dânsa, ci mi-a răspuns : Eh, fleacuri !

Epizodul povestit m'a convins însă că au fost adevărate bănuelile studenților din Cernăuți despre amorul lui Eminescu pentru artista Popescul. Dar fost-a el împărtășit de Eufrosina sa ?

Adese m'am întrebat care pot fi poeziile lui Eminescu dedicate acestei iubite, și mi-am zis, că dacă le-a publicat nu pot fi altele, decât cele două ce sunt publicate în anul 1868 în Familia : *La o artistă* și *Amorul unei marmore*.

CAND A VENIT EMINESCU LA VIENA

După o disparițiu de ani întregi dintre colegii săi din Cernăuți Eminescu se ivește deodată și pe neașteptate în Viena spre marea surprindere și bucurie a colegilor săi din Cernăuți, cari își făceau atuncea studiile la universitatea din Viena. Aceasta a fost în toamna anului 1869¹⁾. Toți îl primirăm cu mare dragoste și vechea prietenie, eră iarăși închegată, astfel ca și când nici odată nu am fi fost despărțiti timp atât de îndelungat. Si ne păreă cu totul firească sosirea lui Eminescu la Viena, pentru că coincidea cu sosirea noastră, astfel că dacă el ar fi urmat regulat studiile liceale, trebuia numai decât să se înscrie la universitate odată cu

1. Pe aceeaș vreme a sosit și Ioan Slavici la Viena. Pe atuncea rivalitatea intre societățile studențești *România* și *Societatea literară-științifică* eră foarte mare și membrii acestor societăți făceau adevărată vânătoare după membrii noi, chiar dacă aceștia încă nu erau în Viena, dar despie care se știă că vor veni încolo. Astfel atât Eminescu cât și Slavici au fost înscriși chiar în luna Februarie 1869 membrii în Societatea literară-științifică cu toate că nu erau în Viena și prietenii lor au plătit și taxa de înscriere, dar abia după sosirea lor în Viena în *toamna* anului 1869 au fost amândoi proclamați membri definitivi ai acestei Societăți.

noi, precum și făcut'o. Acuma eră el în acelaș an de studii ca și vechii săi colegi și nu mai putea cineva să-i spună că a rămas în urma lor. Dar, dacă îl întrebă careva unde a finit studiile liceale, el răspunde că evaziv că a studiat în Transilvania, însă testimoniu său din liceu nu l'a văzut nimene și nici nu a insistat cineva să-l vază. Pentru colegii săi eră destul să știe că era înscris la universitate și că urmă regulat cursurile. Pentru dânsii eră aceasta destulă dovedă că a finit cursurile liceale. Dar cu toate acestea eră ceva la mijloc, căci Eminescu era înscris la facultatea de filosofie numai ca auzitor extraordinar (ausserordentlicher Hörer), nu ca student ordinar ca ceilalți colegi, ceeace dovedează că Eminescu nu trecuse la liceu examenul de bacalaureat sau de maturitate cum se numește el în Austria, și de aceea nici nu putea fi primit ca student ordinar. Faptul că Eminescu asculta cursurile dela universitate numai ca student extraordinar avea ca urmare că nu putea fi admis la examene. I se testa numai în „*Index lectionum*” la finea fiecărui semestru că a ascultat acele obiecte la care se înscrise și pentru care, chiar la înscriere, trebuia să plătească taxa cuvenită (*Collegiengelder*). Pentru Eminescu avea însă acest fel de înscriere și un avantaj pentru că astfel avea deplină libertate a-și alege obiectele ce le dori și care-i conveniau mai mult, pe când pentru noi ceilalți erau fixate materiile ce trebuia să le ascultăm și din care trebuia să dăm examenele.

Venind Eminescu la Viena era lucru firesc că

Întâieile sale întâlniri căută să le aibă cu vechii săi colegi din Bucovina cu cari a reînnoit cunoștința și prietenia. Și erau mulți de aceștia, pentru că pe acele vremuri nu există în Cernăuți Universitate și toti tinerii din Bucovina ce voiau să urmeze studiile universitare, trebuiau să le facă la Viena. Dar erau pe atuncea și foarte mulți tineri din România, Transilvania, Ungaria, Banat și chiar din Macedonia, astfel că colonia studenților români din Viena era foarte mare. Eminescu s'a lipit mai mult de Bucovineni ca unii ce-i erau de mult cunoscuți și colegi, și deoarece mai toți Bucovinenii își alesese locuințele lor în al treilea cartier al Vienei, Landstrasse, se sălășlui și Eminescu în acest cartier și-și alese la început locuința în strada Radetzky în apropierea celorlalți români din Bucovina. În toamna anului 1870 era și mai aproape de Bucovineni căci a locuit în Dianagasse No. 8 într'o cameră împreună cu colegii săi Samuil Isopescu și Iancu Cocișchi. În aceeaș casă locuia și colegul nostru Ioan Luță, iar eu locuiam în aceeaș stradă No. 4, câțiva pași mai departe de Eminescu.

Astfel ne puteam întâlni în toate zilele când mergeam și veniam dela universitate și adese venia el la mine și eu mergeam la dânsul și la ceilalți colegi ce locuiau cu el împreună. Unde a locuit Eminescu în anul 1872 până a părăsit definitiv universitatea din Viena nu-mi mai aduc aminte.

STUDIILE LUI EMINESCU IN VIENA

Cum am văzut, Eminescu era înscris la universitate ca student extraordinar și astfel avea dreptul să asculte disciplinile ce-i plăceau, fără să aibă îndatorirea a se supune unui examen. Nefiind legeat de un sistem în alegerea disciplinelor ce se predau la universitate, Eminescu avea deplină libertate să-și alege și profesorii și obiectele ce-i conveniau și astfel îl văzurăm cercetând cursurile de filosofie practică (praktische Philosophie) la profesorul Dr. Zimmerman, filosofia dreptului (Rechtsphilosophie), economia politică (Nationalökonomie), știința financiară (Finanzwissenschaft) și științele administrative (Verwaltungslehre) la renumitul profesor Dr. Lorenz Stein, iar dreptul internațional (Völkerrecht) la profesorul Dr. Louis Neumann. De sigur că nu era înscris la toți acești profesori și la toate obiectele acestea, dar aceasta nu împiedecă pe nici un student să ascultă pe orice profesor. Nu era înscris nici la cursul de medicină legală, pe care eu ca student în drept, eram îndatorit să-l cercetez, dar venia adesea cu mine la acest curs, pentru că profesorul Dr. Gatscher avea

o deosebită metodă a ne predă acest obiect și a ne iniția în tainele trupului omenesc, desvoltând înaintea noastră atât pe schelete cât și pe cadavre tot ce un laic, care doriă să devină judecător, aveă nevoie să cunoască în mod practic spre a nu fi dus în eroare de medicii legiști. Lui Eminescu îi plăcea acest curs și era foarte atent când profesorul Gatscher disecă înaintea noastră cadavre bărbătești și femeiești, explicându-ne toate organele dela creeri până la tălpi. Eminescu cercetă și cursul de limbi române la renumitul profesor Dr. Musaffia.

Precum vedem, Eminescu nu râvnia să se specializeze în un ram anumit de știință adică în drept, în medicină, în litere sau științe, ci căută să-și însușească o cultură generală, care se cere dela fiecare om cult, și dacă vom consideră că Eminescu din toamna anului 1869 până în vara anului 1872 a cercetat cursurile menționate și poate și altele pe care nu le cunosc, că în Berlin a urmat mai departe studiile la universitate și că acasă cetia neconținut, atunci ne vom explică ușor cultura cu care era înzestrat. La mijloacele de cultură pe care le-a întrebuințat el, trebuie neapărat să numărăm și diferitele muzeu ce le poseda în număr atât de mare capitala Austriei, apoi renumitele galerii de pictură și diferitele expoziții de artă. Eminescu le cercetă pe toate, cu catalogul explicativ în mână și adesea îmi spunea că va mai cercetă cutare muzeu sau cutare galerie. Teatrul curții cu cei mai mari artiști germani și cu cele mai clasice piese de

teatru, precum și opera curții imperiale, erau foarte adese cercetate de Eminescu și când se reprezentă vre-o piesă clasică, făcea tot posibilul să nu lipsească. Imi aduc aminte de un episod care ilustrează fermitatea hotărârii lui Eminescu în această privință. Eră în 22 sau 23 Decembrie a anului 1870 și în teatrul curții avea să se reprezinte piesa clasică *Regele Lear* de Shakespeare. Nici Eminescu, nici eu nu avusesem ocazia să vedem acest cap de operă al genialului englez și i-a fost lui Eminescu ușor să mă înduplice ca să mergem la Burgtheater care, pe acea vreme eră la intrarea în Curtea împărătească. Dar cum dispuneam amândoi numai de puțini bani, nu puteam cumpără locuri numeroase, ci trebuiă să ne mulțumim cu un loc eftin pe galerie.

Ca să ocupi însă un loc bun pe această galerie, trebuiă să te postezi de cu vreme afară înaintea ușii teatrului, ca după ce se deschidea ușa, să fii între cei dintâi pe galerie. Ne-am dus amândoi la patru ore d. a. și ne-am aşezat lângă ușă și tot nu eram noi cei dintâi, căci alții veniseră înaintea noastră, dar tot puteam speră că vom cucerî un loc bun pe galerie, dacă ne succede să rămânem în locul unde ne postasem. Eră un ger cumplit atuncea și vântul ne pătrundea până la oase. Înghețasem de frig și tot băteam din picioare ca să ne mai încălzim. Sgrăbiuți și tremurând am rezisitat până aproape de șease ore, dar eu unul nu mai puteam suferi gerul și-i zisei lui Eminescu să lăsăm dracului și pe Lear și pe Shakespeare și să ne-

ducem acasă. Eminescu n'a voit să părăsească postul său, iar eu am eșit din mulțime înlémnit de frig și am ținut tot o fugă până acasă, ca să mă mai încălzesc. Eminescu însă a rămas, a asistat la reprezentăție și a doua zi a râs de mine că am fugit de un loc „*așă de bun.*”

EXTERIORUL, PORTUL ȘI TRAIUL LUI EMINESCU

Eminescu cât timp a petrecut în Viena arătă de regulă foarte bine și eră deplin sănătos. Prin pelița curată a feței sale străbăteă o rumeneală sănătoasă, iar ochii săi negri, nu mari, dar pururea vii, te priviau dulce în față și se închideau pe jumătate când Eminescu râdea. Și râdea adese, cu o naivitate de copil, de făcea să râză și ceilalți din societatea lui, iar când vorbia prin râs, glasul său avea un ton deosebit, un ton dulce, molat, ce ți se lipia de inimă. Părul său negru îl purta lung, pieptănat fără cărare spre ceafă și astfel fruntea sa lată părea și mai mare decum eră, ceea ce-i da o înfățișare senină, intelligentă, distinctă. Eine Denkerstirne (frunte de gânditor) ziceau colegii săi germani. Avea statură mijlocie, eră cam lat în spate dar totul eră proporționat. Când a venit la Viena avea mustață rasă, ceeace ne-a făcut să-l recunoștem îndată, căci avea astfel încă înfățișarea Tânărului băiat ce dispăruse din mijlocul nostru în Cernăuți, dar în Viena a lăsat să-i crească mustață, avea însă obiceiul să și-o tot muște.

Eminescu nu ținea de fel la modă, dar hainele-

sale, erau totdeauna curate și le purtă atât de mult până deveniau imposibile. A avea în garderobă mai multe rânduri de haine de vară sau de iarnă, eră după opinia lui Eminescu un lux fără rost, de aceea la dânsul vara nu aflai decât un rând de haine de vară și iarna numai unul de iarnă. Când vara avea lipsă de bani, el le punea zălog hainele de iarnă și le scotea abia târziu toamna. Stau mai bine acolo, fmi zicea el și ‘unt scutite de molii. Luxul unei redingote și-l permitea însă. Aceasta fi servia pentru zile mari și pentru vizite la persoane însemnate și mai ales pentru ziua de paște când cu toții ne duceam la funcționarul din minister Dr. Vasile Grigoroviță acasă ca să ciocnim cu ouă roși și să ne înfruptăm cu pască. Iarna purtă un palton întunecat și o căciulă de Astrahan pe care și-o trăgea până peste urechi dacă gerul eră mare. Mânele le ținea ferite în mânecele paltonului pe cari le împreună la piept. Vara eră vecinic cu mânele în buzunar. Nici odată nu l-am văzut cu baston sau cu mănuși pe mână, în schimb însă avea un corte negru pentru ploaie. Traiul lui Eminescu eră cât se poate de simplu. Nu am cunoscut un om cu mai puține pretenții ca dânsul. Când avea bani mânca bine, iar când erau paralele pe sfârșite, se mulțumiă cu puțin fără ca să putem presupune că cauza acestei frugalități ar fi lipsa de bani. Nu dispuneam nici noi ce lălti colegi de mai multe parale decât Eminescu, dar noi aveam grija ca, îndată ce primiam banii, să plătim înainte abonamentul pentru cafeaua cu lapte ce o luam dimi-

neață acasă, și pentru mâncarea de amiază ce o luam în restaurant. Astfel ne asiguram pentru luna intreagă, iar mâncarea de seară atârnă dela împrejurări. Dacă nu cheltuiam pentru operă, teatru, concerte sau alte petreceri, măncam bine seara, altfel trebuiă să ne mulțumim cu foarte puțin. Eminescu însă nu era să de practic ca noi, și nu avea grija de mâne. Lăsă ca totul să se rezolve de sine și devenia astfel un joc al împrejurărilor, provocate de nepăsarea sa. Dus pe gânduri și preocupații și pe atuncea de vre-o idee ce-i frământa creerii, el uită adei și de masă, și trebuiau colegii să-i aducă aminte de această neceitate prozaică. Cafeaua cu lapte ce o lua dimineața acasă, o plătită în abonament cu 3 florini pe lună, iar mâncarea de amiază și-o asigură numa atuncea prin abonament când noi, colegii săi, prinzând de veste că a primit banii de acasă, îl siliam la aceasta. Pentru această silă ne era pe la sfârșitul lunii recunoscător, spuindu-ne că l-am scăpat de o grijă. În toamna anului 1869 și în decursul anului 1870 lua masa de regulă în restaurantul Moretti din cartierul Landstrasse, unde mâncau cei mai mulți Bucovineni. Când avea bani venia și seara la Moretti, unde se întâlniau și cu mulți colegi din Transilvania. Eminescu era dintru început tacut, dar apoi tras de limbă, lua și el parte la discuție, căci adese se iviau divergențe de opinii între dânsul și Transilvănenii Aurel Mureșianu, Tancu și Moisil. Se amesteca apoi în discuție cu Vasile Burlă, care fiind mai în vîrstă decât ceilalți, calmă „voroarele” în-

focate ale tinerilor studenți, iar înainte de zece ore de noapte se îndreptau toți spre locuințele lor, căci la ora zece se închisau porțile locuințelor noastre și cine întârzia, trebuia să plătească portarului zece creițari ca să-i deschiză poarta. Nu-i vorbă, rămâneam și peste ora zece la un loc și hoinăream prin cele cafenele bând cafea neagră, cetind gazete și jucând biliard, dar aceasta se întâmplă numai în jumătatea întâia a lunei când aveam încă parale.

Eminescu nu bea mult. La un sfert de litru de vin, sau la o halbă de bere era în stare să petreacă o noapte întreagă, dar în schimb lua mai multe cafele negre și fumă mult. Cafeneaua ce o cercetă Eminescu mai adese, era cafeneaua *Troidl* de pe Wollzeile. Aici se adunau după amiază foarte mulți studenți români și discutau, se sfătuiau și-si împărtășiau nouăzile din patrie. Aici lua Eminescu după amiază cafeaua cu lapte sau o cafea neagră, cetea gazetele și asculta cu multă atenție discuțiile tinerilor și stirile din țară. El însuși luă foarte rar parte la discuțiile și se mărginiră numai să asculte. În această cafenea avea Eminescu și un avantaj, pentrucă chelnerul *Jean* îi dădea până la o sumă oarecare cafea și chiar tutun pe credit. Odată întrecută această sumă, încetă creditul până nu era întreaga datorie achitată. După achitare începea un nou credit. Dar de multe ori întârziă mult această achitare și atunci Eminescu era foarte supărăt și ni se jeluiă că are la *Jean* o datorie care a devenit „*flotantă*” și nu mai are credit.

In astfel de împrejurări eră abătut și nervos și nu eșia după amiază din camera sa.

Câți bani primia Eminescu dela părinții săi pe lună nu am putut află cu siguranță, căci el nu ne-o spunea. Colegul Samuil Isopescu care locuia în anul 1870—71 cu Eminescu, afirmă că Eminescu primia 3 napoleoni pe lună, iar colegul Ioan Luță zicea că Eminescu capătă 150 de galbeni pe trimestru. Alții susțineau că are 18—20 galbeni pe lună și această versiune e cea mai probabilă. Dacă Eminescu în adevăr a primit această sumă de 18—20 de galbeni lunar, atuncea el a fost cel mai bogat dintre noi toți, căci cei mai bine situați dintre noi nu aveau pe lună mai mult decât 50 florini, iar alții trăiau numai cu 30 florini pe lună. Eu sunt de opinie că Eminescu primia de acasă 18—20 de galbeni pe lună, dar foarte neregulat și aceasta era calamitatea cea mai mare. Această opinie a mea e bazată pe vorbele ocazionale aruncate de Eminescu, când eră vorba de bani sau când se jeluiă că încă nu i-au sosit parale de acasă. Ori cum, supărarea cea mai mare pentru Eminescu eră că nu-i primia regulat acești bani. Sosiau adese abia după mai multe luni și în vremea aceasta Eminescu trebuia să facă datorii, să trăiască neregulat și să rămână adese nemâncat, căci deși împrumută la astfel de ocazii dela colegii săi, suma împrumutată nu putea fi mare, fiindcă și ei aveau numai strictul necesar. Ce-i drept, îi dădeau adese pe credit și birtășii și chelnerii, dacă eră oaspe regulat al birtului, dar orișicum aceste griji materiale produceau în Emi-

nescu depresiuni psihice, îl făceau tăcut, indispus și nervos. În astfel de împrejurări dispărcea vecinicol său zâmbet de pe buze, dar suferința sa era liniștită, era un fel de resignațiune și melancolie, căreia îi da expresie prin un adânc oftat și prin o unică vorbă mai grea ce am auzit' o din gura lui, adică : *tu-i neamul nevoii*.

Dar această stare psihică nu dănuia mai mult decât până-i sosiau banii de acasă. Atunci era plătiă datoriiile, era iarăși bine dispus, zâmbetul îi revenia iarăși și apoi se răsbună pentru mizeria îndurată, mâncând bine și trăind în belșug câtva timp. Pe astfel de vremuri nu-l vedeai zile întregi, și venia târziu noaptea acasă. După un timp se linișteau și duceau iarăși traiul său obișnuit, când lipsă când belșug. Sunt convins că dacă Eminescu ar fi primit regulat banii de acasă și dacă pe lângă aceasta ar fi avut și grija zilei de mâne și și-ar fi asigurat traiul pe fiecare lună prin abonament plătit înainte, cum o făcea cu cafeaua de dimineață, el, ca și ceilalți colegi, nu ar fi dus nici o lipsă sau cel puțin nu mai mare decât cei mai mulți din colegii săi. Și nu ar fi fost greu să-și alcătuiască un fel de bilanț, căci pe acele vremuri traiul în Viena nu era scump și Eminescu plătiă, precum am spus, pentru cafeaua de dimineață 3 florini, iar locuința îl costa 7—8 florini pe lună, pe când nânăarea de amiază costa în abonament cel mult 14 florini lunar, fără băutură. Pentru seară nu era nimeni abonat și fiecare se mulțumea cu atâta cât îi permitea punga. Dar precum am zis, Eminescu

nu avea grija zilei de mâne și din cauza aceasta, eră adese silit să ducă lipsă și să sufere.

Dar de una avea Eminescu grijă, și anume să nu-i lipsească acasă cafeaua neagră și tutunul. Eră nenorocit când îi lipsiau aceste două stimulante și nu putea scrie. Când îi lipsia tutunul se ajută cu Jean chelnerul dela Troidl, dar de cafea trebuia să se îngrijească singur și de aceea, când îi sosiau paralele se aprovizionă cu cafea râșnită și cu spirt. Mașină pentru fierăt cafea avea, și eră meșter în prepararea unei cafele turcești cu caimac.

După ce am părăsit în toamna anului 1870 restaurantul Moretti, am cercat să luăm masa în mai multe locuri, dar apoi ne-am ales restaurantul *Zu den drei Tauben* al lui Wihl din Marokkanergasse. *Tata Wihl* îi ziceam noi proprietarului, pentru că eră foarte cum se cade, se purta cu noi bine și la nevoie aveam și credit la dânsul și la chelnerul său, *Andreas*. Eminescu eră foarte mulțumit cu acest restaurant și mai ales cu creditul la care recurgea adese. Cât timp s'a ținut el de acest restaurant, nu-mi mai pot aduce aminte.

EMINESCU, COLEGII SĂI ȘI ALTE CUNOȘTINȚE

Când a venit Eminescu la Viena a căutat pre-
cum am spus, întâi pe colegii săi din Cernăuți, pe
care-i cunoșteau încă din liceu, și aflând în societa-
tea acestora și alții studenți din Bucovina cari stu-
diase la liceul din Suceava, făcând și cunoștința aces-
tora și astfel dintru început se mișcă mai mult în
cercul Bucovinenilor, căci îl legau de ei amintirile
din tinerețe, iar dragostea ce purta el pentru dul-
cea sa Bucovină unde petrecuse cea mai mare parte
a fragedei sale copilării, se răsfrângă și asupra
fiilor Bucovinei, ce erau acum tovarășii săi de
traiu într'un mediu străin. Acest mediu aducea
însă cu sine și un bine, căci el siliște pe tineri să-și
strângă rândurile, să se concentreze și să formeze
astfel o mare familie românească care da semne de
vieată prin înființarea de societăți, prin baluri,
conferințe, petreceri sociale, și excursiuni. Și ab-
stractie făcând dela studenții din România, care-și
vorbiau bine limba maternă, ceilalți studenți
nici când nu au vorbit mai mult românește decât
în Viena, unde, petrecând mai mult între dânsii,
erau siliști să vorbească limba lor. Astfel mulți

tineri, din provinciile supuse Austriei, cari la început vorbiau rău limba românească, după o petrecere de mai mulți ani în Viena, își însușiau o cunoștință deplină a limbii și se întorceau în patrie cu o limbă românească curată și frumoasă.

Desele întâlniri ale studenților făceau să se închege și să se întărească legăturile de prietenie între dânsii, legături cari dăinuiră apoi viața întreagă și se manifestau prin vii corespondențe ce le întrețineau unii cu alții, când de mult devenise bărbați maturi și funcționari publici în patria lor.

Pe vremea când petreceea Eminescu în Viena, erau foarte mulți studenți din toate țările locuite de Români. Nu cred să fi fost vreunul, care să nu fi venit în contact cu Eminescu și cine și făcea odată cunoștință, țineând la dânsul ca la un vechiu prieten. Eminescu era cu toții deopotrivă de bun și sincer, dar nu erau mulți acei cu care avea legături mai strânse. Între acei din urmă erau Bucovinenii și mai cu seamă eu, Vasile Morariu, Alexandru Chibici-Revneanul, Ioan Luță, Samuil Isopescu, Onesim Turcan, Vasile Bumbac, Iancu Cocinschi și Pařfil Dan. Dintre tinerii din Regatul Unor iei erau Ioan Slavici cu care avea foarte bună prietenie și era în bune relații cu Alexandru Ciurcu, Aurel Mureșianu, Tancu, Neagoe și Nicolai Oncu. Țineând foarte mult la medicinistul Ioan Hosanu, care ne încântă cu cântecele sale dulci și mai cu seamă cu minunatele doine din Ardeal, Despre Teodor Nica vorbiă cu multă însuflețire. căci acesta ne impunează tuturora cu cunoștințele

sale de economie politică și din științele financiare. Dintre Români ce nu mai erau studenți ci în funcțiuni publice trăia bine cu Dr. Vasile Grigoroviță și cu Neculai Teclu, iar pe pictorul român Bucevschi îl vizita adese și-i admiră pânzele frumoase. Numai cu studentul bucovinean Ioniță Bumbac nu trăia bine, dar nu Eminescu eră de vină¹⁾.

Eminescu dacă-i eră cuivă prieten, ținea la dânsul cu toată sinceritatea ce-l caracteriză și care eră una din cele mai frumoase virtuți ale lui. Dar fiind și foarte modest și puțin comunicativ, îți făcea impresia că-și impune oareșicari rezerve față de unul sau altul din prieteni. Numai dacă eră cu cineva foarte intim, își permitea câte o glumă nevinovată precum a făcut-o odată cu mine²⁾, când mi-a vândut pantalonii, fapt, de care a râs el încă multă vreme când își aducea aminte cât de bine i-a succes păcăleala.

Era lucru firesc că, petrecând Eminescu atâtă timp în Viena, a făcut cunoștință și cu persoane afară de cercul studenților, dar cunoștințele acestea le făceau numai întâmplător, căci el nu se bătea după ele, din contră îi erau în cele mai multe cazuri supărăcioase și nu le cultivă de fel. Eră un om care se mulțumiă cu lumea gândurilor sale și în această lume nu se plăcăsiă nici odată și nici odată nu l-am văzut vânând după distractiile precum o

1. Vezi epizodul : *Eminescu și Ioniță Bumbac*.

2. Vezi epizodul : *O glumă a lui Eminescu*.

făceau alți colegi ai săi. Nu fugiă însă de distracții, dar ele trebuiau să vină din întâmplare și fără sfătuire premergătoare și când era odată în toiul unei petreceri voioase, era și el voios și petreceea cu plăcere.

O cunoștință avea însă deosebită trecere înaintea sa și pe aceasta o cultivă cu multă plăcere. Era cunoștința sa cu D-na *Bognar*, artista renumită dela teatrul curții din Viena. Cum ajunse el să facă cunoștință cu această artistă de primul rang, nu ne-a spus-o nici odată, dar în anul 1870 și 1871 vizita regulat jururile ei, și acolo se întâlnia și petrecă cu primii artiști și artiste dela Burgtheater și dela operă și când venia de acolo, ne povestia multe din lumea artiștilor, despre traiul lor și multe întâmplări de după culise ce se destăinuiau și se depănau în acest cerc de artiști, pururea voioși, cari aveau lefuri de miniștri și chiar mai mari decât aceștia. Adese făcea apoi comparații cu vieața artiștilor români, vieată plină de mizerii și de jertfe. Era atuncea dureros impresionat și cădeă pe gânduri. Nu cugetă el oare în astfel de momente la vieața sa de actor nomad și la suferințele ce le îndurase?

EMINESCU IN CAMERA SA

Când nu-l vedeam pe Eminescu mai multe zile, îl căutam acasă și astfel am putut observă cum petreceea el în camera sa din Dianagasse. Pe lângă observările mele proprii, adăog și cele ce spuneau colegii ce locuiau cu Eminescu despre traiul cel deuceă el acasă.

Camera era mare și luminoasă și avea ferestrele spre stradă. Eminescu se culcă târziu și se scula abia pe la opt ore dimineața, câte odată și mai târziu. Lua apoi cafeaua cu lapte ce i-o făcea doamna de casă, se îmbrăcă și mergea la universitate, dacă în acea zi se țineau cursurile la care era înscris, iar dacă în acea zi nu avea treabă la universitate, rămânea acasă și scria până ce sosia timpul mesei. Când după masă venia acasă se desbrăcă de jachetă, își scotea ghetele și îmbrăcă un halat vechiu pe care-l avea, și o păreche de pantofi. Aprindea apoi spiritul dela mașina de cafea și-și făcea o cafea neagră cu caimac, pe care o sorbiă cu mare gust, fumând neîntrerupt. În vremea aceasta discuta cu colegii săi din cameră și mai ales cu Isopescu. Discuția devenia câteodată atât de în-

focată încât Iancu Cocinschi zicea că atât Eminescu cât și Isopescu sunt nebuni și începea să cânte căci eră foarte bun cântăreț. Atuncea Eminescu începea să râză și cânta și el.

Eră foarte mulțumit când tovarăș i săi nu erau acasă. Atunci eră el singur stăpân între cei patru păreți și putea cetă și lucră nestingherit de nimeni. Se plimbă atunci prin cameră, bea cafea, fuma, șueră, fredona câte o melodie și-și alcătuia astfel ideea și forma în care avea s'o îmbrace. Se punea apoi la masă și scria, scria mereu, așternând pe o coală sau pe un petec de hârtie rodul gândurilor sale, și dacă i se ivia vreo dificultate, se sculă iarăși, mai bea cafea, se plimbă, gândia și iarăși se punea la scris. Dacă-i lipsia vre-o expresie potrivită sau vreo frază frumoasă, el nu se împiedică de lipsa ei la scris, ci lăsă un loc gol și trecea mai departe. Când eră lucrarea gata, atunci o cetiă de mai multe ori și acumă începea să corigeze, să netezească, să adauge și să cizeleze cele ce scriseșe, până ce lucrarea căpătă forma frumoasă și expresia conciză, ce o admirăm în scrierile sale. Cine a avut în mână vreun manuscript al lui Eminescu, a văzut câte corecturi cuprindeă, câte fraze sunt schimbate și câte cuvinte șterse și înlocuite prin altele mai potrivite, aceasta mai cu seamă în manuscrisele ce cuprind poezii. Adese însă lăsă Eminescu lucrările sale săptămâni și luni întregi necetite și necorigeate și se lua la alte lucrări. Am observat că dacă-i venia vreo idee, vreo inspirație, atuncea el, ori unde s'ar fi aflat, căută

un petec de hârtie și scriă cu creion poezia. Astfel frumoasa poezie *Kamadeva* a cărei ciornă se află în posesiunea mea, este scrisă cu creion, pe o foiță de hârtie, ruptă dintr'un caet de adnotări. Și multe alte poezii tot astfel sunt scrise. O particularitate a lui Eminescu era că nu spunea nimănui ce scrie, și dacă scrisese ceva nu arăta nici colegilor săi din cameră, ce a scris, ci încuiă manuscriptul. Astfel *Sermanul Dionis* și toate poeziile publicate în *Convorbiri* în anul 1870, 1871 și la începutul anului 1872, noi le cunoșteam abia după ce ajungea această revistă în mâinile noastre. Și precum nu spunea nimănui ce scrie, aşă nu-i plăcea să discuteze cineva cu dânsul despre scrierile sale publicate. În astfel de cazuri el da din umeri și zicea : Lasă-mă în pace, îți place, bine, nu-ți place, treaba ta.

Uneori era atât de adâncit în lucru, că scriă până foarte târziu noaptea și atuncea nici nu mergea seara la înă, ci trimitea pe cineva să-i cumperi pâne, brânză, o sticlă de bere și lucră mai departe. Când veniau apoi colegii săi acasă, așau în cameră un aer infect, produs de fumul de tutun, de miroslul de spirt și de lampă, de nu erau în stare să respire, iar pe Eminescu abia îl puteau zări prin norii de fum, cu capul plecat sub lampă pe coala de hârtie. Eminescu nici nu știă ce aer e în cameră și abia după ce colegii săi deschideau ferestrele și aerisau camera, respiră și el mai ușor.

Când nu scriă, cetără și cetără foarte mult, tot felul de cărți, lungit pe o canapea, sau șezând la masă sau chiar în pat. Masa sa era plină de cărți

românești și nemțești. În românește ceteia mai cu seamă scrierile vechilor cronicari și Con vorbirile Literare, iar în limba germană operile celor mai însemnați scriitori. Lenau era un poet predilect al lui Eminescu, iar pe filosoful Schopenhauer îl ceteia foarte adese și cu multă atențiu ne. Dr. Iacob Negrucci, directorul Con vorbirilor literare, îi dăruise lui Eminescu operile lui Schopenhauer și ele ocupau locul de cinste pe masa poetului. Dar el nu se mărginiea numai la cetirea operelor originale ale scriitorilor germani, ci ceteia tot felul de cărți traduse din alte literaturi în limba germană și cum germanii în această privință sunt foarte bogăți, Eminescu avea ocazia să cunoască toată literatura străină din traduceri germane. Astfel a ceteit el mult din literatură indică și persană și când avea cu cine, discută mult asupra acestor literaturi și mai cu seamă asupra principiilor religiei budhiste, de care era încântat și despre care spunea că este cea mai poetică, mai frumoasă și mai profundă religie de pe lume.

Cetise și *Ramaiana* și *Mahabarata* apoi *Sakontala* din literatura indică și frumoasele versuri ale lui Hafis din literatura persană și trebuie să-i fi plăcut foarte mult aceste opere căci foarte adese vorbiă despre ele până ajungea la *Budha-Sakhia-Muni* și la *Nirvana*.

EMINESCU ȘI ROMÂNIA-JUNĂ.
PETRECERILE STUDENȚEȘTI, CERTELE PENTRU
ORTOGRAFIE, PENTRU DIRECȚIA NOUĂ ȘI
PENTRU SERBAREA DELA PUTNA

Societatea academică România-jună eră pe atunci o societate Tânără, încheiată în urma stăruinții patriotului bucovinean Alecu Hurmuzachi din cele două societăți anterioare studențești adică din *România și Societatea literară și științifică*. Ea avea foarte mulți membri din toate țările locuite de români și eră deci lucru firesc că la început nu domnia acea unitate de vederei ce am fi dorit, de oarece tinerii din deosebitele țări doriau, fiecare în felul lui, să impună timbrul lor particular membrului societății.

Cea mai însemnată cauză de fricțiune eră ortografia și direcția nouă, croită prin criticele lui T. Maiorescu și susținută și propagată prin revista *Con vorbiri literare*. Pe acest câmp se dădeau cele mai dese lupte în societate, studenții fiind despărțiti în două grupuri. În fruntea grupului ce susținea direcția nouă în ortografia românească și lupta

pentru ortografia Con vorbirilor literare, sta Eminescu și I. Slavici și aderenții lor erau studenții cei din România și cei din Bucovina, afară de Ioniță Bumbac. Acesta împreună cu cea mai mare parte a studenților din Regatul Uungariei combăteau cu cea mai mare înverșunare direcția nouă și ortografia societății Junimea din Iași, numindu-i pe Junimiști și pe aderenții lor, cosmopoliti lipsiți de orice patriotism. Conflictele acestea se resimțiau la toate întâlnirile studențești și chiar la lucrările pregătitoare pentru serbarea comemorării lui Stefan cel Mare ce avea să se țină în anul 1871 în Putna. Se mai iviră în anul 1870 și certe din cauză că firma românească din Viena, Mureșanu și Perlea¹ dispăruse cu banii adunați de România-jună pentru serbarea din Putna și se discută cu mare înfiebântare a cui este vina că banii au fost depuși la această firmă și că nu s-au luat măsuri de urmărire în contra defraudanților. Grupul căruia aparțineaște Eminescu era mai puternic, pentrucă avea mai mulți aderenți și astfel concluziunile votate în ședință erau deocamdată în favoarea acestui grup și astfel sub patronajul lui s'a făcut și serbarea din Putna în vara anului 1871. Eminescu, aderent insuflețit al direcțiunii noi, și al serbării din Putna, a luat parte activă la toate aceste lupte, dar în modul lui liniștit, lipsit de orice pornire violentă și de acuzațiuni dușmănoase și când era să se

1. Acestei firme aparțineau și un Zehetbauer, dar banii au fost depuși acolo numai de dragul românilor Mureșanu și Perlea.

aleagă comitetul pentru serbarea din Putna, el a stâruit din toate puterile ca să iasă aleși tinerii din grupul direcției noui, și a dat concursul său acestui Comitet al cărui președinte era Ioan Slavici. Spre acest scop a plecat el la Cernăuți și de acolo au dirigiat împreună cu Pamfil Dan lucrările preparative pentru serbarea din Putna până la sosirea președintelui Slavici. Dela Cernăuți a plecat apoi la Putna și a luat acolo parte activă la toate lucrările. Activitatea lui Eminescu pentru reușita serbării din Putna o descriu în un capitol deosebit¹⁾. Aici vroiu să arăt numai că conflictele iscate între România-jună din cauza ortografiei și a direcțiunii noui se resimțiau nu numai la ședințele literare ale acestei societăți, dar și la cele sociale. Ședințele sociale se țineau totdeauna într'un restaurant și erau menite a întări legăturile de prietenie între studenți și a dezvoltă gustul pentru limbă, muzică, declamațiune și cântarea românească. Erau deci un fel de serate muzicale-declamatorii. Dar tot începutul e greu și de aceea și aceste serate erau adese plăcicoase dacă nu ne cântă medicinistul Ioan Hosanu frumoasele sale doine ardelenești și dacă nu ne zicea din vioară medicinistul O. Blasianu, sau conservatoristul Th. Micheru. Eminescu venia rar la aceste ședințe și când l'am întrebat odată de ce nu vine, mi-a răspuns cam în sensul acesta : Păcat de vreme, mă plăcătisesc. Membrii nu produc nimic original. Imi-

1. Vezi : *Eminescu și serbarea dela Putna.*

tează pe studenții nemți fără să cugete că deprinderile acestora se sprijinesc pe o vechime istorică seculară și că au rostul lor în vechimea de sute de ani de existență a universității din Viena și nu se potrivesc cu deprinderile Românului și nici nu se vor lipi vreodată de sufletul nostru.

Avea dreptate Eminescu și mi-a venit atuncea în minte să introducem noi studenții din Bucovina un alt fel de petreceri, dar numai între noi, fără să ne înstrăinăm însă de România jună. Am propus și s'a primit ideea mea să ne constituim după prototipul vechilor aşezămintelor neamului nostru în *divan domnesc* și în *obștească obicinuită adunare*. Ne-a fost ușor să formăm *divanul*. Pe colegul nostru Pamfil Dan îl alesem rândul Mitropolit Moldovei și Sucevei, iar pe colegul O. Țurcan, care finise studiile teologice în Cernăuți și acum studia drepturile în Viena, l'am rânduit Mitropolit Moldovei și Sucevei, exarh plaiurilor. Alesem și daisprezece boieri de divan cărora le hărăzirăm marile boierii. Aceștia erau boierii veliți ai țării. Restul colegilor formă obșteasca obicinuită adunare, cărora le ziceam și *prostimea*. La întunririle divanului toți erau îlăi să vorbească în limba neaoșă [a vechilor cronicari și ne făceau mare haz să să vedem acuma pe unu din colegi cari până la tuncea [nici în mâna nu avuseră pe vreun cronicar, cum se băteau după astfel de cărti vechi și le cetiau ca să-si însușească limba lor. După mai multe întâlniri intime, în care ne îndeletniceam în rolurile noastre, așteptam ocazia ca să ținem o adunare bine pregătită și să invităm și pe

mai mulți colegi ce nu erau din Bucovina. Ocaziunea aceasta ni se oferî în scurt, căci un coleg al nostru N. Macovei, jurist, care făcea și anul de voluntar la milicie, trecând bine examenul de ofiter, fu numit sublocotenent. Divanul nostru hotărî să nu recunoască această înaintare, ci să-l supună unei deosebite *ispitiri* înaintea divanului, și abia după aceasta să-i recunoască înaintarea în *cin* și să-i dea boieria de *spătar*. Toți boierii de divan aveau să-i pună întrebări din științele *duhovnicești* și *lumești* și din cunoștințele *ostășești* și *pârgărești*. Intrebările se stătoriră în consiliu și erau de tot umoristice, se ținură însă în taină până în seara intrunirii. Se mai alcătui pentru candidat și o *carte domnească*, scrisă în limba veche a hrizoavelor, cu slove vechi, dată în *Beciu* și iscălită de Vodă, de Mitropolit și de veliții boieri. În seara hotărîtă pentru această serbare l'am adus și pe Eminescu și pe mai mulți colegi din România și Transilvania. Voiu aminti numai în scurt că atât constituirea divanului în frunte cu Vodă și cu Mitropolitul, cât și întrebările umoristice, răspunsurile nepregătite și de obște false ale candidatului și întreg merkul *ispitirii* a pricinuit mari hohote de râs precum nu se mai auzise în adunările studentești. Culmea aplauzelor a fost însă, când cu mare gravitate s'a dat cetirea *cărții domnești* care se finează astfel : iar de-a fi să fie și cartea noastră să nu o cinstești, și în seamă să nu o ții, și râs și batjocură de ea să faci, atunci să fii proclat și anaftimă și afurisit de 335 sfinti părinți din Nichea, și bu-

ricul iadului înghită-te, și seteà Gheenei muncea-scă-te, și focul dragostei ardă-te, și vinul în oțet să ţi se prefacă, și berea în apă să ţi se schimbe și să ai parte cu Arie ereticul.....

Eră ceva cu totul nou acest fel de petrecere și de aceea bucuria și mulțumirea se vedeà pe toate fețele. Eminescu toată seara a râs și a aplaudat și când l-am întrebat cum i-a plăcut această petrecere mi-a răspuns :

— Minunat, aşă înțeleg și eu. Este viață din viață ncastră românească care se lipește de sufletul nostru. Mă ! felul acesta de petrecere trebuie să urmeze înainte.

Și a urmat cât timp au ținut studiile noastre până am părăsit Viena și întrunirile acestea atrăgeau multime de public. Eu aveam boieria de Mare logofăt și aveam însărcinarea să alcătuiesc cărțile domnești. Dela această petrecere înainte, Eminescu îmi ajută cu trup și suflet la alcătuirea acestor cărți și avea mare îscusință în privința aceasta. Mai târziu a primit și el o boierie și a fost rânduit între boierii de divan, ceeace i-a pricinuit mare bucurie. Mulți colegi de ai noștri păstrează și astăzi ca amintire astfel de cărți domnești, alcătuite la deosebite ocazii.

Cu încetul se introduce și la ședințele sociale ale României-june o viață mai animată și petreceri mai românești, și cu timpul se prefăcură aceste ședințe în adevărate întruniri de plăcere și distracție, căci se molipsiră tinerii de gustul de a produce singuri și tot lucrări originale și hazlii, și

când am venit eu odată cu o poemă umorsitică intitulată *Batraho-mio-mahia* în care descriam o întâmplare a colegului nostru O. Turcan cu poliția din Viena, mulți colegi descoperiră că au și ei talent pentru astfel de alcătuiri umoristice și de acu înainte ședințele sociale deveniră un centru de petrecere foarte căutat, pentrucă și spiritile tinerilor, atâtate mai înainte de certele pentru ortografie, pentru direcția nouă și pentru serbarea din Putna, se liniștiseră, iar serbările la Putna reușiseră foarte bine. Venia acumă și Eminescu la aceste ședințe și petreceau cu plăcere în mijlocul nostru. El era foarte indulgent față de producțiunile colegilor săi și de erau chiar șchioape poeziile și glumele neșărate, lui Eminescu nici prin minte nu-i trecea să le critice și să îndispună pe autor, ci râdea și se bucură cu noi împreună. Dar cea mai mare plăcere îi făceau lui Eminescu tot *cărțile domnești* și *divanul cu obșteasca obicinuită adunare* care se constituia din când în când la adunările studenților.

A rămas obiceiul acesta și după plecarea lui Eminescu la Berlin și l-am urmat apoi și acasă în Bucovina, aducându-ne cu drag aminte de petrecerile din Viena și când în anul 1875 m'a vizitat Eminescu în Cernăuți, m'a întrebat de am mai alcătuit cărți și hrizoave domnești și cui le-am dat. M'a pus apoi să-i arăt conceptul și a râs mult când i-am descris tot decursul petrecerilor. La această ocazie mi-a spus că-și aduce cu mare plăcere aminte de felul acesta de petreceri din Viena și că timpul petrecut acolo a fost pentru dânsul cel mai frumos și plăcut timp petrecut în străinătate pe care nu-l poate uită.

EMINESCU ȘI SEXUL FRUMOS

Amintirile mele despre Eminescu cuprind în sine numai timpul dela anul 1861 până în prima jumătate a anului 1872 când el părăsi Viena spre a-și urmă studiile în Berlin. Dar și din timpul acesta sunt de scăzut anii când Eminescu, dispărând din Cernăuți, a dus o vieată pribegie, parte ca student, parte ca actor, adică anii din primăvara anului 1866 până în toamna anului 1869. Ca Tânăr în vîrstă de 20 de ani ajunge el în Octombrie 1869 la Viena și atunci vine cu inima cuprinsă de amor pentru frumoasa sa *Eufrosina Popescu* și sufletul său e plin de icoana acestei actrițe, care a aprins primul amor în inima lui curată. Dacă ar mai trăi Eufrosina aceasta, ar putea fi mândră de acest amor cu care, ea întâia, la robit pe acela, care avea să devină regele gândurilor înalte și al poeziei române și de câte ori se va vorbi de aventurile amoroase ale lui Eminescu, se va aminti și numele Eufrosinei Popescu, care din cauza acestei înlănțuiri a împrejurărilor va trece la posteritate ca și numele mult sbuciumatului poet.

Amorul lui Eminescu pentru Eufrosina trebuie

să fi fost adânc și sincer, căci am văzut că nici în toamna anului 1870 el nu o uitase, ci vorbiă cu mult foc și durere despre Eufrosina sa. După aceasta nu mi-a mai vorbit de dânsa, dar nici de alt amor cât timp a mai stat în Viena, și noi colegii, cari eram pururea în contact cu dânsul, nu am prins de veste de vreo altă relațiune amoroasă, cât timp a trăit împreună cu noi. Dar nici alte înclinații trecătoare, sau porniri sensuale pentru femei nu am observat la dânsul. Cât a fost cu noi în Viena, a rămas copil bun și naiv, care preferă orice altă distracție decât cea cu femeile și dacă se întâmplă că colegii săi aduceau vorba despre amoruri și sexul frumos, Eminescu se plăcă și le zicea : slăbiți-mă cu prostiile voastre. Si nu era prefăcută această plăcă a sa, ci adevărată, căci altfel, cum sunt tinerii, nu se putea ca ei să nu afle o astfel de slăbiciune a lui Eminescu dacă ar fi avut-o în Viena. Cu toate acestea el ținea mult, nu la *femei*, ci la *femeie*. Femeia era pentru dânsul idealul creațiunii, a frumuseții și a perfecțiunii chipului omeneșc. Era în stare să ne vorbească în imnuri de acest cap de operă al creațiunii și vorbele sale măestre și pline de înșuflețire, electrizau pe auzitori, cel puțin cât timp le vorbiă. Eminescu nu fugea de societatea femeilor, dar nici nu o căută. Dacă din întâmplare se află într'o astfel de societate, el nu era retras sau ursuz, ci politicos, glumeț și voios. Le vorbiă dulce, le făcea complimente, și lucru principal, conversă cu ele totdeauna potrivit cu individualitatea lor, și fiindcă și întreaga

sa înfățișare avea ceva tipic și original, câștigă ușor simpatiile damelor. Imi aduc ăminte că tot în anul 1870, când locuiam amândoi în Dianagasse, venind odată cam pe la 10 ore noaptea dela teatru, două dame care mergeau cu vreo zece pași înaintea noastră, au fost atacate de un derbedeu. La țipetele lor. noi le-am venit în ajutor și individul a dispărut repede în umbra nopții. Noi ne-am oferit să le petrecem și ele au primit cu mulțumire. Surpriza noastră nu a fost mică, când petrecându-le, am ajuns chiar în strada noastră și am aflat că locuiesc pestre drum de locuința mea. Din conversațiunea noastră aflase că suntem studenți dela universitate și străini în Viena. S'au bucurat că locuim în aceeaș stradă și că nu suntem siliți să facem un drum mai depărtat până acasă. Când să ne despărțim, ne-au poftit, spre a ne arăta mulțumita lor, să le facem plăcerea a lua ceaiul la dânsеле. Am primit amândoi cu plăcere și am fost conduși într'un salon foarte elegant mobilat. Pe când damele trecuse în două camere laterale spre a-și schimbă toaleta, o cameristă așeză o măsuță într'un colț de salon și pregătiă de gustare și ceaiul. În curând apărură și amândouă damele în toalete foarte elegante de seară și ne poftiră la ceaiu. Acuma, la lumina splendidă din salon, am putut să le observăm mai de aproape. Una, cea mai Tânără, care putea să aibă vreo 25 de ani, era de o frumusețe rară, cu păr blond și ochi mari și frumoși de un albastru fermecător. Cealaltă, care putea să aibă vîr'o 34 de ani, era brunetă cu ochi mari negri

și cu niște gene ce păreau că-i umbresc pelița albă a feții. Eră și ea frumoasă, dar mai tăcută, mai liniștită. Înainte de ce ne așezarăm la masă, dama blondă se recomandă pe sine și pe cea brunetă pe care o numea *tante*. Nu-mi mai aduc aminte de numele lor de familie și mi-a rămas numai numele blondinei, *Eliza*, care făcea pe doamna de casă.

După ceaiu și gustare s'a încins o conversație aşă de animată, de nici n'am știut că trecuse miezul nopții. Ne-am luat apoi rămas bun și între reînoinirile mulțumitei lor le-am părăsit. Aceasta a fost întâia dată când am fost cu Eminescu în societate de dame și am observat purtarea sa manierată față de ele. El eră încântat de această petrecere și-mi zise că de mult nu a petrecut aşă de bine. A doua zi amândoi le-am făcut damelor o vizită formală. Am fost primiți numai de Eliza căci tovarășa ei suferă de durere de cap. Eliza, eră plăcut impresionată de atențiunea noastră și s'a scuzat că ne primește în toaletă de toate zilele și fără să fie măcar frizată, căci, ne zise ea, se întârziase frizeza, dar auzind dela cameristă că sunt domnii de aseară, nu face etichetă cu apărătorii ei de eri, și ne primește ca pe niște vechi prieteni. Eră îmbrăcată într'un admirabil capot lung de mătăsa albatră deschisă, gătită bogat cu dantele. Mâncările largi lăsau să se vadă minunatele ei brațe rotunde și albe ca marmora și abia acumă la lumina zilei puturăm admiră acești ochi mari și frumoși albaștri ca limpezimea cerului cari te fermecau cu privirea lor. Părul eră despletit și atârnă în bucle

blonde până în jos de şolduri. ținut după gât numai de o panglică albastră. Când se aşeză pe scaun, părul ajungea până pe covor și razele de soare ce îl atingeau, îl prefăcură într'un lung caier de aur. Eminescu sta înmărmurit, fără să zică un cuvânt și privia cu nesaț această ivire fermecătoare și bogăția de păr ce atârnă ca o mantă de aur pe umerii ei rotunzi. Ea observă tăcerea noastră și privind în ochii noștri naivi și plini de admirare, zâmbi și zise :

— Priviți la părul meu despletit ? V' am cerut scuze că v' am primit astfel. Este pregătit pentru mâna frizezei.

Apoi schimbă vorba.

— Sunteți foarte amabili domnilor că ne-ați făcut onoarea a ne vizită și vă rămânem pururea îndatorite pentru scutul ce ni l-ați oferit aseară.

Abia acuma se mai deskleștă și limba noastră și începurăm o mică conversație în care îi spuneam cât de fericiți suntem că o simplă întâmplare ne-a dat ocazia să facem cunoștința unei dame atât de distinse. În acest moment camerista anunță sosirea frizezei.

Ne ridicărăm atuncea, iar ea întinzându-ne mâna sa mică, ne zise :

— Vă salut și vă rog a ne mai vizită. Eu și mătușa mea vom petrece cu multă plăcere în societatea D-voastră. Puteți veni și cu colegii D-y., despre cari ne-ați vorbit.

Inclină ușor capul și zâmbind ne congedia. Eșind

pe stradă, Eminescu stătu puțin locului și se uită tăcut în zarea albastră a cerului, apoi îmi zise :

— Mă ! cunoști tu povestea Ilenei Cosinzene ? Așa mi-o închipuiesc eu cum e această damă. Ai văzut ce ochii frumoși albaștri, ce păr bogat de aur are și ce frumoasă e în toate. Parcă-i chip tăiat din marmoră. E în stare să-ți turbure mintile și să te cuprindă în vraja ei demonică. Nu mă mai duc la dânsa.

Avea dreptate Eminescu pentrucă nici eu nu văzusem ochi mai frumoși albaștri ca aceștia și nici astfel de păr bogat și frumos, dar cât despre hotărârea lui de a nu mai merge la aceste dame, i-am zis că nu o pot aproba, pentrucă ar fi o ofensă să nu urmăm invitării, și am fi trecut în ochii lor ca lipsiți de orice politeță, iar cât despre frica lui de vraja demonică a Elizei, îi spusei că doar el nu-și închipuește că o femeie de frumusețea ei și care e încunjurată de atâta lux, se va arunca îndată în brațele unui biet student. Eminescu râse acuma cu mare gust și-mi zise că am dreptate.

La o săptămână după aceasta o vizitarăm iarăși, dar acuma luarăm cu noi și alți colegi dintre cari se mai află în viață, Ioan Luță și Samuil Isopescu. Anunțasem prin un bilet vizita noastră și am fost foarte amabil primiți de amândouă damele. Eliza ne spuse între altele că de doi ani e văduvă și că nu de mult petrece în Viena împreună cu mătușa sa, sora cea mai Tânără a mamei sale, ca să se distreze. A călătorit mult pentrucă mijloacele îi permitneau aceasta. Ne-a vorbit apoi și despre Italia, în deosebi

despre Veneția și am petrecut astfel de minune; căci aranjarăm apoi jocuri de societate, ghicitori, sinonime și declamațiuni umoristice până ce propuse una din dame ca fiecare din noi să improvizeze câte o declarație de amor. Noi, afară de Eminescu, ne-am achitat în mod de tot hazliu de îndatorirea aceasta și am deșteptat o ilaritate generală. Când venii Eminescu la rând, numai ce-l vedem că cade în genunchi înaintea Elizei, care ședează pe un fotel, și ridicându-și ochii spre dânsa, începând a-i vorbi. Eliza râzând bătând în palme și zise: vezi asta mai are aspect a declarație de amor, să auzim!

Eminescu vorbi la început cu sfială, dar apoi tot mai curagios, tot cu mai mult sentiment și căldură, încât am rămas cu toții nedumeriți și ne întrebaăm ori de face el această declarație în glumă sau serios, căci declarația sa era o adevărată poezie în cea mai aleasă proză, în care cântă și preamăria el frumusețea „acestei ființe încântătoare, acestei neasemănăt de frumoase Venere, înaintea căreia sta îngenuchiat și-i solicită numai o zâmbire, o unică zâmbire fioros de dulce precum numai ea o poate avea”. Apoi își plecă fruntea pe brațul ei alb și molatec și sărutându-l, se ridică de jos. Noi, zăpăciți, îl admiram și aplaudam. Eminescu zâmbia. Eliza era mișcată și nu știa ce să zică. Se uită și la noi și la el și văzându-l zâmbind îi zise cu căldură.

— Domnule, d-ta ai făcut declarația nu pe tonul glumeț ca colegii d-tale, ci ai făcut o adevărată poezie. Ori ești un mare artist, ori poet. Ce frumos.

știi să vorbești. Încă nimeni nu m'a divinizat că d-ta. Iți mulțumesc și iată îți zâmbesc cum ai dorit și acumă eu îți întind mâna să o săruți.

— Doamnă, numai frumusețea D-voastră m'a inspirat!

— De, de, strengarule! și-l amenință cochet cu degetul. Ne așezărăm apoi la ceaiu și gustare și mai că tot timpul cât am petrecut la masă eră vorba numai de frumoasa declarație a lui Eminescu. Tânărul noaptea ne-am luat rămas bun și am eșit. Eu, Eminescu și Vasile Morariu ne-am mai dus la o cafenea și acolo Eminescu, bine dispus cum eră, ne-a vorbit încă mult de acest *drac* și *înger* de femeie și ne-a spus că în momentul declarației, el în adevăr eră cuprins de farmecul frumuseții Elizei și că, ce a spus atuncea, eră expresia fidelă a sentimentelor ce le-a *avut* în acele momente și nu s'a putut stăpâni să nu sărute brațul alb și frumos ce se alintă molatec pe mătasa roșie a fotelului.

După aceasta am mai fost invitați de câteva ori la Eliza — căci aşă o numiam noi — dar apoi invitările se răriră și încetară cu totul, iar neinvitați nu am mai vizitat-o.

Am insistat mai lung asupra acestui episod din viața lui Eminescu, pentru că a fost întâia oară când l'am văzut în societate de dame și am observat cât de drăguț știa să se poarte cu ele, și apoi fiindcă mi-a rămas impresia că acest *înger cu păr blond* i-a servit adesea ca model în poeziile sale.

In altă societate de dame nu l'am mai văzut în

Viena și nici el nu mi-a vorbit de alte dame decât de artista Bognar, care deși era destul de înaintată în vîrstă, străluciă încă prin arta sa și adună o lume întreagă de artiști, poeți și admiratori în jurul ei. Noi, colegii lui Eminescu, nu avem știre despre alte cunoștințe ale lui cu femei și de oarece eram mai că toate zilele la un loc cu el, și-i cunoșteam viața din fir în păr, am convingerea că n'a avut nici o relațiuie amoroasă cu vre'o femeie în Viena. Dar nici porniri senzuale sau vițioase n'am observat la dânsul, astfel că înaintea noastră, a tuturora, el trecea ca model de corectitudine și moralitate. Și acuma, după ce s'a scris atât de mult despre o viață desordonată ce ar fi dus-o Eminescu, de viții comise în tinerețe și că boala de care a fost cuprins în urmă, ar fi fost o urmare a viților sale sexuale, mă întreb pututu-s'a schimbă oare Eminescu atât de mult după ce a părăsit în vara anului 1872 Viena, și unde s'a schimbat dacă în adevăr s'a produs o schimbare atât de mare în felul său de a trăi?

Noi foștii săi colegi din Viena și mai cu seamă eu, care-l cunosc din cea mai fragedă tinereță, am cetit cu nedumerire tot ce s'a scris de vițiiile lui Eminescu, dar am rămas un Toma necredinciosul. Înaintea ochilor mei păstrează încă icoana blândă, senină și intelligentă a lui Eminescu, plin de viață și de sănătate, precum era când ne-a părăsit în Viena. Și când în toamna anului 1875 m'a vizitat la Cernăuți, era acelaș Tânăr frumos, sănătos și plin de viață. Aceeaș impresie mi-a făcut-o și

în vara anului 1878 când am petrecut vre-o săptămână cu dânsul în Bucureşti şi erau atunci în societatea noastră şi foştii săi amici şi colegi din Viena, Ioan Slavici, Vasile Morariu şi Alexandru Chibici-Revneanu. Toţi am petrecut cu Eminescu de minune, am mâncat serile împreună, şi n'am observat nici o schimbare în sănătatea şi pornirile sale.

ERA EMINESCU COMUNICATIV?

DRAGOSTEA SA PENTRU EUFROSINA POPESCU

Toți cari l-au cunoscut pe Eminescu mai de aproape, au rămas cu impresia, că era tacut, gânditor și că numai rare ori, silit de împrejurări, eșia din rezerva sa și discută cu cunoșcuții săi. De obicei se mărgină să asculte și să-și formeze propria sa idee despre obiectul discuțiunii. La cafeneauă avea obiceiul să citească gazetele, să frunzărească revistele și foile ilustrate, fără să ia parte la convorbirile serioase sau glumețe ale colegilor de prin prejurul său și dacă era gata cu gazetele, atunci își bea linistit cafeaua, fumă și ascultă vorbele colegilor. Adesea însă își rezimă capul pe amândouă mâinile, privea întâia la ceașca cu cafea sau închidea ochii și nu da nici o atenție împrejurimii și chestiunilor discutate. Din astfel de meditațiuni fu adesea trezit de colegi cu întrebarea : dar acum la ce te mai gândești Eminescule ? și atunciă privea linistit la ei, le zâmbi și apoi era atent la cele ce se petrec. Numai dacă era direct întrebat despre opinia sa, sau dacă i se păreau prea gogonate părerile susținute de unii și alții asupra unui obiect mai serios, se.

amestecă și el în vorbă și atunceă discută liniștit, cu căldură, și-și desvoltă și motivă vederile sale în chestiunea discutată. Nu eră violent sau gălägios la astfel de discuții, glasul său eră domol și discuția sa atrăgătoare, logică, lipsită de fraze. Nu-ți făceă niciodată impresia că vroște să-ți impună opinia sa, dar erai încredințat că-ți vorbește din convingere și din cauza aceasta nu eră nimeni supărat pe dânsul chiar dacă eră cu totul combătut. Dar dacă erau o samă de obiecte la care trebuia să-l tragi de limbă ca să discute, erau împotrivă altele la a căror discuție nu rămânea Eminescu nici odată pasiv și aceasta se întâmpla atuncea când eră vorba de păturile sociale din România. El avea ură în contra ciocoilor, a parveniților și a proletariatului semidoct, care prin gazete, prin adunări și prin scrieri, debutau cu fraze sforăitoare, lipsite de orice fond și îmbătau lumea cu apă rece, iubiă însă poporul cu toată căldura sufletului său, căci pentru dânsul eră poporul massa inconștientă, dar sănătoasă și necoruptă pe care se sprijină statul și care ne-a conservat limba, datinele, cântecele și toată individualitatea noastră etnică. Eminescu ținea mult și la tagma boierească, la adevărății boieri, coborători din viață veche și urmăși ai acelor tipuri strălucite din timpurile trecute, cari au lăsat o dungă neperitoare în istoria neamului și cari în urma iubirii lor de țară, de neam și de lege, erau conducătorii firești ai massei poporului și luptători vitezi în răsboie, cari au dus poporul dela izbândă la iz-

bândă. Despre acești *stâlpi ai țării* și despre popor eră Eminescu în stare să discute ceasuri întregi, cu adâncă și sinceră convingere și cu un foc ce izbucnește numai dintr'un suflet plin de admiratie pentru trecutul strălucit al neamului său.

Mai erau obiecte despre cari discută Eminescu cu plăcere. Aceste obiecte erau principiile *Budhismului* și *metafizica*. Și despre aceste materii eră Eminescu în stare să discute ceasuri întregi și să ne arate frumuseță religiei budhiste și adâncimea cugetărilor lui Kant, Schopenhauer și a altora. Imi aduc aminte că odată cam târziu noaptea, venise vorba în cafeneaua Troidl și despre Schopenhauer și atuncea un coleg al nostru îi puse lui Eminescu cam în zeflemeă întrebarea ce înțelege el din teza lui Schopenhauer *die vierfache Wurzel vom Quadrate des zureichenden Grundes?*¹⁾). Eminescu îi răspunse atunci cam supărât : Ești o se cătură și dacă nu ai înțeles desfașurarea acestei idei când l-am citit pe Schopenhauer, nu mă-i înțelege nici pe mine !

Despre chestii personale nu mi-a vorbit Eminescu nici ocață ; tot aşă și despre trecutul său sbucumat, despre traiul său nomad prin Transilvania, sau despre trupele de teatru după care se luase. Nici despre familia sa nu ne vorbiă niciodată și numai atâta ană auzit noi colegii din gura lui, că tatăl său are un petec de moie în Ipotești, care de lungă ce este, îți trebuie ceasuri ca s'o înconjuri, iar cât privește lățimea poți să sări peste dânsa.

1. *Rădăcina cuadruplă din pătratul motivului (cauzei) suficient.*

Mie personal mi-a vorbit odată și despre dragostea sa pentru actrița Eufrosina Popescul¹). Eră atunci târziu noaptea și Eminescu bine dispus. El povestea căte de toate și aşă de comunicativ nu l-am văzut nici odată. Dela povestiri vesele, trecea la altele sentimentale, dela cântări la declamațiuni și deodată m'am trezit cu exclamațiunea sa : O ! Eufrosina, Eufrosina ! În urma întrebărilor mele îmi destăinuî apoi cât de mult a iubit el pe acest drăcușor împelițat de actriță și cât de drăguță și frumoasă eră. Eminescu părea atuncea transportat de această dulce amintire din trecut și ofta adânc. Am regretat mult că în aceste momente am trebuit să ne despărțim, pentrucă cu toate că la despărțire mi-a promis că-mi va mai vorbi despre Eufrosina sa, în urmă, cu toate insistențele mele nu l-am mai putut hotărî să-mi vorbească despre acest amor al său.

Eu unul sunt convins că acest amor al lui Eminescu a fost primul amor al tinereții sale și că a avut o deosebită influență asupra vieții poetului, un amor plin de gingeșe iluzii, de dorință nețârmuite și de speranțe pentru viitor, precum numai un suflet gingeș și o fire naivă și poetică ca a lui Eminescu putea să le nutrească și mai cu seamă la vîrstă care abia trecuse de copilărie. Am mai departe convingerea că Eufrosina Popescul a fost cauza principală că Eminescu a intrat în trupa de teatru și că s'a hotărît s'o urmeze chiar la Cernăuți,

1. Vezi : Eminescu afară de școală și epizodul : O glumă a lui Eminescu.

unde săi prea bine că va fi recunoscut de colegii săi de școală, dacă cumva va da ochii cu dânsii. Dacă a trecut însă și peste aceste susceptibilități de ambicioză personală, dovedește cât de robit trebuie să fi fost el de această pasiune a sa pentru Popeasca. Dar cine a fost Eufrosina Popescul și când i-a făcut Eminescu cunoștință? Am văzut-o în Cernăuți și știu că era foarte frumoasă, dar dacă am avea lămuriri asupra calităților ei sufletești, dacă am ști ori de a împărtășit ea amorul lui Eminescu și cum s'a sfârșit acest amor, am putea mai ușor descoperi misterul ce zace asupra acestui episod întunecat din viața nomadă a lui Eminescu. Când în Iulie 1869 a venit Mihai Pascali cu trupa sa la Cernăuți, era și Eminescu și Popeasca în această trupă, dar când și unde se cunoscuse, cine ne va putea lămuri? Ori și cum după stagiunea din Iulie 1869 din Cernăuți, relațiunile între Eminescu și Popeasca au fost grabnic curmate, căci în luna Octombrie a acelui an, îl aflăm acuma pe Eminescu în Viena, înscris la universitate, dar păstrând încă o duioasă amintire dulcelui său amor din tinerețe.

Oare mai este cîneva în viață care ar putea ridică vălul de pe acest prim amor al lui Eminescu și care ne-ar putea da deslușiri mai amănunțite despre acest episod din viața sufletească a poetului?

EXPRESII FAVORITE

Cățiva amici ai mei și ai lui Eminescu îmi ziseră, că ar fi bine să-mi aduc aminte de expresiile favorite ale lui Eminescu și să le astern pe hârtie. Le împlinesc dorința, convins fiind, că și cele mai neînsemnate lucruri cari privesc viața intimă a lui Eminescu, vor interesa pe admiratorii lui și vor contribui la deplina cunoștință a deprinderilor sale și a vieții sale intime. Nu erau multe expresii favorite ale lui Eminescu, dar puținele ce le avea, le întrebuință adese. Așa eră expresia *pur și simplu* pe care o întrebuință totdeauna când voiă să dea cuivă vreo lămurire, sau când la vreo întrebare concretă, veniată cu răspunsul său. *Este pur și simplu așa și așa . . . și urmă apoi cu explicațiunile și motivările sale.* Expressia aceasta eră așa de obicinuită la Eminescu încât fiecare o consideră ca o particularitate a lui, și dacă o întrebuință altul i se zicea că-l copiază pe Eminescu.

Expressia ce o întrebuință Eminescu când salută pe colegii săi, eră *träiască nația*, iar când eră astfel salutat, răspundea cu cuvintele *sus cu dansa*. Această formă de salutare eră uzitată la toți stu-

denții din Viena și s'a înrădăcinat atât de mult, încât a rămas și până în zilele de astăzi.

Când îl supără cineva la vreo discuție îi zicea că este o secătură și numai dacă discuția era foarte violentă și adversarul gălăgios și lipsit de logică, isbucniă și Eminescu și-i zicea *ești o vită încălțată*, sau *nu fi vită încălțată*, dar aceasta se întâmplă foarte rar, pentru că Eminescu era foarte cuviincios și preferă să curme discuția și să-i întoarcă adversarului spatele, decât să-l înjure. Expresia aceasta am auzit-o întâiași dată dela Eminescu, dar ea ne-a părut atât de hazlie și totodată de drastică și nimerită, încât repede a prins rădăcină între studenți și a rămas apoi în uz, nu în sens înjurios ci ca expresie umoristică, strecurându-se chiar în cântecele studențesti, d. ex.

Să știi băieți că niciodată
Noi nu primim pe omul trist ;
Așă o vită încălțată
Ne pare-a fi un antihrist.

Când neajunsuri, dureri și suferințe apăsau greu sufletul lui Eminescu și era necăjit de tot, atunci era oftă adânc și sfârșiă cu expresia *tu-i neamul nevoii !* Vorba aceasta era un fel de exclamație de ușurare, după care se linișteau și începeau altă vorbă. Aceasta era unica expresie mai grea ce am auzit-o din gura lui Eminescu și despre care mi-a spus odată : astă-i unica înjurătură pe care am deprins-o dela tatăl meu.

EMINESCU CÂNTĂREȚ

Cât timp am petrecut în societatea lui Eminescu în Viena, el adesea lăua parte la petrecerile sociale ce le aranjă societatea academică „România Jună”, al cărei membru era, cum lăua parte și la petrecerile particulare ce se întâmplau îci, colea între cunoșcuții săi. Se înțelege că aceste petreceri se făceau numai în birturi și restaurante, iar vinul austriac deslegă limba tinerilor. Eminescu nu bea mult, dar era în stare să rămână cu cunoșcuții săi până dimineață, mai cu seamă dacă avea o cafea neagră, bună. Când erau mulți tineri la masă, Eminescu era puțin comunicativ. Râdeau de glumele ce se făceau, ascultau discursurile ce se țineau, dar altfel era cu totul pasiv. Abia dacă se stăteau cei mai mulți din societate și rămâneau numai doi trei, își deslegă și lui Eminescu îmbă și atunci era nevoie să cânte. El nu avea glas tare, dar dulce și melodios și cântă corect căci avea auz bun. Melodiile măestrătate din opere nu-i plăceau; el le numea țârlăituri. Cântecele populare îl încântau și pe acestea le cântă el cu mare placere. Patru cântece îi plăceau însă cu deosebire; aceste erau cântecele sale de pre-

dilecție. Când se hotără să cânte, atunci că cu bună seamă aceste cântece nu lipsiau din repertoriul său, iar în cele mai multe cazuri numai pe acestea le cânta.

Întâiul cântec eră :

Eu sunt Barbul lăutarul,
Starostele și cobzarul
Ce-am cântat pe la Domnii
Și la mândre cununii..... (ș. a. m. d.)

Al doilea cântec eră :

Dragi boeri, din lumea nouă,
Ziua bună vă zic vouă,
Eu mă duc, mă prăpădesc,
Ca un cântec bătrânesc.
s. m. d. și sfârșià cu strofa

Ah ! gândiți c'am fost odată
Glasul lumii, desfătată,
Și 'nchinați câte'un păhar
Lui biet Barbu lăutar.

Când pronunță Eminescu versul : „Eu mă duc, mă prăpădesc, ca un cântec bătrânesc”, eră aşă de melancolic și cuprins de atâtă emoțiune, încât mai că lăcrămă ; iar când ajungeă la versul : „Și 'nchinați câte'un păhar lui biet Barbu lăutar“, el își ridică păharul — dacă eram la pahare — ciocnia cu noi, îl goliă dintr'odată, stând apoi lung timp dus pe gânduri. Iar dacă îl cântă când nu eram la pahare de vin, el oftă numai și sfârșià cu cuvintele sale melancolice : „Of... neamul nevoii !”

Al treilea cântec eră :

Frunză verde de piper,
 Câte stele sunt pe cer,
 Toate până'n ziuă pier,
 Numai luna și o stea
 Știe de patima mea... (ș. a. m. d.)

Cântecul acesta care are una din cele mai frumoase melodii poporale, îl cântă Eminescu cu multă dulceață.

Cântecul al patrulea îl impresionă deosebit de mult ; par că'l văd, când i-a cântat întâiași-dată în prezența mea : cu capul ridicat, cu ochii scânteietori în atitudine dramatică și cuprins de un adânc sentiment, el intonă cântecul :

Mai turnați-mi în pahare,
 Voiu să beau, căci sunt setos,
 Dară nu-mi împletești pahărul
 Decât dela miez în jos.

Ca să-l împlu înc'odată
 Cu-apă rece dela râu,
 Dela râu ce isvorește
 Din adânc din pieptul meu.

Și să-l beau să sfârâiască,
 Pân'ce'a fi din vin venin,
 C'asă, să-l beau mai cu dulce,
 Să-mi alin durere'an sin.

Și de n'a pieri durerea,
 Piară simțul, pier și eu,
 C'a trăi, jălind poporul
 Nu-mi ajute Dumnezeu !

Era un fel de extaz când îl finea ; vedea ce adânc
îl impresionă acest cântec și din toată atitudinea
sa, te încredințai despre nemărginita iubire ce a-
vea el pentru poporul său. Odată l-am întrebat
cine e autorul acestui cântec și mi-a răspuns :
„Ia un biet Tânăr transilvănean, care avea dărere
de inimă pentru nenorocitul său popor ; am auzit
că l-a compus, l-a cântat și a murit după ce-l
cântase” !

O PIȚULA

Pițulă în vorba Românilor din Transilvania și Ungaria însemnează o monetă de argint în valoare de zece creițari sau 24 bani românești, care e scoasă de mult din curs. La Români din Bucovina se numea această monetă *un puișor*. Eminescu făcea mare haz de expresia pițulă și o întrebuiță în zeflemea foarte adese în Viena. Iși formase prívitor la această monetă un limbagiu mut, exprimat numai prin mimică și când avea nevoie de bani, și aceasta se întâmplă foarte adese, el căută să se împrumute cel puțin cu 10 creițari, prețul unei cafele negre. În astfel de cazuri el nu cerea 10 creițari dela cunoșcuții săi, ci ridică degetul arătător al mânnii drepte și făcea *Mmm?* ! fără să pronunțe un cuvânt. Aceasta însemnă : ai o pițulă sau 10 creițari, să mi-i împrumuți ? Când ridică degetul și pronunță pe semnificativul : *Mmm*, Eminescu totdeauna avea un zâmbet pe buze, chiar de-ar fi fost cât de necăjit și cu bună seamă că era foarte năcăjit dacă n'avea nici zece creițari. Cunoșcuții săi în astfel de cazuri pricepeau gestul lui Eminescu, și-l împrumutau și cu mai mult,

se'ntelege, dacă aveau și ei, căci toți țineau la dânsul și eră un obiceiu patriarchal la noi, că din puținul ce-l aveam, ne ajutam unul pe altul.

Gestul acesta al lui Eminescu s'a generalizat apoi între noi, studenții din Viena, încât și noi, când aveam trebuință de bani, gesticulam ca și Eminescu, dacă ne adresam către un cunoscut, să ne împrumute parale.

EMINESCU ȘI SERBAREA DELA PUTNA 1871

Serbarea dela Putna din 15/27 August 1871 a fost una din cele mai frumoase și valoroase serbări aranjate de societatea academică „România jună” din Viena. Toată suflarea românească a primit cu cea mai mare însuflețire ideea aranjării acestei serbări în Putna, la mormântul marelui Erou, spre a se încrina la acest sfânt mormânt și a aduce omagii de pietate și venerațiune Aceluia, ale cărui rămășițe pământene timp de peste trei secole și jumătate se odihneau în vechea mănăstire zidită de dânsul. Era întâia serbare la care au luat parte Românii din toate țările locuite de dânsii.

Și ideea aceasta a purces dela Eminescu ! ¹⁾

1. Eminescu mi-a spus-o singur, că el a „clocit” această idee și când l-am întrebat, de ce retace aceasta și nu o spune ca să o știe toți, nu numai cunoșcuții săi cei mai de aproape, mi-a răspuns că nu ar fi recomandabil să știe guvernul austriac că Românii din România, adecă supuși străini au propus aranjarea acestei serbări, dar el (Eminescu) a sugerat ideea în mai multe părți, aşă că nu se mai știe, dela cine anume vine.

Și în adevăr în toate discuțiunile și actele privitoare la serbare nu se menționează cine a fost acela dela care a venit ideea. În scrisoarea sa adresată lui D. Brătianu (vezi scrieri politice și literare ale lui Eminescu), Eminescu rămâne consecvent, numai ca să nu sufere serbarea. De altfel și modestia prea cunoscută a lui Eminescu ne explică dece nu-și asumă el ideea serbării.

In nopți nedormite, cufundat în cetirea vechilor cronicăi, și cuprins de un fior de pioasă admirătiune față de umbrele mari ce se se închegau înaintea ochilor săi visători și luau minunatele forme plastice ce le admirăm mai cu seamă în satirele sale, în astfel de nopți tăcute va fi plăsmuit el și ideea de a sărbători memoria celui mai mare erou al neamului său, a o sărbători în acel falnic locaș pe care îl ridicase eroul întru mărirea Cârmuitorului tuturor biruințelor, îl dăruise cu atâtea odoare îl înfrumusețase cu atâtă splendoare și pe care în sfârșit îl hotărî să fie locașul vecinicei sale odihne.

Timid și sfios va fi împărtășit Eminescu dintru început această idee unuia și altuia din colegii săi, timid și sfios din pricina că realizarea ei, atât din cauze politice, cât și materiale nu era ușoară și visul său, poate cel mai frumos, lesne putea numai vis să rămâne. Dar când văzù că ideea sa este acceptată cu mare însuflețire de colegii săj, aiunci sfiosul și puțin energicul Eminescu începù să desvolte o deosebită activitate pentru realizarea ideii sale.

Studenții din Bucovina al căror număr pe atunci era la universitatea din Viena foarte mare, apoi toți ceilalți membri ai „României june”, originari din România, Transilvania, Ungaria, Banat și Macedonia și mai cu seamă Ioan Slavici, un bun prieten al lui Eminescu, se puseră pe lucru, și de acù Eminescu și Slavici și noi Bucovinenii, cari prin cunoștințele noastre locale eram mâna dreaptă a întregei întreprinderi, stam în fruntea memora-

bilei mișcări, susținuți cu cea mai mare căldură de ceilalți colegi ai noștri.

Astfel am putut păși în public uniți și însufleții de ideea ce o urmăriam cu toții. Apelurile îndreptate către publicul român au avut rezultatul dorit. Scrisorile de aderență sosiau din toate părțile și banii veniau cu prisosință, căci aveam nevoie de mulți bani spre a da serbării acea splendoare ce i se cuvinea, ca unei serbări a întreg neamului românesc. Dar dintru început aveam a ne luptă cu mari greutăți și chiar întreaga noastră serbare eră în pericol de a nu se realiză, când cea mai mare parte din banii adunați și depuși la firma comercială Perlea și Murășianu din Viena, se pierduse în urma dispariției acestor comercianți de pe piața din Viena.

Imi aduc aminte ce fierbere eră atunci între studenți, când se lătise această veste amară. Eminescu eră cel mai deprimat și mai abătut decât toți. Când ne-am întâlnit și l'am întrebat ce zice la toate acestea, lung timp nu mi-a răspuns nimic, ci a stat tacut și cu capul plecat, apoi zise :

— Ce va zice lumea, ce vor zice contribuvenții ? Toată serbarea e primejduită, căci publicul nu va mai avea încredere în noi. Si tocmai o firmă românească a trebuit să ne aducă o decepțiune atât de amară. Ce calamitate !

Se instituì o comisiune de anchetă, care avea să cerceteze afacerea și să stabilească responsabilitățile. Când acestă comisiune venì să raporteze, toată studențimea eră adunată în o sală mare a

universității. Raportor al acestei comisiuni era Ioan Slavici. Cea mai mare tăcere domnișoară în sală, când începând Slavici să citească raportul său, desfășurând toate fazele afacerii și rezultatul la care a ajuns comisiunea de anchetă. Concluziunea acestui raport era că față de împrejurările date și având în vedere că nu s'a putut află urma lui Perlea și Murășianu, iar depunătorii având pentru dânsii cea mai bună credință, nu se poate face nimică.

După cetirea raportului a urmat o discuție foarte animată, dar în sfârșit concluziunile convingătoare ale raportului au fost primite. Eminescu a fost de față la această ședință, dar nu a luat parte la discuție.

După ședință m'am întâlnit cu Eminescu, cu Pamfil Dan și cu alții colegi într-un restaurant. Toți eram foarte abătuți și stam sub penihila iunipresie a nenorocirii ce ne-a lovit. Dar Eminescu a fost întâilea care ne-a încurajat și ne-a zis că opera începută trebuie să o ducem la capăt. Ne-a spus că după dispariția lui Perlea și Murășianu au mai încurs bani, că vor mai încurge și de acu, căci mare parte din liste încă nu sunt înapoiate și multe corporații și institute publice nu au trimes încă ofrandele lor.

Și prevederea lui Eminescu s'a adeverit, iar el și Slavici lucrau din toate puterile pentru realizarea operei începute.

Se alese un nou comitet aranjator, în fruntea căruia stă Ioan Slavici ca președinte. Pamfil Dan a fost ales casier. Eminescu după cât îmi aduc aminti-

te, formal, a refuzat să facă parte din acest comitet, pentru că el ca totdeauna modest și sfios, nu râvniă niciodată să steie în fruntea unei întreprinderi, dar de fapt a lucrat foarte mult în acest comitet.

Sub conducerea noului comitet lucrările înaintară repede. Sosiră și banii adunați prin colecte, cari acum erău administrații de Pamfil Dan cu deosebită precauțune și chiar avariție. Astfel s'a putut în scurt rescumpără urna de argint, comandanță la o fabrică din Viena și se putură întâmpină marile cheltueli îmbinate cu această serbare, care a costat cam 35.000 de florini, sau 70.000 de coroane.

Sosind vara, lucrările înaintau mereu și cel mai bucuros dintre toți eră Eminescu, care, la oricare ocazie ne întâlneam, repetă cu deosebită mulțumire sufletească că serbarea e asigurată.

Câtva timp înainte de serbare, comitetul aranjator s'a mutat la Cernăuți ca să poată dirigeă de aproape lucrările. Eră și Eminescu acolo, și ca unul ce cunoștea Cernăuțul aşă de bine, lucră din răsputeri împreună cu comitetul. El eră ales și în delegația ce avea să reprezinte la serbare pe studenții din Viena. Dela Cernăuți comitetul se stabili apoi în Putna.

Eu am sosit la Putna cu trei zile înainte de serbare. Eminescu sosise cu câteva zile înaintea mea, avea acu cunoștință locală și mă informă despre toate. Mișună curtea mănăstirii și satul Putna de studenți și de lumea ce sosise înainte de serbare, iar în preziua serbării sosiră delegațiunile și restul oaspeților, primiți cu multă pompă la arcul

de triumf, ridicat la hotarul satului Putna. Eminescu era cunoscut cu cei mai mulți studenți și cunoștea cea mai mare parte din oaspeții sosiți din România.

— Uite, acela-i Mihai Cogălniceanu și celalalt lângă dânsul e Cerchez primarul Iașilor, ei stau de vorbă cu colonelul Boteanu.

Astfel îmi arătă el mai multe persoane pe care le cunoșteă. Ne îndreptărăm spre mănăstire și intrărăm întâi într'o casă dărăpănată ce se află înaintea zidurilor mănăstirii. Aici se sălășluise mulțimea de studenți. Apoi intrărăm în curtea mănăstirii, unde întâlnirăm iarăși foarte mulți studenți, tot în grupuri. Intrebându-l pe Eminescu despre unul și altul, el îmi arătă pe câțiva.

— Vezi-l, cel cu mustață rasă e Alexandru Xenopol, venit din Berlin și dincolo cel ce vorbește este Grigore Tocilescu din București. Mergând mai departe întâlnirăm doi studenți.

— Uite, cel mai bătrân cu barbison este Ioan Brătescu și cel mai Tânăr scos ca din cutie și chitit ca o fată mare, este *Ghedem*, delegați ai studenților din București împreună cu Tocilescu.

Intrebându-l pe Eminescu ce nume e *Ghedem*, el râse și-mi spuse că acesta se iscălește *Gh. Dem. Teodorescu*¹), dar studenții îl poreclesc *Ghedem*. El este și corespondent al ziarului „*Românul*”.

Am trebuit să-l părăsesc atuncea pe Eminescu, căci și eu și el aveam mult de lucru, dar când soarele

1. Ulterior ministru de culte.

începù să se ascunză după piscurile păduraticilor munți, atunci iarăși ne-am întâlnit. Acuma avea un teanc de hârtii subsoară și îl purtă cu sine. L'am întrebat ce fel de hârtii sunt acelea și mi-a răspuns că este o poezie ce are să o împărtească a doua zi. Mi-a dat îndată un exemplar din acea poezie pe care începu să o citeșc cu glas. Se vede că lui nu i-a plăcut cum o citeșc, căci îmi luă repede poezia din mâna și punând teancul jos, începù, să o citească el însuși cu o deosebită însuflețire, încât și eu stam nemîscat, privind la dânsul și ascultându-i glasul frumos cu care intonă el deosebitele strofe ale acestei poezii. Las să urmeze aici câteva strofe dela începutul poeziei și apoi cea din urmă, pentru ca să se poată judecà însuflețirea lui Eminescu.

1. *Și strunile pleșnite și harpa desfăculă
In salcia pletoasă, de care atârnă
L'a Isterului râpe, acuma este multă,
Și cântul ei de aur nu pot a-l deșteptă.*
2. *Ce vânt trăgând s'aude sub crengile plecate
Spre unda cristalină ce fuge șopotind,
Și umbrele din apă tot rânduri înecate
Se par că lasă'n urmă o voce suspinând?*
3. *Durere!... și-i profundă când România plângе
Cu fruntea 'nfășurată de doliu la mormânt;
Durere-i pretutindeni, durerea se resfrângе
In valea și Carpatul ce'i românesc pământ.*
4. *Ca valurile mărei ce'n sinu-i se frâmântă
Și spre un țărm sau stâncă se'mping a se oprî:
Așa durerea sparge o țară și s'avântă
Colo spre mănăstire la Putna a lovî.*

5. *De printre munți, câmpie, din unghiuri depărțate
Din târguri, municipii, cotune, un popor
De-acelaș curat sănge, se scoală să ia parte
La zile sărbătoare, la rugăciune'n cor.*
 6. *Cu a nașunii cruce, de secoli ferecată,
Ca pelerin pășește la noua Golgoṭă,
Unde eroul zace și fărna-i fu uitătă,
Tăcere!... Este ora acum a ne rugă.*
 7. *,,Mărire ţie Doamne! O Iehova mărire!
Ce versi în noi durerea ca balsamul ceresc
Să curăți moliciunea, nedemnă moștenire,
La pragul casei tale, palat dumnezesc.”*
 8. *Virtutea românească, virtutea strălucită
De patrie și lege, aici în sanctuar
Se știe 'nmormântată. O dalbă zi-i sosită,
Poporul stă'n genunche s'o'nzește la altar.*
 9. *Și imn de rugăciune sub bolțile bătrâne
Vibrează cu putere, și fumul majestuos
De smirnă, de tămâie din vasele divine
Se urcă către lâmplă în nour luminos.*

Adâncul sentiment cu care cetise Eminescu poezia, îl emoționase astfel, încât nici nu observase că în jurul nostru se strânse mai multă lume care ascultă și ea în tăcere, cuprinsă de farmecul frumoasei declamațiuni a lui Eminescu. Când sfârși-

Eminescu, isbucnì bravo ! și minunat ! din mulțime Eminescu își venì în fire, și am putut observà că eră foarte nemulțumit de aplausul mulțimii. Repede își ridică teancul de jos și se depărta spre partea opusă mănăstirii în direcție spre sat. Eu mă țineam de dânsul și acumă îl întrebai de cine-i poezia ?

— Nu știu, zise el scurt, mai că brusc, dându-mi să înțeleg, că dorește să curm cu întrebările.

Și astăzi după atâția ani, scriind aceste rânduri, și având înaintea mea *acelaș* exemplar de poezie ce mi l-a dat atunci Eminescu, mă întreb, cine-i autorul acestei poezii pe care a împărțit-o Eminescu. Eram atunci convins că-i de Eminescu, care în modestia sa nu voește s'o mărturisească, dar cu toate cercetările mele la Slavici și alții nu am putut află autorul nici până azi. Poezia este tipărită în tipografia Buciumului român din Iași și are 24 de strofe. Eminescu a împărțit-o în ziua serbării între public, dar în dările de seamă ce au apărut asupra serbării în ziarele din România nu am aflat-o nicăieri reprodusă sau amintită¹⁾.

1. De aceea dau aici textul și acelor strofe ce nu sunt cuprinse în descrierea de sus :

10. *Stă sus martirul lumii ce-i Dumnezeu putințe,
Iar jos l'alui picioare mormântul umilit
Al omului, în care un snop de oseminte
E-o mână de cenușe, odor neprețuîl.*

11. *Din aslă catacombă și mucedă și rece,
Din ist sicriu de ghiașă de noapte 'nășurat
Cu giulgiul nepăsării, un fulger iaca trece
Și de-a virtușii raze tot templu-i decorat.*

12. *In nimbul ce'ncunună mormântul se zărește :
Lipnițul, Grumăzeștii și Balta și Ciceu,
Dumbrava roșă, Baia și cum îngălbinește
Faloasa semilună la Racova de greu.*
13. *Dar printre fum și lupte în cercul de lumină
Se văd cerești casteluri de-alui Hristos tării,
Și între ele-i Putna în care-adânc se'nchină
Lui Ștefan Vodă astăzi ai României fiu.*
14. *Aice e fântâna cea plină de mărire,
De sănă pietale, de-al patriei amor ;
Aice-i eroismul ce trăsnet de'ngrozire
Fu dușmanilor țărei sfârmând trufia lor.*
15. *O mamelor române ! aducești-v'amintie
Că dintre voi fu una : Eleria, ce ne-a dat
A patriei mărire ! Si când lipiși fierbințe
La sinul vostru pruncul, ti dați un sărulat,*
16. *Un sărulat de mamă, extas de bucurie
Ce numai sus în ceruri se poate repetă,
In numele lui Ștefan îl dați să reînvie,
Și ducești pruncul vostru la Putna'l închină.*
17. *Ear tu junime verde, la ist isvor de vieață
Cu unde de virtute ce-i al mărirei loc :
In viață-a iubil țara, a o iubil înviață
Și'n el înimă, suflet călește-ji ca'ntr'un foc.*
18. *Așa junime scumpă, frumoasă auroră
A patriei române ! Al vostru viitor,
Și al națiunei soare, din a virtuții horă
Se naște, vă surâde, vă cată cu amor.*
19. *In leagănul de moarte vederea nu pătrunde
Că-i noaptea fără ziua, că-i soarele apus ;
Dar spiritul sondează și'n muschiul lui, fecunde
Seminți de lauri zice : că Ștefan v'au depus.*

20. *Din turnul mănăstirei cu fruntea'ncărunțită
De patru secoli cântă un glas armonios,
Și-alui vibrare dulce de-aramă curășită
Prin flăcări înrcite, e imn religios.*
21. *E-a clopotului Buga suspin și lamentare
Ce-a munților ecouri de freamăt le-au țimplut.
Ah ! cântă la mormântul ce astăzi e'n serbare
Că glasu-ți pentru lume și cer este făcut.*
22. *Te leagăna pe vânuri, și-ata melancolie
Misterioasă limbă în inimă lovind,
Fă lacrime să curgă, colo fă'n vecinie
Eroul să tresalte, al tău glas auzind*
23. *Și strunile plesnite, și harpa desfăculă
In salcia pletoasă, de care atârnă,
L'a Isterului ripe, acumă este multă
Și cântul ei de aur nu pot a-l deșteptă.*

Sosì memorabila zi a serbării, o zi minunată, care a favorizat ceremonia deschiderii serbării. In porticul festiv, ridicat aproape de mănăstire, Ioan Slavici, ca prezent al comitetului aranjator, rostì în fața publicului cuvântul de deschidere, apoi se formă convoiul care plecă în lungă procesiune spre mănăstire. In frunte mergeau membrii comitetului, învestiți cu late eșarpe tricolore. Ei purtau urnă de argint și două minunate veluri una de catifeă roșie și alta albastră, cu măestre cusuturi de aur, cari erau lucrate una de damele române din Bucovina, iar alta de cele din România. Aceste daruri aveau să se depună pe mormântul eroului sărbătorit. Era impunătoare această mulțime compusă din inteligență și popor, care încet și tăcută

înaintă pios spre locașul unde se odihniă osămintele marelui Domn. Eu mă aflam lângă Eminescu. El era tăcut și înaintă cu capul plecat. Iți făceă impresia că gândurile sale planau în depărțări ce numai el știă să le pătrundă. Așă am ajuns la mănăstire, și am intrat în sfântul locaș unde la dreapta se află mormântul eroului. De-o parte și de alta a mormântului stă Comitetul, iar lui Eminescu și mie ne succese să stăm în fața mormântului la o depărtare cam de doi pași. Se ținură cuvântările, se depuseră darurile pe mormânt, apoi urmă solemna încchinare a delegațiunilor și a altor credincioși înaintea mormântului. Moment înălțător, care ne transportă și ne umpleă de tainice fioruri, nesimtite până atuncea ! Această însuflețire a ajuns însă la culme, când colonelul Boteanu, în mare ținută, păși înaintea mormântului și ținu o scurtă cuvântare în memoria celui ce se odihnește aici de peste trei secole, dar al cărui geniu veghează și azi asupra scumpului său popor. Iar când apoi își plecă Boteanu genuchii înaintea mormântului, când își desculse centironul de aur dela brâu și-l depuse pe mormânt, rostind cu adâncă emoțiune cuvintele : că *în numele oștirii române îl depune în semn de admirare și pioasă venerațiune pe mormântul marelui căpitan și cărmuitor de lupte*, atuncea parcă trecu un fior prin cei de față și toți erau așă de emoționați încât vedeai că fără voie li se fură să răsucă lacrime în ochi¹⁾. Acuma

1. Acest centiron se află și astăzi pe mormântul lui Ștefan cel Mare.

îmi făcù Eminescu semn să eşim și-mi zise afară că acesta a fost cel mai sublim și mișcător moment al întregei serbări. Adânc impresionați am eșit din curtea mănăstirii și am îndreptat pașii noștri spre un grup de poporeni.

Acolo se frigea un întreg bou pe o uriașă frigare de lemn, așezată pe două furci înțepenite în pământ. Câte patru oameni o învârteau de ambele părți, iar jarul de sub frigare era aşa de mare, de nu te puteai mai că apropiă. Cu deosebită plăcere se uită Eminescu la acest pitoresc tablou și-mi zise că întâiaș dată vede un bou întreg pe frigare. Incepù să ploaie și ne despărțirăm. Această ploaie răcoritoare ținu cam o oră, dar apoi se făcù iarăși timp minunat de frumos și nu împiedică de fel serbarea adică masa festivă în portic cu 1600 de tacâmuri, la care Alexandru Xenopol a ținut cu-vântarea festivă. Nu a fost împiedicată nici ospătarea imensei mulțimi a poporului, nici petrecerile poporale și *hora mare* ce se încinse. după amiază pe iarba verde lângă porticul festiv. Cu toate că iarba era încă udă și ici colea mici băltoace, hora se învârtia cu mult foc și când domnii luară la joc și pe fetele și nevestele din popor, care priviau cum joacă *domnăriile*, se auziau aplauze de clocoțeau codrii, la ale căror poale se desfășură acest încântător tablou de înfrățire între inteligență și popor. Incepul îl făcuse Alexandru Xenopol care trase la joc pe o fată minunat de frumoasă din Putna, și lui îi urmară și ceilalți dansatori. Pe Eminescu nu l-am observat la horă

și când ne-am întâlnit seara la congresul studenților, mi-a spus că a privit din depărtare la joc.

La congresul studenților care s'a întins până târziu după miezul nopții, a luat parte și Eminescu, dar nu a vorbit nimică. El îmi spuse că cele patru teme, puse în discuțiune, nu erau de mai înainte cunoscute celei mai mari părți din studenți, că prin urmare nu erau studiate, și nici nu vor putea fi rezolvate aşă de ușor. Și în adevăr acest congres nu a avut nici un rezultat practic. Eminescu și eu am părăsit congresul foarte târziu după miezul nopții, înainte de ce se închise discuțiunea și obosiți cum eram, ne întrebarăm unde vom dormi în noaptea asta. Cercarăm întâi să aflăm adăpost în vr'o chilie de călugări, dar toate chiliile erau ocupate de oaspeți.

Pentru cei ce nu erau studenți se îngrijise, dar studenții erau lăsați în voia Domnului. Stând aşă nedumeriți în poarta cea mare din zidul mănăstirii, vedem că un flăcău se coboară din turnul deasupra porții cu o sarcină de fân în spate. Eminescu îl întreabă de unde aduce fânul, și acesta îi spune că din turn, căci acolo este fân mănăstiresc.

— Eureka ! strigă atunci Eminescu, avem acu unde dormi și amândoi ne suirăm în turn să cercetăm mai de aproape localitatea ce avea să ne adăpostească peste noapte. Luna străluciă prin obloanele turnului și lumină interiorul.

— De minune ! zise Eminescu. Fân proaspăt și aer curat. Liebchen was willst du noch mehr ?

Dar ne era grozav de foame. Ne coborîram deci

din turn ca să mâncăm ceva și ne duserăm în casă dinaintea zidurilor mănăstirii, despre care am vorbit. Acolo mâncau mai mulți studenți. Am mâncat amândoi pâne, slănină afumată și brânză și am băut câte un pahar de vin.

Aproape de noi mâncau cei doi studenți despre care îmi spusesese Eminescu că sunt Brătescu și Gh. Dem. Teodorescu. Aceștia aveau mâncări bune, căci îi vedeam mâncând bucate alese ce de sigur și le-or fi adus cu dânsii. Când să ne ducem la culcat se adresează Teodorescu către noi, întrebându-ne unde dormim. Eminescu îi răspunse :

— In turnul lui Ștefan cel Mare, și-i descrise locul descoperit de noi.

Se născu acu o dispută între Brătescu și Teodorescu, să doarmă și ei în turn sau ba. Brătescu se vede că eră cevă bolnav, căci veșnic eră învălit într'un plaid. Însfărșit numai Teodorescu se hotărî să vie cu noi în turn, dar trecu timp îndelungat până se găti, căci își adună lucrurile, un geamantan, un pălon, un pardesi, o păreche de ghete de lac, care se vede că nu aflase loc în geamantan ; toate acestea le dete unui servitor ca să i le suie în turn. Ajunși acolo, aprinserăm un capăt de lumânare ce-l adusesem de jos și ne pregătirăm culcușul. Teodorescu alese lung timp locul de culcare, potrivit fânului. Își lăcău un căptăiu înelind fânul în pardesi ; își desbrăcă jacheta și o asternu sub dânsul, apoi își puse în cap o șapcă neagră de mătasă în forma unei tichii, își scoase gulerul, se îmbrăcă în palton și se întinse astfel pe patul im-

provizat. Eminescu și eu puserăm câte un braț bun de fân sub cap, ne scoaserăm jeletcile, le întinserăm pe căpătâi și ne culcarăm îmbrăcați cum eram.

— Acu să am o cafea neagră aş crede că sunt rege, zise Eminescu. Se făcù apoi tăcere. După un timp îl mai aud pe Eminescu zicând :

— Câte n'a văzut acest turn în decursul atâtorenume de ani, și câte ar putea povestî !

Poate că Eminescu țesea în gândul lui întâmplările ale căror martor prin secole fusese acest vechiu turn, dar eu și Teodorescu am adormit, obosiți de căldura și munca de peste zi, și cu toții ne trezirăm abia dimineața când clopotul *Buga* chema pe credincioși la rugăciune. Mai cercarăm să dormim dar nu era cu putință, și când soarele se ivi la obloanele turnului, ne scularăm. Teodorescu avea mare supărare că nu-și află ghetele de lac ce le adusese în turn. Am răscolit tot fânul și am căutat în tot ungherul, dar în zadar. Se vede că un bun creștin ne vizitase noaptea și plăcându-i ghetele cele frumoase, le șterpelise. Eminescu făcea haz de necazul lui Teodorescu și-i zise :

— Vezi, aşa ceva nouă nu ni s'ar putea întâmplă.

— Și de ce nu, întrebă Teodorescu supărat ?

— Pur și simplu¹⁾ pentrucă avem numai câte o păreche de ghete, și din picioare nu ni le poate fură. Ce a făcut Teodorescu în acea zi fără ghete de lac, nu știu, căci l'am lăsat în turn, iar Eminescu și eu ne-am coborât în jos.

1. Fiază foarte obișnuită la Eminescu.

Ne-am despărțit la poarta mănăstirii, mergând fiecare la lucrul său, căci și în această zi aveam multă treabă. Avea adică să se oficieze parastasul în biserică, avea iarăși să fie masă mare în portic și egumenul mănăstirii avea să citească vechiul și frumosul necrolog privitor la Stefan cel Mare, alcătuit de Vartolomei Măzăreanul, iar după eventualele cuvântări ale oaspeților, președintul Slavici avea să declare serbarea oficială de închisă.

Toate s-au petrecut programatic, dar pe la sfârșite Eminescu s'a supărat pe prefectul Orest Renei, care la această serbare împlinea funcția de comisar al guvernului. Eminescu mi-a spus că Renei s'a opus la intențiunea multor oaspeți de a ține discursuri libere și neanunțate de cu vreme și că Slavici în urma intervenției comisarului, a fost silit să nu admită mai multe cuvântări și să declare mai repede decât ar fi dorit, serbarea oficială de închisă.

După amiază au plecat cei mai mulți oaspeți, și au fost petrecuți cu aceeaș pompă ca la sosire.

In această noapte am aflat loc de masă în chilile mănăstirești.

A treia zi am fost invitați în beciul mănăstiresc, vechiu ca și mănăstirea, să gustăm vinurile mănăstirii și să facem un mic dejun. Era și Eminescu de față. Iși poate fiecare închipui cât de impresionați eram când ne văzurăm în pivnița aceasta sub niște bolți minunate și atât de bine conservate, ca și când ar fi fost nu de mult zidite. Am dejunat cu toții și egumenul mănăstirii Arcadie Ciu-

percovici ne-a dat să gustăm din toate butoaele ce era acolo, până ne-a oprit la un minunat vin de Nicorești. Am petrecut mult timp acolo, până am fost poftiți la masă la egumen. Aici a urmat apoi toast după toast, recapitulându-se cursul serbării și impresiile câștigate de fiecare.

Eminescu a ascultat mult timp aceste cuvântări, dar când se servî cafeaua neagră, se retrase într'o odae laterală. Eu mă așezai lângă dânsul, și-acuma Eminescu, sorbind din cafeaua neagră și fumând din tutunul bun ce ni se puse la dispoziție, era foarte mulțumit. Iși spuse și el impresiile sale dela serbare, dar liniștit, fără exagerări, fără a lăudă și fără a mustră. Zise că serbarea în total considerată, a reușit foarte bine și că comitetul are cauză să se mândrească cu acest rezultat. A avut serbarea și defecte parțiale, dar acestea nu s-au putut înlătură când într'un sat mic ca Putna, ai să adăpostești și să ospătezi mai multe mii de oameni. Cel mai important lucru pentru Eminescu era însă rezultatul moral al serbării. Se va ridică — aşa argumentă el — se va ridică simțul național, aproape adormit până acumă și va luă alt avânt, iar studenții ce au sosit din toate părțile și au făcut cunoștință și legături de prietenie între dânsii, vor luă cu sine impresii neșterse și vor fi pe vremuri propagatorii cei mai zeloși ai ideii că lucrând uniți și conduși de același ideal, vor contribui la deșteptarea și mărire neamului lor în provinciile de unde se trag. A luat și atâta amar de inteligență parte la serbare, tot bărbați marcanți,

din toate țările locuite de români. Și ei s'au cunoscut mai de aproape; și între dânsii a urmat un schimb de vederi; și ei s'au apropiat în simțirile lor unii de alții, și nu se poate ca acest fapt să nu influențeze activitatea lor publică și să nu aibă urmări binefăcătoare pentru neamul întreg. Studenți, popor și inteligență au văzut, au simțit și au înțeles cu toții, că hotarele nu pot împiedecă manifestările entuziaste ale unui popor *pentru o idee pe care a urmărit-o și serbarea dela Putna*. Deși despărțiți prin hotare politice, toți știu că sunt *unul și acelaș* neam, și această convingere va mări puterea lor de rezistență și îi va oțeli în lupta pentru neam, lege și țară.

Epizoade din viața lui Eminescu

Paginele ce urmează vor cuprinde câteva epizoade din viața lui Eminescu. Ele au fost alcătuite astfel ca să poată fi publicate în Reviste ca articole independente și ca întâmplarea povestită să poată fi înțeleasă chiar din cuprinsul publicat. De aceea se vor găsi în câteva din aceste epizoade unele amănunte pe cari cetitorul le cunoaște din paginele precedente.

Aceste explicări vor lămuri pe acei cetitori cari vor afla că se repetă unele date din amintirile ce preced acestor epizoade.

O GLUMA A LUI EMINESCU

In toamna anului 1870, eu și cu V. Morariu aveam în Viena o cameră în Dianagasse. Cam a patra casă dela noi, în aceeaș stradă, cu alți colegi de universitate, locuiâ Eminescu, toți într'o cameră. In anul acesta se concentrase foarte mulți studenți din Bucovina în această stradă, și adese eșind ei pe trotuar și conversând, răsună strada întreagă de vorbă românească.

Eminescu ca unul ce studiase și petrecuse mult timp al copilăriei sale în Bucovina, petreceau mai adese cu Bucovinenii decât cu alți colegi, și de aceea eră mai mult în mijlocul nostru. Adese îmi zicea : Bucovinen i nu se deosebesc de fel de Moldoveni nici în temperament, nici în caracter. Suta de ani de când v'au despărțit de Moldova, nu v-a putut schimbă firea. Dar mai bine ar fi fost pentru voi să aveți temperamentul impulsiv al Transilvănenilor, căci ar avea nemții frică de voi și nici nu v'ar fi adormit aşă de ușor, — căci zică cine ce-a zice, dar voi dormiți.

In anul acesta eu și Morariu ajunsesem în cea de pe urmă zi din Septembrie în Viena. Adu-

sesem cu noi și de-al de-a mâncării, căci unde ar fi lăsat părinții să plece „*băieșii*” cu lada goală într'atâta amar de depărtare; și când am deschis geamantanele noastre, am aflat jambon, brânză, plăcinte, slănină și câte altele, ce numai mamele îngrijitoare știu să le potrivească.

Observ aici că aveam pe acea vreme obiceiul să notez și să schițez unele evenimente din viața mea și am notat și această sosire a noastră în Viena. Nu-mi mai aduceam aminte de această notiță, dar scriind aceste amintiri și frunzărind prin vechile mele hârtii, am dat de o schiță mai mare, din care nu pot să nu copiez întocmai unele pagini unde e vorba și despre Eminescu.

Iată ce am notat eu atuncea, în anul 1870, o zi sau două după sosirea în Viena :

Fiind gata cu rânduitul, aruncam priviri pline de satisfacție și mulțumire asupra acestor odoare¹), când iată că bate la ușă și o ciurdă de tineri, cari aflase de sosirea noastră, intră în odaie. Eră Eminescu, Ioan Luță, Pamfil Dan, Iancu Cocinschi și alții, toți juriști, filosofi, mediciniști, în scurt toate breslele de știință. Incepură povestirile și aflărăm că o întreagă colonie de Români bucoveni locuește în Dianagasse și în apropierea ei.

Iarăși bate la ușă.

— Intră !

— Ha, brave, bădiță Mihai, esclamă toți tinerii sărind înaintea celui nou sosit. Eră și el jurist, dar

1. Adeca mâncările.

mai în vîrstă decât ceilalți și de aceea îi ziceau toți cam în glumă, cam într'adins : bădiță Mihai¹⁾.

— Măi diavolilor ce-ați adus de-acasă ? Intrebă el, și nici una nici două, dă de odoarele noastre. Toți tinerii se aruncără ca lupii asupra lor și în scurt erau toate întinse pe masă.

— Minunat jambon, bună slănină, aferim unt și brânză din creerii munților ! La lucru băieți ! exclamă că cu toți.

— Ce plăcinte minunate, am să le trântesc o odă ca să treacă la posteritate, — zise Eminescu, care deși era din breasla poeților și filosofilor, înculică la plăcinte cu prozaicii săi colegi, de nu rămase nici urmă din ele. Sfârșind plăcintele numai ce-l auzii pe poet strigând iarăși :

— Ha, dulcețuri și beltele, ochii văd, inima cere ! I-i-i ! mămulica mea, ce păcat, am dat prea târziu de ele, dar îmi rezerv dreptul pentru altă dată ; să fiți ai dracului, dacă nu-mi lăsați și mie !

Săturându-se cu toții și fiind pe inserate zise bădița Mihai ; — Măi băieți, acu ar trebui cevă udătură, unde mergem ?

— La tata Wihl, zise Eminescu.

— La tata Wihl, repetară ceilalți și luându-și pălăriile se îndreptară cu toții spre restaurantul lui Wihl din strada Marocanilor, unde erau mai toți abonați.

Aceste rânduri le-am scris atuncițea ; mai cuprin-

1. Eră Mihai Grigoroviță. A murit mai mulți ani după aceasta ca procuror al tribunalului din Suceava.

deau aceste notițe și altă întâmplare, care însă nu are a face nimic cu Eminescu.

Tata Wihl, cum îi ziceam noi, eră un restaurator joviș și cinstit al restaurantului : *Zu den drei Tauben*. Acolo mâncam mai toți Bucovinenii în abonament. După cât îmi aduc aminte, Eminescu nu eră însă abonat, dar venia de dragul societății și adese și din cauză că se putea mai ușor împrumută cu parale, când îi lipsiau. Abonamentul nostru însă eră numai mâncarea de amiază, căci abonamentul și pentru seară eră foarte scump și nimene din noi nu dispunea de atâtea mijloace ca să ne permitem acest lux. Câtă vreme mai țineau paralele ce le primeam la începutul fiecărei luni, trăiam seara cu câte un gulaș, pâne și o sticlă de bere. Dar veniau zile, și de acestea erau cam 20 pe lună, în care nici luxul unui gulaș sau cârnăcior nu ni-l puteam permite și atuncea cu o pâne mică precum se capătă ori unde de 4 creițari, ne stăm-păram foamea. Așa trăiam cei mai mulți din noi și aşa trăia și Eminescu. Dar câte odată, mai cu seamă pe la finea lunei, lipsia și această mică hrană și eram siliți să postim serile, așteptând cu nerăbdare să vie ziua de mâne, care, ne aducea cafeaua cu lapte și prânzul plătit înainte. Și cu toate acestea eram voioși și buna dispoziție nu ne lipsia. Taina dispoziției noastre eră tinereța și faptul că nici pe acasă la părinți nu huzurisem și nu eram alintăți.

Și acumă voi povestii un epizod tragi-comic, întâmplat între mine și Eminescu.

Eră pe la sfârșitul lui Noemvrie 1870. Baniise

sfârșise de mult și se apropiă una din acele seri sinistre, unde știam că nu vom mâncă nimica. Cam pe la șease ore ședeam eu și tovarășul meu de locuință, V. Morariu, la fereastră și ne uitam pe stradă. Il vedem pe Eminescu care venia de acasă trecând pe sub fereștrile noastre cu capul plecat și cu mânele împreunate în mâncările paltonului. Il strigăm pe nume. El își ridică capul în sus și văzându-ne, ne întrebă :

- Ce facetă ?
- Nimica !
- Nu ești ?
- N'avem la ce.

— N'aveți Mmm ? și ridică arătătorul mânii drepte în sus, care avea să zică : N'aveți o pițulă ?

— Tufă ! — îi răspunseră.

Atunci Eminescu stătu puțin pe gânduri și nezise după un timp :

— Imbrăcați-vă și veniți în jos.

Ne îmbrăcarăm și eșirăm.

Of..... neamul nevoii ! oftă el zâmbind, ce mizerie, să fiți și voi aşă de calici și tustrei să n'avem o pară ! Dar mi-a venit o idee strălucită, măi băieți. Vom mâncă împărătește în această seară. Mergeți la *Bischoffs-Bierhalle* în Wipplingerstrasse și mă așteptați. Puteți și mâncă ; în astă seară vă plătesc eu.

Bucuria noastră nu era mică. Eminescu se deparță repede de noi zicând că are să se întâlnească cu cineva. Noi ne plimbarăm o bucată de vreme

pe stradele splendid luminate ale Vienei și ajunserăm pe Graben, acea piață feeric luminată, unde la plimbarea de seară mișună lumea ca într'un furnicar. Acolo ne întâlnirăm cu Matei Lupu, coleg de universitate. Era și el lihnit de foame. Il intoduserăm în marele mister ce ne așteptă în astă seară și-l luarăm cu noi. Vorba Românului : Dar din dar se face rai.

Ajunsî în restaurantul Bischoff ne aşezărăm într'un ungher și comandărăm câte un gulaș, pâne și câte o sticlă de bere. Nu-i vorbă, am fi comandat mai mult, căci încă tot ni era foame, dar eram cu frica în oase că nu va veni Eminescu și atunci o pătim. Se făcură nouă ore și Eminescu încă nu venise. Sticla de bere nu o goliserăm de tot ; rămăsese în fiecare sticlă câte ceva, căci altfel, dacă erau sticlele goale, venia chelnerul și le umplea iarăși, iar noi ne temeam că nici pe acea una nu o vom putea plăti. Se uită acu chelnerul cu ochii prepuelnici la noi, iar noi începusem a discută serios chestia : care din noi să-si lase zălog paltonul ca să eşim cu obraz curat din restaurant. Ochii noștri erau îndreptați spre ușa de intrare și nu-l așteptau jidovii pe Messiah aşa de dornic, cum îl așteptam noi plini de frică și speranță pe Eminescu. Două ore a ținut această tortură, când iată câteva minute după nouă ore, intră și Eminescu și se aşeză zâmbind lângă noi. Ca o piatră ne pică de pe inimă și începurăm acu a ne uită mai îndrăzneți la chelner, pe când mai înainte ne feream de ochii lui.

- Mâncat-ați cevă băieți ? ne întrebă Eminescu.
- Câte un gulaș mic, răsunserăm noi, respirând mai ușor.
- Și poate ați mai mâncă ceva ?
- Cum nu ! numai dacă te ajunge punga.
- Ei chelner, adă trei porții de Frankfurter cu varză și o cană cu bere !

Chelnerul înholbă ochii auzind că acu trebuie să aducă bere cu cană, pe când înainte în decurs de 2 ore stătusem cu sticlele goale !

Repede aduse chelnerul ce i se poruncise și începură să mânca. Eminescu era foarte bine dispuș, glumiă, râdeă, mânca și bea, iar noi îi țineam hangul. Fiind sătui, ne pusem pe bere. Dintr-o cană sporiră mai multe și în fine făcă Eminescu gluma de comandă o cibotă de bere. Astfel de *cibote* de sticlă, se află mai în fiecare restaurant, rezervate pentru studenți când aceștia devin bine dispuși.

Acu începù o conversație animată, al cărei obiect se schimbă din minut în minut. Erau 3 ore după miezul nopții când ne scularăm să plecăm. Eminescu plăti atunci pentru toată mâncarea și băutura noastră 3 florini 20 creițari, iar chelnerului îi dete un bacșis de 30 creițari. Ne îndreptarăm spre casă. Lupu și Morariu făceau gălăgie ; Eminescu fredonă cântecele sale favorite : *Eu sunt Barbul lăutarul și Dragi boieri din lumea nouă*, iar eu mergeam în rând cu dânsii cu frica în oase, să nu avem vreun conflict cu poliția, căci eu băussem puțin, de oarece abia în Viena începusem a

gustă berea. Ajungând pe Graben, Morariu în răsfățarea sa, își permise gluma de a mă înpinge într'o damă, care trecea atârnată de brațul unui domn. Mă pomenii atuncea din partea damei cu o sudalmă originală Vieneză, pe care încă nu o auzisem până atuncea și care mă supără aşă de mult, încât îmi veniră lăcrămile în ochi. Morariu și Lupu isbucniră într'un hohot, ceea ce mă înfuriă și mai mult. Eminescu însă mă luă de subsoară și-mi zise :

— Nu te luă după proștii ăștia, mergi cu mine. Liniștea lui Eminescu îmi impuse. Atârnat de brațul său și ascultând povestirile sale, ajunserăm în Dianagasse, dar când să ne despărțim de Eminescu și să tragem clopotul ca să ne deschiză poarta, venirăm la cunoștință, că nu avea nimeni din noi nici un ban ca să plătească portarului tributul obicinuit, adică câte 10 creițari de persoană. Obiceiul acesta este un drept câștigat de portari prin prescripțiune, și de aceea aşă numitul *Sperrsechserl* este spaima celor ce vin după 10 ore acasă, din care cauză domnește o ură instinctivă în contra portariului, care este poreclit Cerberus.

Ce eră acu de făcut ? Nu ne rămase alta, decât să ne plimbăm pe stradă până la 6 ore dimineață când se deschid regulat porțile. Morariu se plimbă cu Lupu, iar eu cu Eminescu. În decurs de aproape 3 ore, cât a ținut această plimbare, Eminescu purtă firul vorbei. Dintru început îmi povestiri mult despre o actriță Eufrosina Popescu de care fusese amorezat și la care se vede că mai țineă, căci o

descriă în colori foarte vii și în termeni de amorezat¹⁾ După aceea trecu la teatru și povestiri multe anecdotă, dar acum nu-mi mai aduc aminte ce-mi spuse. În fine trecu la *Budhism*, obiectul său de predilecție, despre care îmi vorbì apoi până ne despărțirăm.

Eu eram numai puțin inițiat în misterele Budhismului și știam numai atâtă despre principiile acestei religii cât auzisem în liceu, iar Eminescu desfășură o cunoștință vastă și-mi spuse că Tibetul este leagănul și inima misterelor budhiste; începù apoi să vorbească despre *Nirvana* și *Budha-Sakhia-Muni*. Era atât de încântat de principiile acestei religii, că păreă transportat și adese pronunță plin de o deosebită însuflețire cuvintele: *O ! Budha-Sakhia-Muni !* Ar fi vorbit mai mult, dar erau 6 ore dimineața și porțile se deschiseră. Ne despărțirăm și ne duserăm la culcat. Eu și cu Morariu am dormit până târziu, adeca până aproape de amiază, căci era Duminecă. Baba la care locuiam și care ne și servia, intrând în cameră ca să ne ia hainele la curățit, ne întrebă, ce haine vom îmbrăcă astăzi; eu fi zisei că voi îmbrăcă hainele mele cele negre.

- Dar ce fel de pantaloni ? întrebă ea.
- Cum ce fel de pantaloni ? cei negri ! respunsei.
- O Iesses ! Domnulvoiește să glumească ; doar ați trimes aseară un bilet al D-voastre prin d.

1. Vezi sfârșitul capitolului : *Eminescu afară de școală*.

Eminescu și ați cerut pantalonii cei negri fiindcă aveți trebuință de ei.

— Ce bilet, ce Eminescu . . . ? dar acușimi plesni prin minte că Eminescu mi-a jucat o festă ! Repede am sărit la garderob, dar pantalonii nu erau. Baba-mi arătă biletul adus de Eminescu. Era un simplu bilet de vizită al meu, care ajunse cumva în mâna lui Eminescu. Se trezise și Morariu. Eu eram dintru început supărat, dar apoi ne cuperinse pe amândoi un râs de nu ne mai puteam astâmpără, căci descoperisem taina dărmicieei de eri a lui Eminescu : mi-a luat pantalonii, i-a vândut și ni-a plătit la toți mâncarea.

Așă a și fost, căci întâlnindu-mă cu dânsul după amiază în cafè *Troidl* l-am tras la răspundere. El se omoră de râs și-mi răspunse cu un aer nevinovat :

— Ce eram să fac, eram doar și eu și voi liniști de foame.

— Da bine se poate una ca asta ? De ce nu i-ai vândut pe ai tăi.

— Imposibil.

— Și de ce imposibil ?

— Pentru că n' am două părechi de pantaloni, mă ! Se strânsese și ceilalți colegi din cafenea pe lângă noi și toți râdeau de se prăpădiau, dar nu de Eminescu, ci — de mine.

EMINESCU LA SERBAREA UNUI PATRON

Un bun prieten a lui Eminescu eră colegul nostru Ioan Luță, actual advocat în Suceava. În ziua de sf. Ioan ne-a plesnit nouă colegilor prin minte ca să-l facem pe Luță să-și serbeze patronul său. Spre acest scop îl felicitărăm căți-vă acasă, dar văzând că nici prin gând nu-i trece să-și serbeze ziua numelui său, ne sfătuirăm să facem toate chipurile ca să-i deșteptăm ambiția. Și aceasta se putea face numai la masă în restaurantul lui tata Wihl¹), în Marokkanergasse, unde la amiază ne adunam de regulă într'un număr destul de mare, fiindcă eram abonați acolo. Eu și cu V. Morariu eram cei dintâi cari sosirăm. În aşa numitul *salon roșu* eră așezată o masă lungă care eră rezervată pentru noi. Așteptărăm să vie și ceilalți tineri și venî și Eminescu.

Eu, ca student, aveam obiceiul să-mi fac notițe asupra deosebitelor întâmplări din viața mea de student și astfel am schițat și decursul acestui patron din care copiez întocmai pasajele următoare.

1. „Zu den drei Tauben”.

Atunci se sculă V. Morariu și istorisind în scurt colegilor săi întâmplarea de dimineață¹⁾, îi provoca pe toți să nu uite a-l felicită pe Luță de ziua patronului său și a-i deșteptă ambiția ca să-l serbeze. Toți acceptară propunerea, dar se sfătuiră să înceapă hiritisirea abia după masă. Ca vorbitor fu ales Eminescu. În curând sosì și Luță și toți mâncaรă în liniște. După masă însă se sculă Eminescu și netezindu-și coama cea lungă și mustața sa pe jumătate mușcată, ridică un toast drastic în sănătatea lui Luță, improviză o poezie comică și sfârșind cu cuvintele :

Băieți, azi e sărbătoare,
Să ne veselim ;
Pe Ion la masă mare
Să-l hiritisim !

provocă pe toți să-i ureze de patron.

— Ura ! să trăiască ! Vivat domnul patron ! strigă toate glasurile

Până aici am copiat din schița amintită, pe care, înainte de mai mulți ani am publicat-o în întreg cuprinsul ei în o foaie sub titula *un patron în Viena* și acumă urmez a istorisi pe scurt cele ce în schiță erau istorisite mai pe larg.

Urmarea acestor felicitări a fost că Luță, cu toate că nu dispunea de bani, ne-a invitat pentru seară în salonul roșu și și-a serbat patronul în mod strălucit.

1. Adeacă felicitarea acasă la Luță.

Aceasta i-a fost numai aşă cu puțință că chiar la începutul serbării l'a invitat pe birtaș în mijlocul nostru, și explicându-i noima serbării din acea seară, i-a zis că ne-am simți cu toții foarte fericitori, dacă amabilul nostru birtaș ar onoră masa noastră cu prezența sa. A închinat apoi un pahar în sănătatea lui Wihl, și scurt după aceasta alt pahar în sănătatea soției sale, apoi încă unul înctru fericirea și prosperarea copiilor *ce-i va avea*, iar Wihl era silit să deșerte paharele până în fund și se simți obligat să ție și el un toast în sănătatea patronului, spre care scop poruncă chelnerului *Andreas* să aducă o baterie de sticle de vin pentru toți mesenii și mai goli un pahar. Astfel în scurt timp birtașul era tormentat de-abinelea și petrecând și el cu noi, ne puse la dispoziție vinuri și mâncări după dorința noastră, iar *Andreas* avea porunca să ne servească cu toate ce vom comandă. În cântece declamațiuni, toaste și joc am dus-o până dimineața și Eminescu a rămas până la sfârșit cu noi și era și el minunat de bine dispus. A cântat cu noi, a declamat și când colegul Chibici-Revneanul, căruia îi ziceam *pasere turcească*, ne-a ridicat la un *arcan* și la alt joc, numit *canon*, a jucat și Eminescu cu noi și plin de voie bună a părăsit apoi cu noi localul.

Pe birtaș l-am lăsat adormit pe un scaun.

EMINESCU ȘI MORIT

Universitatea cea veche din Viena eră situată în Bäckerstrasse și ca să ajungi din strada Wollzeile la dânsa, trebuia să treci prin Schwibbogengasse, o stradă îngustă, scurtă și boltită, care semănă mai mult cu o poartă, căci deasupra se aflau locuințe. În strada aceasta la o depărtare de o sută de pași dela universitate se află o băcănie mică și proprietarul ei un vienez măruntel, rumen la față și sur la păr, eră pentru studenți un odor neprețuit, căci la dânsul puteai dejună *ieftin*, lucru de căpetenie pentru studenți. El se numiă Moritz și nu mai știu cum, dar Eminescu îi zicea *tata Muritz* și soției sale *giupâneasa Murițoaea*. Aici dejunau studenții cari nu dispuneau de multe parale și aici ne întâlniam adese cu Eminescu ca să dejunăm câte o păreche de cârnăciori — zece creițari părechea cu pâne cu tot — sau dacă ne mergea rău de tot, câte un *Schusterlabl*, adică o franzelă mărișoară dar de făină proastă, pe care o tăia Moritz orizontal în două, o ungea cu o pătură transparentă de unt, și aşezând apoi amândouă părțile una peste alta, ne-o vindeă pe prețul de 4 creițari. Cele zece

zile după zi întâi vedeaui numai puțini studenți în această dugheniță, căci căpătând banii lunari, huzurua și ei câteva zile prin restaurante și locuri mai alese, dar dacă treceau aceste zile bine-cuvântate, numai ce-i vedeaui iarăși la Moritz. Si atunci bodogăniă bătrânul și ne mustră că numai atunci venim la dânsul, când ne suflă vântu'n pungă, *Wann der Wind in den Taschen blasen tut*, cum zicea el. In astfel de momente critice îl numeau studenții *parvus Jupiter tonans* și căutau să-l liniștească. Nu era greu aceasta, căci era un vienez bun și cinstit, care deși nu ne da nimic pe datorie, dar pentru aceea primia dela noi în loc de bani zăloage. Studenții amanetau deci tot felul de cărți și hărțoage vechi și Moritz le primia, numai dacă-i impuneau grosimea și greutatea lor, și băieții abuzau de bunătatea și neștiința bătrânelui și-i zălogiau cărți de care nu aveau nici o trebuință, și pe care adese nu le mai răscumpărau. Vedeaui o întreagă bibliotecă de astfel de vechituri, aşezate pe o poliță lângă fereastra din dos a micei sale dughenițe.

Intr'o zi îl aflu pe Eminescu discutând foarte serios cu micul Jupiter tonans. Pe teșgheă era o carte mare și groasă, și Eminescu care nu mă observase, se munciă să dovedească că această carte are mare valoare și voiă să o zălogească pentru doi florini. Bătrânul Moritz însă nu era ușor de înduplecăt. El răsfoi câtevă file dela începutul, mijlocul și finea cărții, și apoi o închise repede

zicând : „La dracu, nu înțeleg nimica și nu pot ceti un cuvânt”

— „Da cum să înțelegi dacă-i scrisă într'o limbă orientală”, zise Eminescu, tocmai aici zace valoarea acestei cărți rare”.

— „Ce-i aceea limbă orientală ? întrebă Moritz necăjit, și observându-mă pe mine, i se însenină deodată fața și întinzându-mi cartea îmi zise :

— „Domnule *doctor*, ce carte e aceasta ?”

Observ că vienejii intitulează pe toți studenții cu cuvântul doctor.

Eminescu se întoarse acuma și văzându-mă îmi zise repede.

— „Mă ! laudă cartea“.

Nici nu trebuiă să mă provoace la aceasta, căci cunoșteam eu nevoie lui ca și pe ale mele. Luai deci cu aer foarte grav cartea în mâna. Era o carte veche românească, tipărită cu litere chirilice, dar nu avea titulă. Putea să fie *vieștile sfinților* sau o *biblie* veche. Eu mă făcui că o cercetez și o prețuesc și apoi zisei hotărît.

— Cartea aceasta e foarte prețioasă, căci este foarte veche și tipărită într'o limbă orientală”.

— „Ei, dar ce-i acea limbă orientală ?” mă întrebă Moritz.

— Limbă orientală e o limbă vorbită de popoarele orientale ; cum D-ta nu știi aceasta ?”

— „Ba, da, cum nu, adică limba ce o vorbesc Turcii și Chinejii, nu-i aşa ?”

— „Aşa-i ! vezi că cunoști limbile orientale. Ei

vezi, d-le Moritz, cartea aceasta face cel puțin zece florini, căci e foarte rară.

Nu-i vorbă, cartea, ca exemplar foarte vechiu, avea sigur valoarea aceasta, dar o carte de zece florini, aceasta nu-i venia bătrânului la socoteală. Neștiind însă că sunt prietenul lui Eminescu și cunoscându-mă ca pe un vechiu mușteriu al său se liniști și zise :

— Bine, o primesc ca zâlog în preț de un țlorin, dar bani gata nu dau ; poți lua marfă pentru acest preț, sau poți mâncă aici pentru acești bani.

— Aferim, zise Eminescu către mine, și cum mi-ar trebui parale !

Ne târguirăm acuma tustrei, dar bătrânul nu era de înduplecăt. Poate că nu avea încredere în evaluarea mea, dar ne veni în ajutor copila lui Moritz, care și ea vindeă adese la teșghea în lipsa bătrânului. Ea ne cunoștea pe amândoi, știă că suntem români și avea simpatie pentru noi, căci ne văzuse adese în societatea unui coleg român care-i făcea curte.¹⁾ Sigur că mai mult din această cauză îl înduplecă ea pe bătrân să primească cartea în prețul de doi florini, dar cât despre plată, nici n'a voit să audă Moritz și astfel a fost Eminescu nevoit să mărnânce pe banii aceștia în băcănia lui Moritz, se înțelege că nu deodată ci în mai multe rânduri și i-am ajutat și eu plătindu-i apoi în

1. Mai în urmă s'a măritat după acest român care ulterior a devenit director la o școală secundară din Bucovina. Ea a deprins foarte ușor limba românească și a fost foarte stimată în societatea Românilor.

schimb câte o cafea neagră la *Schmauswaberl*¹⁾, sau la Troidl.

Când după vreo lună de zile am întrebat de Moritz ori de mai are zălog cartea lui Eminescu, îmi răspunse :

— Nu, Dl. *doctor* a răscumpărăt-o.

1. Aceasta eră o cafenea mică în Bäckerstrasse, condusă de o damă cu fetele ei. Studenții le ziceau *Schmausweiberl*, iar Vienezii pronunțau *Schmauswaberl*.

EMINESCU ȘI IONIȚĂ BUMBAC

Cearta lui Eminescu cu Ioniță Bumbac nu ar avea însemnatatea pentru a fi menționată, dacă nu ar fi avut urmarea, că Ioniță Bumbac, în urma controversei cu Eminescu, a devenit adversar neîmpăcat al lui, pentru toată viața și dacă această adversitate a lui Bumbac, nu s'ar fi manifestat mai târziu și în viața practică când devenise profesor la liceul din Cernăuți.

Bumbac era un român înfocat dar intransigent și nu admitea vederi contrare vederilor sale. Era și adversar declarat al direcției nove, inaugurate de Maiorescu, care prinsese rădăcini între studenții români din Viena, și fiindcă Eminescu susținea această direcție cu toate puterile argumentațiunii sale, trebuia să se nască adese controverse și fricțiuni între dânsul și Bumbac. Am asistat și eu la astfel de discuțiuni înfierbântate, dar când s'a produs ruptura definitivă între Bumbac și Eminescu, n'am fost de față. Mi-a povestit-o însă Ioan Luță, actualul advocat în Suceava. La o întreunire a studenților se iscaseră între Eminescu și Bumbac iarăș o discuție violentă cu privire la direcția nouă

și cearta a urmat și după întunire pe stradă și fiindcă Eminescu și Bumbac se îndreptară spre cafeneaua Troidl, discuția a urmat și în cafenea. Cine l'a cunoscut pe Ioniță Bumbac, știe că avea o voce de stentor, vorbiă repede și tare și când începea, nu eră aşă ușor să ajungă cineva la cuvânt, cu atâtă mai puțin Eminescu care avea glas domol și discută liniștit. La această discuție în cafenea, prinsese Bumbac cuvântul și vorbiă repede și aşă de tare, că Eminescu nu eră în stare să ajungă și el la cuvânt. Cercase Eminescu de mai multe ori să replice, dar glasul său eră întrecut de vocea lui Bumbac și numai mișcările buzelor lui Eminescu arătau că vorbește și el. După un timp Eminescu pierdù răbdarea, își scoase căciula sa mițoasă din cap, o trântì cu putere pe masă și-i zise iritat lui Bumbac.

— Na ! vorbește-i acu căciulei mele !

De atunci a rămas Bumbac toată viața mânișos pe Eminescu și a fost poate unicul care a contestat lui Eminescu orice merit literar. Ca profesor la liceul din Cernăuți, predând elevilor literatura română, nu-l număra pe Eminescu între poeți și tipărind o carte de lectură pentru liceu, alcătuită din poezia și proza scriitorilor români, Eminescu nu figurează de fel în această carte.

Astfel elevii lui Bumbac cât timp l-au avut pe dânsul ca profesor, au fost lipsiți de orice cunoștință a frumoaselor scrieri ale lui Eminescu și a însemnatății lui pentru literatura românească.

EMINESCU IN 1875 IN CERNAUȚI

Pe la finea lunei Septembrie și începutul lunei Octombrie 1875 era o mare fierbere în Cernăuți. Se serbă înălțarea universității din Cernăuți și totodată aniversarea de o sută de ani a încorporării Bucovinei la Austria.

Lipsa de tact a aranjorilor acestor serbări, caracterul antiromânesc al serbărilor acestora precum și tendința germanizatoare a universitații ce se propagă la toate întrunirile germano-evreiești, iignise sentimentele naționale ale Românilor bucovineni și cu tot patriotismul încercat și mai presus de toată îndoiala a tuturor păturilor sociale românești din țară, Români hotărîră a nu lăua parte la aceste serbări și a le opune o rezistență pasivă. Nobilimea românească era pe la țară, iar ceilalți Români ce nu puteau părăsi orașul, nu lăua parte la nimică.

Eu eram atunci auscultant la tribunalul din Cernăuți și locuiam în strada Lumii nouă. Seara înaintea serbării mă trezesc deodată cu Eminescu, care sosise din Iași, aducând cu sine în birjă un cogemite lădoi de lemn de o greutate foarte mare.

Eminescu intră în cameră cu obiceiuitul său zâmbet pe buze și-mi făcù mare surprindere, căci nu-l văzusem din anul 1872.

— Bucuros de oaspeți? mă întrebă el, întinzându-mi mâna și sărutându-mă.

— Doar n'ai venit la serbare? îi zisei eu foarte surprins.

— Da și ba, îmi răspunse el, și apoi începù a-mi istorisi că și în Iași se aranjază o contraserbare la Beilic și că poetul bucovinean Dimitrie Petrino va ținea acolo cuvântarea festivă. Imi spuse apoi că a adus pentru serbarea din Cernăuți mai multe sute de exemplare din o broșură intitulată „Răpirea Bucovinei”, scrisă de un anonim pe baza unor documente istorice, scoase în Viena din arhivele statului. Deschise apoi lada și începù să scoată multime de cărți vechi, precum psaltiri, ceasloave, biblie și multime de alte hârtoage rupte, încât am fost silit să-l întreb ce noimă au aceste cărți ce le trecuse peste hotar, plătind atâta de scump greutatea lor.

— Ai răbdare, zise el, și apoi adaose nemtește : das beste kommt zuletzt ; uite m'am temut că-mi vor opri la graniță broșura de care ți-am vorbit ; am pus-o deci dedesupt, iar deasupra am trântit cărți vechi, pe care le-am arătat la graniță. De aceste hârtoage nu s'au interesat mult impiegații voștri și astfel am trecut broșura în liniște și pace.

Erau mai multe sute de exemplare din broșura amintită, pe cari le așeză Eminescu într'un colț al odăii. El a rămas în seara aceasta la mine și am

petrecut amândoi, noaptea până târziu, bând vin, povestind, glumind și fierbând cafele negre într'un ibricaș, pe care-l aveam încă din Viena de pe vremea mea de student.

Cam pe la două ore după miezul nopții ne trezim însă din povestirea noastră un cântec românesc ce se auziă pe stradă. Un cor de voci bărbătești intonă armonios și lin cântecul „Deșteaptă-te Române” ca și când ar fi voit să dea acestui cântec eroic un sentiment de jale. Liniștea nopții, actualitatea dată și armonia vocilor având efectul că amândoi eram foarte impresionați. Ascultarăm lung timp în fe-reastră până se depărta căntăreții tot mai mult și se pierd în cântecul în depărtare. Eminescu era dus pe gânduri. După un timp îmi zise :

— Niciodată nu mi-a plăcut cântecul acesta aşa de mult ca acumă.

A doua zi toate broșurile erau împărțite între Români, ba Eminescu având îndrăzneața să trimite broșura prin poștă la căpiteniile serbării și la cele mai marcante persoane oficiale. Rezultatul a fost că după câteva zile dela sosirea lui Eminescu, gazeta oficială aduse ordonanța tribunalului că broșura este confiscată și desfacerea ei este oprită. Nu mai era însă ce desface, căci Eminescu se grăbise, încât nu mai rămăsese nici un exemplar, nici măcar pentru mine.

A doua zi după sosirea lui Eminescu ne duserăm seara amândoi la otelul *Pajura neagră*, unde măncam eu în abonament și unde se deoseau la masă foarte mulți Români. Pentru acești Români, era rezerv-

vată o masă la care încăpeau vreo 24 de persoane. În aceasta seară erau foarte mulți la masă. Eminescu ședeau lângă preotul Alexandru Pleșcă, cu care avea cunoștință de pe vremea când locuia la profesorul Pumnul. Conversația era foarte animată. Obiectul principal al conversării era serbarea din Cernăuți. Toți Românii aveau haine de toate zilele, iar la celelalte mese vedeaui numai fracuri și uniforme. După o vreme se apropiă de masa noastră un advocat anume Komariner și adresându-se către noi tinerii judecători, încercă să ne convingă că nu e la locul său abstenența Românilor, atât față de aniversarea de 100 de ani a încorporării Bucovinei, cât și față de nou creata universitate. Acest Komariner era în frac și cravată albă și stă drept după spatele lui Eminescu și Pleșcă. Vedeam că acestora nu le vine la socoteală conversația advocatului și că pun cevă la cale.

Eminescu începuse a-și mușcă mustața, semn că era iritat. Deodată vedem că ia paharul său golit de bere și ridicându-l îndărăt după spate spre fața advocatului, fi zise fără să se întoarcă la dânsul :

— Kellner ! un pahar de bere !

Atuncea și Pleșcă întinde paharul său și zice și el :

— Kellner, bere !

Komariner se uită uimit la un pahar și la altul și nu știu ce să zică. Atunci Eminescu și Pleșcă se întorc spre advocat și fi strigă în față :

— Kellner, nu ţi-am zis să aduci bere ?

Aid' pașol de ne adă !

Un hohot de râs isbucnì acuma între toți mesenii și advocatul înțelese că e luat în zeflemea ; el se întoarse spre noi și ne zise nedumerit :

— Nu știu ce vor acești domni dela mine.

Noi îi explicarăm că nefiind acești domni din Cernăuți, l'au luat drept chelner, o greșală ce s'a putut întâmplă cu atât mai ușor, fiindcă și chelnerii astăzi sunt toți în frac și cravată albă.

Foarte supărat se depărta Komariner dela masa noastră în râsul tuturor mesenilor, iar Eminescu era foarte satisfăcut că i-a succes gluma și că am scăpat de discursul advocatului.

Nu-mi mai aduc aminte câte zile a rămas Eminescu în Cernăuți, dar știu că m'a rugat să mergem împreună la mormântul profesorului Pumnul iar de acolo ne-am dus la casa care fusese odiñoară proprietatea lui Pumnul. Aici îmi zise :

— Uite, acolo am locuit eu și în căsuța cea mică era și biblioteca studenților români, la care am fost și eu bibliotecar un timp.

Se adânci în gânduri și nu vorbi nimica până nu ajunserăm acasă. Câte amintiri din copilărie îi vor fi trecut atuncea prin creerii săi frâmântați de atâtea gânduri, de atâtea impresii, bucurii și nevoi !

Ajunsî acasă își împachetă cărțile vechi ce le adusese cu sine și plecă cu o birjă la gară. Nu l-am mai văzut apoi până în vara anului 1878 în București, când era redactor la ziarul „Timpul”.

INTALNIREA IN BUCUREŞTI 1878

In ziua de anul nou 1873, serbând în Viena patroul unui coleg al nostru, eram încântați de prietenia ce domnește între noi, dar totodată foarte impresionați că în anul acesta, finindu-ne studiile, trebuiă să ne despărțim și să ne răslățim în toate părțile, intrând în valurile vieții practice spre a ne câștiga pânea de toate zilele. Tineri și idealiști precum eram cu toții, ne ziserăm că nu se poate să nu ne întâlnim mai adese. Eu, aducându-mi aminte de o nuvelă *Vântul soartei* de Leon Negrucci pe care o cetisem cu mai mulți ani în urmă în *Con vorbiri literare*, făcui propunerea să ne întâlnim tot din cinci în cinci ani, într'un loc pe care îl vom stabili înainte, și aceste întâlniri să urmeze în decursul întregei noastre vieți. Propunerea a fost primită cu mare însuflețire. Jurarăm cu toții că ne vom țineă de cuvânt și hotărîram ca întâia noastră întâlnire să urmeze în București în ziua de 15 August 1878. În anul acesta, dintre cei ce iscăliseră jurământul, ne aflam numai eu și Vasile Morariu în Bucovina; eu judecător în Câmpulung, el în Cernăuți. Ne hotărîram deci să plecăm în-

preună la Bucureşti. După o călătorie cu calea ferată și diligență, călătorie împreunată cu multe piedici din cauza podurilor rupte de puvoiul apelor și din cauza multelor regimenter de Ruși ce întâlniam întorcându-se de pe câmpul de răsboiu din Bulgaria, ajunserăm în ziua de 14 August după amiază în București.

Întâiul nostru gând a fost să-l căutăm pe Eminescu, despre care știam că este redactor la ziarul „*Timpul*”. Pe drum ne întâlnirăm cu A. Chibici-Revneanul, unul dintre cei „jurăți” care sosise chiar atuncea de pe câmpul de luptă din Bulgaria spre a se întâlni cu noi. Ne duserăm la hotelul Dacia unde se află atuncea redacțiunea *Timpului*. În sala întâia aflărăm pe un domn, călare pe un fel de cal de lemn care-i ținea locul de scaun; el scria la o masă înaltă și ne spuse că Eminescu se află în sala de alăturea. Intrarăm în sala a doua și-l aflărăm pe Eminescu scriind la o masă lungă, plină cu jurnale. Era numai în cămașă și pantaloni; cravata era aruncată într'un colț de masă, iar înaintea sa era un talger cu fructe din care mâncă scriind un articol pentru „*Timpul*”.

Bucuria sa a fost mare când ne-a văzut căci nu ne întâlnisem de când cu serbarea din Cernăuți 1875. — Ce mai faci puiule, îl întrebai?

— Mizerie băieți, vecinică mizerie, am ajuns jurnalist adică calic..... iată — și făcând un gest cu mâna, ne arătă zâmbind talgerul cu fructe de pe masă. Nu știam de o zice aceasta serios sau în glumă, pentrucă zâmbetul nu-i lipsia nici când

de pe buze. Acest obiceiu îl avea totdeauna, și noi care îl cunoșteam atât de bine, îsbucnirăm într'un hohot de râs văzându-l în această situație tragicomică. Eminescu nu se schimbase mult de când îl văzusem, numai hainele erau cam neglijate. Părul tot îl purta lung, pieptănat în sus și mustața o mușca și acuma după vechiul său obiceiu. Ii spuserăm cu ce scop am venit la București și că nouă colegi din Viena se vor întâlni aici și vom petrece câteva zile în capitală.

— De minune frate, de minune..... care va să zică aveți...? și atuncea ridică după vechiul obiceiu din Viena degetul arătător al mânei drepte¹⁾. Noi cunoscând acest gest înțeleserăm ce voiă să zică și-i răspunserăm râzând :

— Se înțelege că avem.

— Ei bravo, ce berechet o să mai fie. Mă duc și eu cu voi, rămână articolul meu neisprăvit, dar să scrie viteazul călăreț din cealaltă cameră ce-i va plesni prin minte.

Eminescu se îmbrăcă. Eșind zise plin de voie bună către călărețul din sala întâia :

— Adio frate, la Filippi ne mai întâlnim — și fără să ne recomande, părăsi cu noi palatul Dacia. Pe drum ne spuse că cel ce scria în camera întâia era *Caragiale*. Noi îl mustrarăm că nu ne făcuse cunoscut cu acest literat iar el ne răspunse că nu era vreme de oarece fi e foame și ar voi să stea cu noi la masă.

¹ Gestul acesta însemnă : aveți o pițulă (10cr.)? adică aveți parale.

Mai văzusem în redacție un Tânăr care lucră și pe care aşijdere nu ni-l recomandase, dar pe drum ne spuse că se numește *Ronetti Roman*, că este un băiat cuminte și foarte cum se cade, dar altfel nu știe nimic despre dânsul. L' am căutat și pe *I. Slavici* și l-am luat cu noi.

Zilele câte le-am petrecut în București a fost Eminescu nedespărțit de noi. El a fost călăuzul nostru în toate părțile, mâncă, bea și petreceau cu noi și era bine dispus. Punga noastră era și a lui; el comandă și noi plăteam.

— Măi băieți, — zise el într'o zi — aşă de voios n'am fost decât în Viena când petrecean cu voi.

Și în adevăr aceste zile erau pline de viață, pline de momente fericite în care, lepădând toată grija cea lumească, precum zicea Eminescu, trăiam în amintirile vesel ale vieței noastre de student și ne reamintiam toate poznele ce le făcusem odată, nevoia în care trăisem, cum adeseori serile nu aveam ce mâncă și cum ne-a plătit Eminescu într'o seară masa, vânzând, fără știrea mea, o pereche de pantaloni ai mei.

Eminescu făcea mult haz de aceste amintiri, dar câte odată i se întunecă privirile ca și când i-ar fi trecut un gând trist prin minte, căci ofta și pronunță cu zâmbet amar cuvintele lui obicinuite of..... neamul nevoii !

Intr'o seară ne zise : Măi băieți, aveți voi o idee ? Sunt sigur că n'aveți ideea ce o am eu, deci am să vă aduc la o idee — și ne duse la o grădină ce se numia ; *La Idee*. Acolo toate obiectele aveau nu-

miri particulare. Mămăliga se numia *mândria națională*, cuțitul se numia *Bismark*, cafeaua neagră *taifas cu cealma*, și m. d. Am petrecut o seară minunată în această grădină și eră și prietenul Ioan Slavici cu noi.

Intr'o zi am voit să-l vizităm pe Eminescu acasă, dar din purtarea sa am înțeles că o astfel de vizită nu ar fi pe placul său, și Slavici ne spuse că puțini știu unde locuește Eminescu și că nu-i place să primească pe nimeni acasă.

Scopul pentru care venisem la București se împlinise numai în parte, fiindcă din nouă „jurați”, numai trei se înfățișase la întâlnire, adecă Morariu, Chibici-Revneanul și eu, căci Eminescu și Slavici nu făceau parte din jurați. Un biet coleg din Craiova murise și în locul său ne veni o scrisoare dela maicăsa, care împlinind cea de pe urmă dorință a fiului său, ne vesti tristul eveniment care l-a împiedecat pe *unicul* ei fiu să se întâlnească cu noi. Ceilalți cinci scuzase absența lor. Moartea colegului din Craiova, și lipsa celorlați colegi, ne descurajă întrată-tă, încât ne deslegarăm și pe noi și pe ei de jurământul făcut. Având a mă reîntoarce în țară, mă plimbam înainte de plecare cu Eminescu pe calea Victoriei, pe atuncea calea Mogoșoaiei. Intim precum eram cu dânsul, l-am întrebat cum o mai duce, cum trăiește. El zâmbind îmi răspunse cu un vers cunoscut dintr'un poet german :

Arm am Beutel, krank am Herzen
Schlepp' ich meine langen Tage¹⁾.

1. Sărac la pungă și bolnav de inimă

Imi petrec lungile-mi zile.

Mi-a rămas adânc întipărit acest răspuns și nu-l pot uită de atâtă vreme. Observ că Eminescu nu pronunțase versul acesta într'un ton jeluitor, ca unul ce ar suferi și ar avea lipsă de cevă; nu, acuma ca și altădată, și poate ca totdeauna față de colegii săi, el zâmbiă, astfel că puteai foarte ușor crede că glumește sau zeflemează.

Ne-a petrecut până la gară. Eu și Morariu am plecat spre Giurgiu, iar el a rămas cu Chibici-Revneanul și cu Slavici în București.

TRADUCERI DE EMINESCU

Eminescu a tradus foarte puțin. Trebuie să-i placă foarte mult o poezie sau să corespunză stării psihice în care se află pentru ca el să se hotărască să o traduce. De aceea numai puține traduceri de Eminescu sunt cunoscute și publicate.

In posesiunea mea se află o traducere a poeziei lui N. Lenau *Die Bitte* și alta fără titulă tradusă din Hieronymus Lorm. Amândouă sunt scrise cu creion pe un cvart de hârtie și ciorna e încă binișor legibilă. Le dau aici pe amândouă publicității adăgând la poeziă *Die Bitte* și textul german al lui Lenau. Traducerea aceasta o întitulează Eminescu *Rămâi deasupra-mi*. Textul german al poeziei lui Hieronymus Lorm nu l-am putut află în ediția germană ce mi-a stat la îndămână, dar nu înceape nici o îndoială că traducerea e făcută de pe originalul acestui poet fiindcă Eminescu însuși o spune aceasta în fruntea traducerii. Iată aceste traduceri :

I.

Rămâi deasupra-mi.

Rămâi deasupra-mi noapte 'ntunecoasă
 Cu 'ntreaga ta putere mă condù,
 O visătoare, blândă, serioasă
 O nemărginit de dulce noapte tu !

Și cu-al întunecimii tale farmec
 Răpește-mi lumea mea de umbre reci,
 Ca să te simț plutind deasupra vieți-mi
 Tu singuratică în veci de veci !

Originalul german al acestei poezii are următorul cuprins :

DIE BITTE

Weil über mir, du dunkles Auge,
 Übe deine ganze Macht,
 Eruste, müde,träumerische,
 Unergründlich süsse Nacht.

Nimm mit deinem Zauberdunkel
 Diese Welt von hinnen mir,
 Dass du über meinem Leben
 Einsam schwebst für und für.

II.

(de Hieronymus Lorm)

Ori unde vom privi,
Durere și vină.
Tot timpul ce-o veni,
Desparte, desbină.

Iar visul de noroc
Si de iubire
Mai are atâta loc
Ca să aspire.

* * *

In Almanahul României-june din anul 1883 a fost publicată o alegorie *Vremea și Iubirea* de Regina-poetă Carmen-Sylva. Această alegorie cuprinde două cântări în versuri ale Iubirii.

Se știe că Carmen Sylva scrie impresiile și inspirațiile sale în limba germană. Alegoria aceasta a fost deci tradusă din limba germană în cea română și traducătorul este după indicațiunile ce le am, d. Titu Maiorescu, iar cele două cântări în versuri și anume :

Sferele tot mai umblă, eterul tot străluce,
Târziu ori mai de vreme cu toate se vor duce;
Mâna i-o țin în ramuri, l'apăs la rădăcină
Și-al lumii arbor mândru, murind mi se închină.
De suflu veștejește și frunzele-i usoare
Se mistue în flăcări, cenușă trecătoare.

II.

Eu sunt iubirea și teamă n'am
 O vremě, de tine
 Căci toată lumea eu o am
 Ea e pentru mine;
 Căci aer și eter rămân ale mele
 Și flori și ale soarelui raze și sticle;
 E mare puterea în care mă 'ncrez
 Căci tu omori, iar eu creez;
 Dacă șoptesc un mic cuvânt
 Atrag și ceruri și pământ,
 Căci să cutremur lumea pot,
 Dacă sărul, trăește tot.
 Cântările mândre din pieptul meu
 O vreme săracă,
 Vor răsună cu drag și dor
 Și n'or să mai treacă.

acestea sunt traduceri de Eminescu scrise cu mâna sa proprie în contextul manuscrisului scris de altă mână și trimis României-June spre publicare. Anexele E și F ne înfățișează în facsimile aceste traduceri de Eminescu.

Anexa A. Cursul primar, clasa a III-a, semestrul I: Sept. 1858—Februar 1859.

Laufende Zahl	Name, Alter, Religion und Geburtsort	Stand und Wohnort der Ältern	Zahl der versäumten Schultage		Sitten	Fähigkeiten	Verwendung	Die Religionslehre	Die deutsche Sprache	Die romanische Sprache	Die rauthentische Sprache	Das Rechnen	Das (Schön)schreiben	Fortgangsklasse	Sonstige Be- merkungen
			ent- schul- digt	nicht ent- schul- digt											
	d e s S c h ü l e r s		Allgemeine Fleissnote												
14	Eminowicz Michail 6 12. 1850. Bottuschan	Gutsbesitzer Bottuschan	4½	0	sg	sg	m	g	g	sg	.	m	m	I.	Zeugnis 1./13. März 1859.

Czernowitz den 15.|27. Februar 1859.

Wassilie Illasiewicz
prov. Direktor.

Porphyrius Dimitrovits
Schul-Katechet.

Joanne Litviniuk
prov. Lehrer

199

Cursul primar clasa a III-a, semestrul II: Marte—Iulie 1859.

14	Eminowicz Michael, in Bottuschan 6 12 1850	Gutsbesitzer fl.	3	1	sg	g	g	g	sg	sg	.	g	g	I.	Zeug. 29. Juli 10. Aug. 1859. (Notă. A fost clasificat al 15-lea intre 72)
Czernowitz den 8. 20. Juli 1859.															
	Wasilie Illasiewicz prov. Direktor.		Porphyrius Dimitrovits Schul-Katechet.												Joanne Litviniuk prov. Lehrer

Cursul primar, clasa a IV-a, semestrul I: Sept. 1859 — Februar 1860.

16	Michail Eminowicz 6. Dez. 1850. Bottuschan	Gutsbesitzer daselbst	4	— sehr fl.	sg	sg	sg	sg	sg	sg	g	sg	sg	V.	Zeug. 3. 15 Feb. 1860
----	---	--------------------------	---	---------------	----	----	----	----	----	----	---	----	----	----	-----------------------------

Czernowitz am 2. 14. Februar 1860.

Wasilie Illasiewicz
prov. Direktor u. Katechet.

Ioan Zybaczynski
Klassenlehrer.

Cursul primar, clasa a IV-a, semestrul II: Februar — Iulie 1860.

16	Michail Eminowicz 6. Dezember 1850	Gutsbesitzer Bottuschan	10	— sehr fl.	sg	sg	g	sg	sg	sg	g	sg	sg	V.	3. Sept. 1860 Zgss. 28. Juni 1880 10. Juli 1880 Duplikat mit obigen Datum. (Notă. A fost clasificata la 5-lea intre 82).
----	---------------------------------------	----------------------------	----	---------------	----	----	---	----	----	----	---	----	----	----	--

Czernowitz am 23. Juni (5. Juli) 1860.

Wasilie Illasiewicz
prov. Direktor u. Katechet.

Joan Zybaczynski
Klassenlehrer.

NOTĂ. fl. = fleissig = sărgitor; sg = sehr gut = foarte bine; g = gut = bine; m = mittel, mittelmässig = mediacru; I. = Erste = medie generală bună; V. = Vorzug = medie generală foarte bună.

Anexa B

Cursul secundar, clasa I. A, semestrul I: Sept. 1860 —

Name und Alter des Schülers	Vaterland, Geburtsort, Wohnung	Name, Stand, Wohnort des Vaters oder Vormundes	Religion
Eminowicz Michael 14. Dez. 1849.	Boltuschan Moldau Nr. 799	Georg Gutsbesitzer daselbst	gr. n. u.
I. Semester.			
Sittliches Betragen <i>Tadellos C do Jl. d> L.</i>			<i>Tadellos</i>
Aufmerksamkeit <i>bisweilen unterbrochen C & L. do Jl.</i>			<i>bisweilen unterbroch</i>
<i>Fleis befriedigend C & L. do Jl.</i>			<i>befriedigend</i>
Religionslehre <i>recht lobenswerth.</i>			
Lateinische Sprache <i>befriedigend</i>			
Griechische Sprache —			
Deutsche Sprache <i>befriedigend</i>			
Romanische Sprache —			
Geographie und Geschichte <i>befriedigend</i>			
Mathematik <i>befriedigend</i>			
Naturwissenschaften <i>genügend. —</i>			
Philosophische Propadeutik			
Italienische Sprache			
Französische Sprache			
Kalligraphie			
Gesang			
Aeussere Form der schriftlichen Aufsatze <i>genügt</i>			
† Zahl der versauten Lehrstunden 0			
? Allgemeine Zeugnis .classe und Locationsnummer <i>Erste Kl. LNo. 11.</i>			

Januar 1861, semestrul al II: Februar—Julie 1861.

Stipendist; von Schulgeld befreit oder zahlend	Name, Stand, Wohnort des ver- antwortlichen Aufsehers	Künftiger Beruf	Anmerkungen
zahlend	Nikolaus Dzierzek Gründbesitzer. Czernowitz Schulgasse No. 799	unbestimmt	National Hauptschule Czernowitz.
II. Semester. tadellos C. Kal. Lbg. Nicht ganz tadellos wegen Versäumniss der Exhorten. Jl.	tadelnswert wegen Versäumniss der Exhorten		Romane
unterbrochen C Lbg. do Jl. Kal.	unt rbrochen		
ungleichmässig C Lbg. do. Jl. kaum ausreichend Kal.	unglei h- mässig		
genügend			
hinlänglich			
befriedigend			
hinreichend			
löblich			
genügend			
ausreichend.			
genügt			
0.			
Ers'e Kl. LNo. 23.			

Anexa C.

Cursul secundar clasa II. A, semestrul I, Sept. 1861 —

Name und Alter des Schülers	Vaterland, Geburtsort, Wohnung	Name, Stand, Wohnorts des Vaters oder Vormundes.	Religion
Eminowicz Michael 12 J.	Bottuschan in der Moldau	Vater Georg Eminowicz Gutsbesitzer zu Bottuschan in d. Moldau	gr. n. u.
I. Seme ter.			
Sittliches Betragen : Tadellos Kr. do. J. L. K. Sbiera entsprechend Hdk			entsprechend
Aufmerksamkeit : unterbrochen gespannt Kr. do. J. K. unterbrochen L. d. Hdk rege Sbira			unterbrochen
Fleis : unterbrochen eingehend Kr. ausreichend L. sehr thätig K. Sbiera manchmal zerstreut J. gering Hdk.			unterbrochen
Religionslehre loben wert.			
Lateinische Sprache : Hinreichend			
Griech sche Sprache —			
Deutsche Sprache : Hinreichend.			
Romanische Sprache vorzüglich			
Geographie und Geschichte sehr gut			
Mathematik ungenügend. —			
Naturwissenschaften dürftig ausreichend.			
Philosophisch Propadeutik			
Italienische Sprache			
Französische Sprache			
Kalligraphie			
Gesang			
Aeußere Form der schriftlichen Aufsätze : wenig entsprechend.			
Zahl der versäumten Lehrstunden : 12, gerechtfertigt.			
Allgemeine Zeugnissclasse und Loca ionsnummer II Zweite Classe Loc No. 59			

Januar 1862, semestrul al II: Februar — Iulie 1862.

Stipendist; von Schulgeld befreit oder zahlend	Name, Stand, Wohnorts des ver- antwortlichen Aufsehers	Künftiger Beruf	Anmerkungen
zahlend	Privatbeamte Nicolaus Dzierzek Dreifaltigkeitstr. No. 1309.	unbestimmt	Romane.
II. Semester. tadelfrei b.s auf seine Geschwätzigkeit. Kr. Hdk. Ganz tadelfrei K. Lbg. Sbiera.		tadelfrei bis auf seine Ge- schwätzigkeit.	
unterbrochen Kr. do. Jl. Hdk stets rege K: Lbg. Sbiera.		oftter unterbrochen	
mangelhaft Kr. sehr thätig K: Lbg. Sbiera befriedigend Jl. gering Hdk.		ungleich	
lobenswert.			
Ungenügend			
befriedigend.			
sehr lobenswerth.			
recht befriedigend.			
ungenügend. —			
lobenswert.			
wenig entsprechend.			
58, gerechtfertigt.			
Zweite. Loc. No. 62. Correxit St. Wolf			

Anexa D.

Cursul secundar, clasa II. A (ca repetent), semestrul I:

Name und Alter des Schülers	Vaterland, Geburtsort, Wohnung	Name, Stand, Wohnort des Vaters oder Vormundes	Religion
Eminowicz Michael 12 J.	Moldau Bottuschan, Herren Gasse No.	Vater Georg Gutsbesitzer in Bottuschan	griechisch nicht unit
I. Semester.			
Sittliches Betragen <i>befriedigend do. L. Vys Jl. Nb</i>			<i>befriedigend</i>
Aufmerksamkeit <i>zuweilen unterbrochen do. Jl. do.</i> <i>L. Vys Stets rege. Nb</i>			<i>Meist theilnehmend.</i>
Fleiss <i>thätig Jl do. L. Vys Sehr lobenswerth Nb</i>			<i>thätig.</i>
Religionslehre <i>vorzüglich. —</i>			
Lateinische Sprache <i>genügend, —</i>			
Griechische Sprache <i>—</i>			
Deutsche Sprache <i>befriedigend</i>			
Romanische Sprache <i>vorzüglich</i>			
Geographie und Geschichte <i>Ausgezeichnet.</i>			
Mathematik <i>hinreichend —</i>			
Naturwissenschaften <i>hinreichend.</i>			
Philosophische Propadeutik			
Italienische Sprache			
Französische Sprache			
Kalligraphie			
Gesang			
Aeussere Form der schriftlichen Aufsätze <i>entsprechend. —</i>			
Zahl der veräumten Lehrstunden 17 davon 13 entschuldigt. —			
Allgemeine Zeugnissclasse und Locationsnummer erste. — 7. —			

Sept. 1862 — Januar 1863, semestrnl al II: Februar — Julie 1863.

Stipendist; von Schulgeld befreit oder zahlend	Name, Stand, Wohnort des ver- antwortlichen Aufsehers	Künftiger Beruf	Anmerkungen
<i>Zahlend.</i>	<i>Victor Blanchin, französ. Sprach- lehrer in Czernowitz</i>	<i>Medicin</i>	<i>Romäne.</i>
II. Semester.			<i>War früher Privatist.</i>
			<i>Im 2-ten Semester seit dem 16. April ausgeblieben.</i>

Anexa E.

Sferele tot mai umbău, ele sunt tot strălucă;
 Tărziu ori mai de vremea cu toate se vor duce;
 Mâna îi luă în ramuri l'apăs la rădăcina
 S'al lumii arbor mândru murind nu se inchină,
 De sufîn verșeyele și frunzele-i usoare
 Se mișează în flacări, cenușă trecătoare.

Anexa F.

Cu sunt iubirea și leamă n'am

O vreme , de tine ..

Căci toată lumea cu o am

Ea e pentru mine ;

Căci aer și eter român ale mele

Si flori și ale soarelui raze și stele ;

E mare puterea în care mă increz

Căci tu omor , iar eu crez;

Daca optesc un mic cuvînt

et trag și ~~ceruri~~^{ceruri} și pămînt .

Căci să cutremur lumea pot ,

Daca sănăt , trăieste tot .

Pintările măndre din pieptul meu ,

O vreme săracă ,

Vor resună cu drag și dor

Si nior să mai treacă

TABLA DE MATERIE

	<u>Pag.</u>
1. Către cititori.	5
2. Introducere	9
3. Eminescu la scoala primară din Cernăuți.	17
. Eminescu în școală la liceul din Cernăuți.	23
5. Eminescu afară de școală în Cernăuți	33
6. Când a venit Eminescu la Viena.	49
7. Studiile lui Eminescu în Viena	53
8. Exteriorul, poțul și traiul lui Eminescu	57
9. Eminescu, colegii săi și alte cunoștinți	65
10. Eminescu în camera sa	69
11. Eminescu și România jună. Petrecerile studențești, etc.	73
12. Eminescu și sexul frumos	81
13. Era Eminescu comunicativ? Dragostea pentru E. Popescu	91
14. Expresii favorite	97
15. Eminescu cântăreț	99
16. O pițulă	103
17. Eminescu și serbarea dela Putna.	105
18. Epizoade din viața lui Eminescu	125
19. O glumă a lui Eminescu	127
20. Eminescu la serberea unui patron	137
21. Eminescu și Moritz.	141
22. Eminescu și Ioniță Bumbac.	147
23. Eminescu la 1875 în Cernăuți	149
24. Întâlnirea în București 1878.	155
25. Traduceri de Eminescu	161

PRETUL

